

Filosofická fakulta – Univerzita Karlova

2006

Ústav světových dějin

STALINGRAD - BERLÍN

VÍTEZSTVÍ SOVĚTSKÝCH VOJSK
VE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

autor: Jan Lepeška

vedoucí práce: Prof. PhDr. Vladimír Nálevka, CSc.

konzultant: plk. gšt. v.v. Ing. Karel Štěpánek

rok: 2006

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury“

OBSAH:

strana č.

1. ÚVOD (příloha č. 1, 1a, 2)	4 - 10
2. VÁLKA PROTI SSSR (příloha č. 3)	11 - 14
3. VÍTĚZNÉ TAŽENÍ VOJSK SSSR VE 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	15 - 16
4. BITVA U STALINGRADU (příloha č. 4, 5, 6)	17 - 32
5. BITVY O LENINGRAD (příloha č. 7)	33 - 37
6. BITVA U KURSKA (příloha č. 8, 9, 10, 11)	38 - 61
7. BITVA O DNĚPR (příloha č. 12)	62 - 67
8. TŘETÍ OBDOBÍ VÁLKY NA VÝCHODNÍ FRONTĚ	68 - 69
9. OPERACE V SEVERNÍ ČÁSTI SOVĚTSKO-NĚMECKÉ FRONTY	70 - 73
10. OPERACE K OSVOBOZENÍ PRAVOBŘEŽNÍ UKRAJINY A KRYMU (příloha č. 13, 14)	74 - 80
11. OPERACE SOVĚTSKÝCH VOJSK NA BÍLÉ RUSI A ZÁPADNÍ UKRAJINĚ (příloha č. 15)	81 - 88
12. OPERACE SOVĚTSKÝCH VOJSK NA BALKÁNSKÉM SMĚRU (příloha č. 16, 17)	89 - 96
13. VISELKO – ODESKÁ OPERACE (příloha č. 18)	97 - 106
14. BERLÍNSKÁ OPERACE (příloha č. 19)	107 - 115
15. ČESKOSLOVENSKÁ ARMÁDA NA VÝCHODNÍ FRONTĚ (příloha č. 20)	116 - 119
16. ZÁVĚR	120 - 124
LITERATURA	125 - 126

1.

Ú V O D

PŘÍLOHY: č. 1, 1a, 2

Válka je společenským historickým jevem realizovaným k dosažení mocenských cílů. Lze proto přijmout stanovisko světových klasiků (např. Clausewitze), že válka je pokračováním politiky, jinými – a to násilnými – prostředky.

Druhá světová válka potvrdila, že se její průběh neomezil jenom na střetnutí ozbrojených sil, ale že válka zasáhla všechny stránky života státu. Potvrdilo se, že hlavní formou války zůstal ozbrojený zápas, jehož úspěch znamená úspěch ve válce.

Vojenská strategie – jako nejvýznamnější složka vojenského umění, je teorií i praxí přípravy na válku i na vedení války. A to války jako celku, nebo i jednotlivých válečných tažení, nebo velkých vojenských operací – které ve svém souhrnu tvoří válku, a zabezpečují dosažení cílů války. K tomu účelu pak nejvyšší vojenská velení zpracovávají opatření pro plánování a pro cílené vedení jednotlivých etap války.

* * *

Z doby před druhou světovou válkou a především během druhé světové války, se hlavním pilířem německé nacistické vojenské strategie stala tzv. „blesková válka“. Základem této sice agresivní, ale moderní strategie, byla teorie generála H. Guderiana. Na jejím rozpracování se podíleli další významní nacističtí generálové – H. von Seect, W. Keitel, G. Von Rundstedt aj. Úspěšné uplatnění strategie „bleskové války“ bylo realizováno v samém začátku války – tj. 1. září 1939 ve válečném tažení proti Polsku, především však ve válce proti Francii v roce 1940. Je třeba uvést, že německá vojenská strategie vycházela z nových poznatků rozvoje vědy a techniky, a že jednoznačně ustoupily od myšlenky „poziční války“, která neumožňovala provedení rychlého manévru do rozhodující hloubky území protivníka.

Nacistické Německo však nemělo ani ekonomické, ale ani politické a vojenské předpoklady k vedení dlouholeté války. Z toho důvodu hrál v německé vojenské strategii významnou úlohu čas. Hitler spolu s generálním štábem proto prosadili koncepci vedení krátkých válek, realizovaných ráznou, rychlou a překvapující útočnou operací především za použití silných uskupení tankových vojsk, která za účinné pomoci letectva měla v krátké době – tedy bleskově – rozhodnout o porážce protivníka. Uplatněním této válečné strategie ovládlo Německo Polsko a Francii a následně celý zájmový prostor evropského kontinentu – kromě Anglie a SSSR¹.

¹ přílohy č. 1 a 1a

Německé politické vedení a vojenské velení „odložily“ v roce 1941 invazi na britské ostrovy a své válečné úsilí soustředily na rozhodující válečný strategický cíl – útok na SSSR – útok, který vešel do válečných dějin pod krycím názvem „BARBAROSSA“².

Plán byl zpracován v době od července 1940 až ledna 1941 a předpokládal porážku SSSR v relativně krátkém čase. Německé velení vytvořilo pro vedení této války svým rozsahem zcela nevídaný, mohutný vojenský potenciál, jehož použitím v samém začátku války mělo být již v jejím počátečním údobí rozhodnuto o jejím osudu.

Bleskový úder měl být veden na třech strategických směrech:

- Na severním – LENINGRADSKÉM – směru útočila armádní skupina „NORD“ (SEVER) – polní maršál Wilhelm von Leeb – v hodnotě 21% všech nasazených sil
- Na středním – MOSKEVSKÉM – směru útočila skupina armád „MITTE“ (STŘED) – polní maršál Fedor von Bock v hodnotě 43% celkových sil
- Na jižním směru (Ukrajina – Charkov – Krym) útočila skupina armád „SÜD“ (JIH) – polní maršál Gerd von Rundstedt v hodnotě 36% nasazených sil

Hodnoty německých ozbrojených sil při zahájení války³:

- Celkem = 7 230 000 osob – z toho:
 - 3 800 000 pozemní vojsko
 - 1 680 000 letectvo
 - 404 000 válečné loďstvo
 - 150 000 vojsko SS
 - 1 200 000 zálohy
- Počty divizí = celkem 214 – z toho:
 - 179 pěších
 - 21 tankových
 - 14 motorizovaných
- Údernou sílu tvořilo:
 - 5640 tanků
 - 10 000 letadel
 - 400 válečných lodí

² příloha č. 3

³ K. Štěpánek, M. Sládeček – Vojenská strategie (MNO, redakce Impuls, 1993)

Do války proti SSSR bylo nasazeno:

- Celkem 5 500 000 osob
- Bylo rozvinuto 190 divizí, z toho:

NĚMECKO:

= 127 divizí (97 pěších, 17 tankových, 13 motorizovaných) s údernou a palebnou silou

- 3 410 tanků
- 3 940 letadel
- 50 000 děl a minometů
- 178 válečných lodí

FINSKO:

= 16 divizí, 2 brigády, 500 letadel

MAĎARSKO:

= 4 brigády

RUMUNSKO:

= 13 divizí, 9 brigád, 500 letadel, 100 menších válečných lodí

ŠPANĚLSKO:

= 1 divize

V této situaci válečných sil zůstala hlavnímu německému velitelství záloha v hodnotě 24 divizí (21 pěších, 2 tankové, 1 motorizovaná). Na hlavní moskevský strategický směr bylo z této zálohy předurčeno 50% sil.

Naznačené strategické útočné uskupení německých vojsk k vedení války proti SSSR bylo svým rozsahem v dosavadní válečné historii zcela nevídané.

Evropa a následně celý svět se v tomto časovém údobí ocitly na prahu své historické existence...

* * *

**VOJENSKO POLITICKÁ SITUACE V EVROPĚ
PŘED ZAHÁJENÍM VÁLKY NĚMECKA PROTI SSSR**

- STÁTY „OSY“ NĚMECKO A ITÁLIE
- SPOJENCI NĚMECKA
- STÁTY OKUPOVANÉ NĚMECKEM
- ANGLIE a SSSR (& POBALTSKÉ STÁTY)
- NEUTRÁLNÍ STÁTY

PRVNÍ OBDOBÍ VÁLKY

1.9.1939 - 21.6.1941

PŘÍLOHA č. 1a

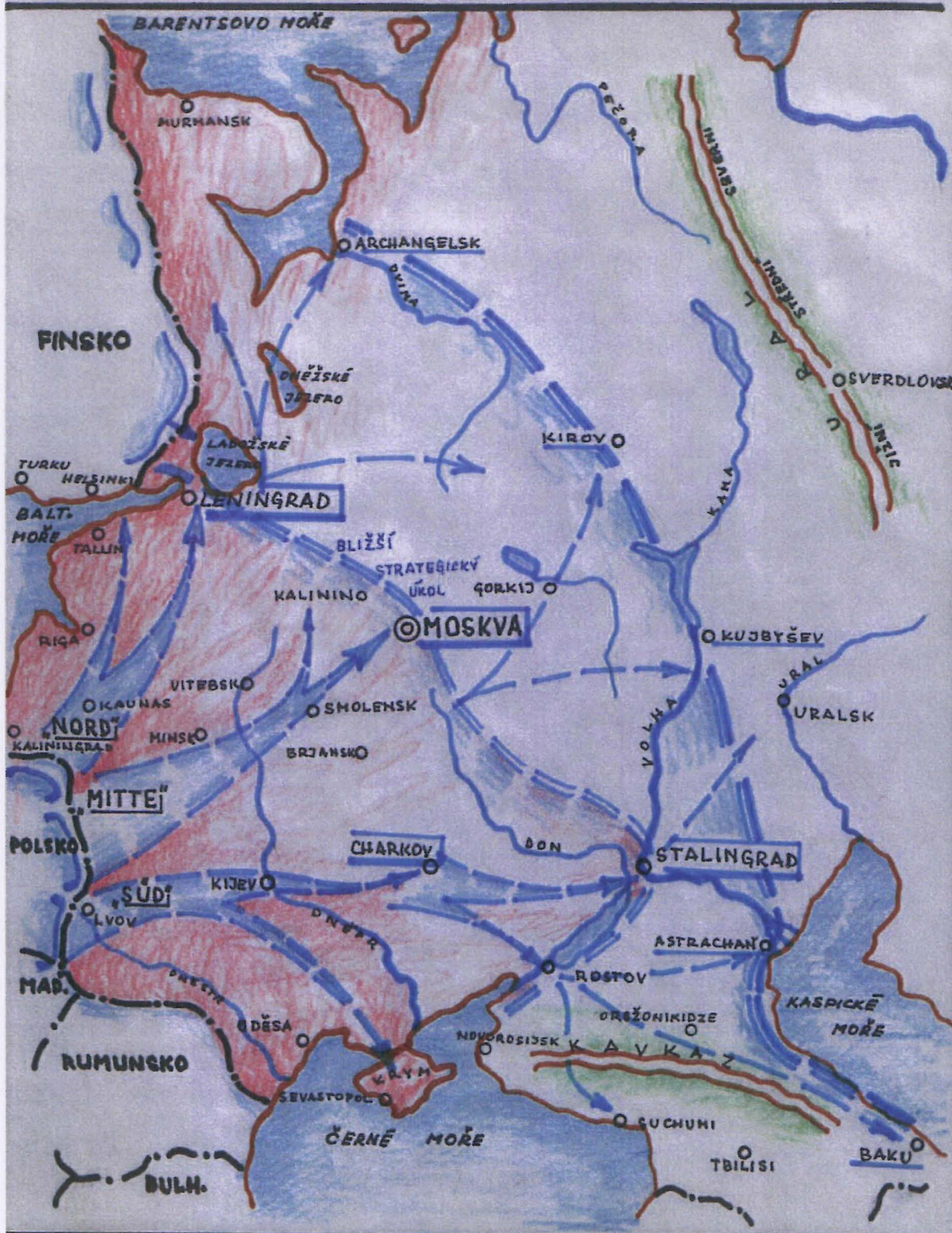
- NĚMECKO
ITÁLIE
(MOCNOSTI OSY)
- SPOJENCI OSY
- OKUPOVANÉ STÁTY

BARBAROSSA

PŘÍLOHA -2

VÁLEČNÝ PLÁN NACISTICKÉHO NĚMECKA PRO NAPADENÍ SOVĚTSKÉHO SVAZU

2.

VÁLKA PROTI SSSR

PŘÍLOHA: č.3

22.6. 1941 byla zahájena německá agrese proti SSSR mohutnou ofenzívou a již v polovině července ovládla nacistická vojska pobaltské státy a na severním směru se fronta posunula až k přístupům na Leningrad. V centru východní fronty obsadila německá vojska část Běloruska, tzv. pravobřežní Ukrajinu a západní části RSFR. Bylo obklíčeno a zajato značné množství sovětských vojsk. Skupina armád „JIH“ vedla úspěšné operace jednak na Kyjevském směru a jednak ve směru na Oděsu a Krym.

Sovětská vojenská strategie, jejíž cílem mělo být „odrazit útok nacistických vojsk a následně přejít na jeho území“ – zkrachovala. Tato strategie nejen selhala, ale v samém začátku německo-sovětského konfliktu se sovětským jednotkám nepodařilo důsledně přejít ani k tzv. strategické manévrovací obraně.

I když se německým vojskům podařilo dosáhnout významných úspěchů a vesměs byly splněny bližší strategické cíle, vázl útok jak v Pobaltí tak i v prostoru Smolenska, tedy ve směru hlavního úderu – na Moskvu. Původní německé očekávání, že se sovětská obrana zhroutí, se nenaplnilo. Strategie „bleskové války“ utrpěla koncem roku 1941 první neúspěch. Sovětská armáda – byť za cenu nesmírných ztrát na životech a materiálních hodnotách – si uchovala možnost vedení účinného, aktivního obranného boje.

Německá strategická iniciativa výrazně ochabla v bitvě pod Moskvou (říjen-prosinec 1941). Ukázalo se také, že válku lze vést úspěšně jen pokud je spolehlivě zajištěna logistika⁴. Její význam jak pro vedení možnosti dlouhodobé války, tak i pro rozsáhlý strategický manévr úderných vojsk, nebyl v německé armádě doceněn a nebyl ani cíleně dořešen.

Původní německou válečnou strategii – orientovanou na východní frontě na vedení hlavních úderů na třech směrech – bylo třeba korigovat, protože německé ozbrojené síly byly od roku 1942 schopné vést rozhodující úder pouze na jednom směru⁵!

Koncem jara a v létě 1942 byl tak rozplánován a s nevídanou intenzitou zahájen a rozvíjen strategický útok německých vojsk v jižní části celé německo-sovětské fronty a to úderem orientačně z prostoru jihovýchodně od Charkova ve směru na ohbí řeky Donu a dále k řece Volze – k městu Stalingrad.

⁴ logistika – systém přepravy a týlového zásobování na celou strategickou hloubku vlastního území

⁵ příloha č. 3

Německé válečné strategické cíle na Východní frontě byly v roce 1942 dva:

- Hlavním strategickým cílem celého válečného tažení bylo dobytí Kavkazu a otevření cesty ke Kaspickému moři, měl tak být umožněn přístup na Blízký a Střední východ, což mělo v perspektivě vytvořit podmínky ke spojení německých a japonských sil v oblasti Tichého oceánu
- S využitím úspěchu na kavkazském směru měl být realizován nevídaný obkličovací manévr centrálního evropského prostoru území SSSR - rajonu Moskvy – strategickým úderem „od jihu“, mělo tím být rozhodnuto o konečných cílech nacistického evropského východního tažení

Pokračováním bleskové války v roce 1942 – útokem německých vojsk na Donu a směrem k Volze - byl zahájen naznačený gigantický boj o osudu války na východní frontě. Došlo k řadě významných operací. Obranné úsilí vojsk SSSR bylo položeno do prostoru oblouku řeky Don a následně do prostoru mezi řeky Don a Volha. Centrem této obrany se postupně stalo město Stalingrad.

* * *

Průběh bojů na východní frontě – zahájených 22.6. 1941 – potvrdil však v začátku války slabou připravenost sovětských vojsk na vedení moderní, manévrovací války s maximálním využitím úderné a palebné síly na rozhodujících strategických směrech válčiště. Došlo proto ke ztrátám jak rozsáhlých území, tak i bojové techniky → **především však došlo k nevídaným ztrátám a obětem na lidské síle.**

Přesto se sovětským vojskům podařilo vedením účinných obranných bojů vyčerpávat síly agresora, zpomalit válečné tažení Německa a další postup jeho sil zastavit u Stalingradu na řece Volze.

Německé válečné strategické cíle se vedením války na východní frontě nenaplnily. Začátkem jejich konce byly bitvy u Stalingradu a u Kurska.

* * *

V předkládané práci je předložen skromný pokus podat nezbytné informace o válečném tažení sovětských vojsk od Stalingradu 1942 až do Berlína 1945. Podat informace o oněch vítězných bitvách, které rozhodovaly nejen o osudu druhé světové války, ale které spolurozhodovaly o osudu civilizovaného světa.

„LETNÍ TAŽENÍ“ - PLÁN NĚMECKÝCH VOJSK NA ROK 1942

POMĚR SIL KE DNI 14. ŘÍJNA 1942 (PODLE SOVĚTSKÝCH ÚDAJŮ - VIZ KNÍHA „STALINGRAD“ JANUŠ DĚKALIEVITZ 1977)

NĚMECKO A ARMÁDY P.2V OSY :

- 6.A a 4.TA NĚMECKO, 3 a 4. ARMUNSKO, 2. MAĎARSKO, 8.A ITÁLIE - 1,011500 OSOB
- DĚLA - 10300
- TANKY - 680
- LETADLA - 1200

ARMÁDA SSSR :

- JIHOVÝCHODNÍ FRONT (STALINGRADSKÝ), DONSKÝ FRONT - 1,000500 OSOB
- 13500
- 890
- 1100

3.

VÍTĚZNÉ TAŽENÍ VOJSK SSSR VE 2. SVĚTOVÉ VÁLCE

Německá mohutná strategická ofenzíva, která byla zahájena na jižním směru Východní fronty tažením nacistických vojsk v květnu – červnu 1942, byla zastavena 19.11. 1942 u řeky Volhy. Toto datum je považováno za zahájení historicky nejvýznamnější bitvy 2. světové války, bitvy, která vešla do dějin pod názvem BITVA U STALINGRADU.

V naznačené době se linie Východní fronty ustálila na čáře:

LENINGRAD – VELIKIJE LUKI – VITEBSK – RŽEV – STALINGRAD –
ORDŽONIKIDZE – NOVOROSSIJSK

- Na této frontové čáře bylo zastaveno plnění plánovaného, kolosálního světového strategického válečné tažení vojsk nacistického Německa.
- Na této čáře se zrodila rozhodující naděje na obrat ve vedení válečných operací na Východní frontě a v konečném válečném efektu i celé druhé světové války a to ve prospěch světových demokratických sil.

Nacistické Německo se sice v dalším průběhu války ještě několikrát pokusilo získat zpět ztracenou strategickou iniciativu (kupříkladu u Kurska, nebo v Ardenách) – vždy však neúspěšně. Avšak k dosažení konečného vítězství nad Německem bylo ještě třeba vynaložit nesmírné úsilí.

Na Východní frontě došlo k řadě dalších strategických válečných střetnutí, která svým dějinným významem potvrdila celkový historický úspěch vítězného tažení sovětských vojsk. Toto dějinné období války na Východní frontě je předmětem následných kapitol předkládané práce.

4.

BITVA U STALINGRADU

17.7. 1942 – 2.2. 1943

PŘÍLOHY: č. 4, 5, 6.

Majákem, který poprvé signalizoval začátek konce německého „Drang nach Osten“, byl neúspěch nacistických vojsk v bitvě o Moskvu v době od října 1941 do dubna 1942⁶. Vítězství sovětských vojsk v této bitvě předznamenalo krach německé vojenské strategie „bleskové války“, pozvedlo mezinárodní postavení SSSR a upevnilo celou protinacistickou koalici – v neposlední řadě také významným způsobem ovlivnilo rozhodnutí Turecka (ale i Japonska) nevstoupit do války proti SSSR.

* * *

Německý nacismus však potřeboval, respektive musel mít úspěch ve svém válečném tažení, v tažení jehož cílem bylo získat takovou moc, která by mu garantovala rozhodující mocenské postavení celosvětového charakteru! Plnění tohoto válečného strategického cíle bylo na východní frontě znovu zahájeno podle plánu zpracovaného německým velením pro letní tažení v roce 1942^{7 8}.

Válčištěm tohoto dějinného tažení se stal prostor celé jižní části evropského území SSSR orientačně na úrovni mezi Černým mořem a Kaspickým mořem, tedy území které bylo považováno za „jižní bránu“ do Asie . Naznačený prostor byl charakterizován rozsáhlými rovinami v obvodu řek Don a Volha a v jižní části pohořím Kavkaz. Území, na kterém se v zimním období na nekonečných zasněžených prostorách pohybovala teplota od -20 až do -50°C!

Strategickým centrem tohoto válčiště se stalo město STALINGRAD, které bylo střediskem těžkého průmyslu a v době války zbrojního průmyslu. Stalingrad s přilehlým okolím zaujímal podél řeky Volhy území o délce cca až 60km, ale o šířce (či hloubce) pouze do 4 km.

* * *

⁶ Významnou úlohu v úspěšném vedení těchto operací „pod Moskvou“ sehrál armádní generál (později maršál SSSR) G. K. Žukov

⁷ směrnice německého Hlavního velení č. 41 ze dne 5. dubna 1942, stvrzena A. Hitlerem

⁸ příloha č. 3

K hlavním velitelům a organizátorům nevídaného dějinného válečného střetnutí na řece Volze u Stalingradu patřili:

Na straně německé armády:

- **generál – polní maršál Erich von MANSTEIN⁹ (1887-1973)**

Byl považován za jednoho z nejschopnějších (ale i nejúspěšnějších) velitelů německé armády v průběhu 2. světové války.

Spolupráce mezi Reichswerem a Rudou armádou mu umožnila, aby v letech 1931 a 1932 podnikl studijní cesty do SSSR (to mu umožnilo poznat bojové hodnoty vojsk SSSR a nepodceňovat je).

V roce 1939 byl náčelníkem štábu armádní skupiny „A“ (generálplukovník von Rundstedt) a ve válce se osvědčil jako zpracovatel operačního plánu pro tažení ve Francii. Na východní frontě – jako vynikající strateg bojuje na Krymu, na Kerčském poloostrově a u Sevastopolu. V červenci 1942 je povýšen do hodnosti polního maršála. V průběhu bitvy u Stalingradu se neúspěšně pokoušel o prolomení sovětského obklíčení kolem Stalingradu na pomoc obklíčené Paulusově 6. armádě.

Svoji vojenskou kariéru ukončil v březnu 1944, kdy byl Hitlerem odvolán.

⁹ Erich von Manstein, původním vlastním jménem LEWINSKI – byl adoptován generálporučíkem G. von Mansteinem

- *generálporučík Fridrich W. E. PAULUS (1890-1957)*

Ve válečném tažení proti Polsku byl náčelníkem štábu 10. armády. Zúčastnil se tažení do Belgie a do Francie. Paulus byl povýšen do hodnosti generálporučíka 3. 9. 1940. Jeho válečná kariéra stoupala po intervenci německých vojsk v Africe, kde působil u generála Erwina Rommela (v rámci Afrikakorps).

5. 1. 1942 byl jmenován velitelem 6. armády, která působila – spolu se 4. tankovou armádou – na směru hlavního úderu nacistických vojsk na východní frontě v bitvě o přístupy k řece Volze.

Po kapitulaci 6. armády 2.2. 1943 spolupracoval se sovětskou armádou.

- *generálplukovník Hermann HOTH (1885-1971)*

V polském tažení velel XV. motorizovanému sboru, působil ve válce proti Francii a při napadení SSSR velel 3. tankové skupině, později 17. armádě na jižní Ukrajině a dále se zúčastnil útoku na Moskvu. V roce 1942 byl jmenován velitelem 4. tankové armády, která měla otevřít cestu ke Stalingradu od jihu.

V německé armádě patřil k jedněm k nejschopnějším velitelům tankových vojsk.

Na straně sovětské armády:

- **maršál SSSR Semjonov K. TIMOŠENKO (1895-1970)**

17. 9. 1939 obsadila armáda generála Timošenka východní část Polska. Jako velitel Severozápadního frontu však neuspěl v boji s Finy na Karelské šíji.

Ve válce proti nacistickému Německu byl Timošenko vrchním velitelem pozemních vojsk a později (po 19.7. 1941) – kdy Stalin převzal funkci komisaře pro obranu – stal se jeho zástupcem. Dále působil i jako velitel Jihozápadního frontu a 12. 7. 1942 byl ustanoven do funkce velitele Stalingradského frontu.

Timošenko již v průběhu počátečních měsíců války s Německem prosadil realizování pružných ústupových obranných operací vedených postupně až k obraně na březích Volhy u Stalingradu.

- **maršál SSSR Georgij K. ŽUKOV (1896-1974)**

Nesporně jeden z nejvýznamnějších maršálů SSSR

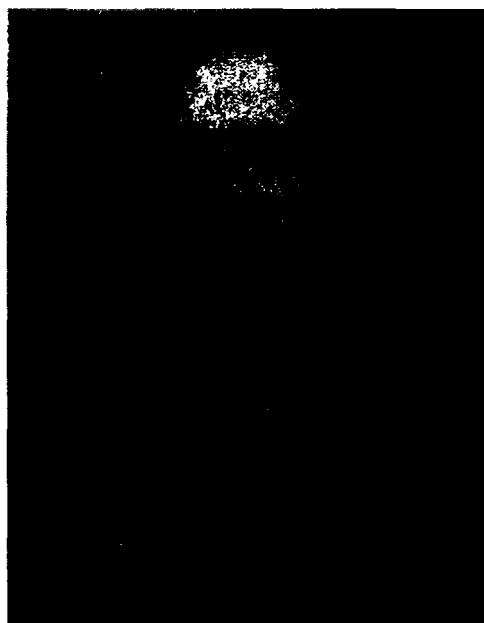
Poprvé se významně zapsal do válečné historie vítězstvím na Dálném východě nad Japonskem (srpen 1939). V této době byl Žukovovi udělen titul „Hrdina sovětského svazu“.

V roce 1940 byl jmenován náčelníkem generálního štábu a v roce 1941 se stal armádním generálem.

V dalším průběhu války zajistil v září 1941 obranu Leningradu jako velitel

Leningradského frontu. Od 7. 10. 1941 úspěšně velel Západnímu frontu při obraně Moskvy. V roce 1942 se stal zástupcem Vrchního velitele vojsk SSSR. Následně vojska pod jeho velením bránila Stalingrad.

Následně se stal hlavním organizátorem stalingradské protiofenzívy. 8. 1. 1943 byl jmenován maršálem Sovětského svazu.

8.5. 1945 byl jako představitel SSSR při podpisu kapitulace Německa.

- **generálporučík Vasilij I. ČUJKOV (1900-1982)**

Počátek jeho válečné kariéry je spjat s polským konfliktem a jeho účastí při obsazování východního Polska sovětskou armádou v roce 1939, dále se zúčastnil rusko-finské války 1939-1940. 12.9. 1942 byl Čujkov jmenován velitelem 62. armády, se kterou hrdinně bojoval při obraně Stalingradu.¹⁰

- **generálplukovník Andrej I. JEREMENKO (1892-1970)**

Jeremenko patří bezesporu k významným sovětským vojenským stratégům.

Se zahájením války s Německem velel od 28.6. 1941 Západnímu frontu v Bělorusku¹¹. Od 5.8. 1942 velel Jihovýchodnímu, později Stalingradskému frontu, se kterým se účastnil bojů u Stalingradu.

- **generálporučík Konstantin ROKOSSOVSKIJ (1896-1968)**

Rokossovskij – původem Polák narozený ve Varšavě.

Od Říjnové revoluce v roce 1917 působil v Rudé armádě. Jeho vojenská kariéra však nebyla lehká, neboť ještě v roce 1937 byl orgány NKVD¹² zatčen a po dobu tří let vězněn!

Po propuštění byl omilostněn a převzal velení nad 5. jezdeckým sborem. Později byl velitelem 9. mechanizovaného sboru. Jako velitel 16. armády se zúčastnil bojů o Moskvu. V roce 1942 zasahuje úspěšně do bojů o Stalingrad. Jako velitel Donského frontu dokončil obklíčení a zničení německých vojsk v prostoru Volhy u Stalingradu.

V závěru války velel v bitvě o Berlín 2. Běloruskému frontu.

* * *

¹⁰ Čujkov utrpěl při obranných bojích ve Stalingradu četné omrzliny horních končetin s trvalými následky

¹¹ V bojích u Brjanska byl těžce raněn

¹² NKVD - Lidový komisariát vnitřních věcí – sovětská tajná policie

1942 – NĚMECKÁ OFENZÍVA NA VÝCHODNÍ FRONTĚ

Nacistické letní tažení v roce 1942¹³ bylo na východní frontě zahájeno 28. června a to postupnými údery 2. armády generála Weichse, 4. tankové armády generála Hotha a 2. armády (maďarské) generála Janyho. Tyto armády tvořily severní křídlo celého německého útočného strategického uskupení polního maršála von Bocka. Bližším cílem bylo zničit sovětská vojska západně od řeky Don.

Obklíčit a zničit sovětská vojska se však nepodařilo.

V této situaci Hitler rozhodl rozdělit stávající Skupinu armád „JIH“ na:

- **Skupinu armád „A“** (polní maršál List) ve složení 1. tanková armáda (generál von Kleist), 3. armáda (rumunská – generál Dumitrescu) a 17. armáda (generál Rudff)
→ tato skupina armád měla vést hlavní úder ve směru na Kavkaz
- **Skupinu armád „B“** (polní maršál von Bock) ve složení 6. armáda (generál Paulus), 8. armáda (generál Weichs), 2. armáda (maďarská – generál Jany) a 4. tanková armáda (generál Hoth)
→ úkol Skupiny armád „B“ bylo vést hlavní úder ve směru na ohbí řeky Volhy, kterou překročit u Stalingradu

* * *

V naznačeném tažení armád OSY se však sovětská vojska pod velením maršála Timošenka organizovaně stáhla na levý břeh řeky Don, zabránila svému obklíčení a uchovala svoji bojeschopnost. V té době byly z rozhodnutí moskevského vrchního velení přesunuty do prostoru bojů v obvodu řeky Don 62. armáda (generál Kolpačkin) a 64. armáda (generál Čujkov). S využitím těchto armád byl spolu se 63. armádou (generál Kuzněcov) a 21. armádou (generál Dalinov) vytvořen Stalingradský front spadající pod vedení maršála SSSR S. K. Timošenka.

Neprodleně byly také zahájeny práce k dobudování obranných zařízení na přístupech k městu a kolem města Stalingrad. V této situaci byl Stalingradský front v polovině července v obranně na čáře podél řeky Don od Pavlovskaja až po Verchne – Kurmojarskaja spolu se solidním předmostím na Donu – západně od Kalače. V severní části této obrany působila 63. armáda, jižněji 21. armáda a dále na jih – v obranném obvodu města Stalingrad – byly 62. a 64. armáda.

¹³ příloha č. 3

Na sever od Stalingradského frontu byl v obraně Voroněžský front (generál Golikov) a jižně působil Severokavkazský front (generál Bud'onyj). Koncem července se situace na východní frontě – především v prostoru dolního toku řeky Don – začala vyvíjet pro vojska SSSR velmi nepříznivě. Rostov byl obklíčen a posléze padl. V této situaci byla otevřena cesta k postupu nacistických vojsk směrem na Kavkaz a současně byl zahájen úder německých vojsk v severní části německého útočného pásma ve směru na Stalingrad v sestavě:

- **4. tanková armáda** – ve složení 4. armádní sbor, 48. tankový sbor, 6. rumunský armádní sbor – provedla na levém břehu dolního toku řeky Don rozsáhlý úder od jihozápadu a do 17. srpna posunula však frontu do vzdálenosti pouhých 70 km jihozápadně od města Stalingrad
- **6. armáda** – ve zcela nevídaném, mohutném úderném složení (8., 11., 17., a 51. armádní sbor, 14. a 24. tankový sbor) – pronikla rozsáhlým čelním úderem směrem východně od řeky Don z prostoru oboustranně od města Kalač. Protiúderu sovětských vojsk jižně od Kalače (1. tanková armáda) a v ohbí Donu u Kačalinskaja (4. tanková armáda) byly neúspěšné

V této situaci se sovětská 62. a 64. armáda dostaly do složité situace a hrozilo jim obklíčení .

Neuspokojivá situace zavládla však i na německé straně. Provedením složitých náročných operací se útočící vojska příliš vzdálila zásobovacím útvarům. Bylo tak ohrožováno jejich plynulé zásobování. To mohlo vyvolat katastrofální důsledky pro další vedení bojů. Boje u města Stalingrad tak spěly k nevídanému dramatu, jaký historie válečných dějin dosud ještě nezažila.

17. srpna 1942:

- na směru hlavního úderu německých vojsk Skupiny armád „B“ zahájila Paulusova 6. armáda v severní části svého útočného pásma úder ve směru na Jersovku proti 62. armádě sovětských vojsk a 23. srpna dosáhla nacistická vojska na tomto směru pravého břehu řeky Volhy! Došlo tak k obklíčení Stalingradu od severu. Čelní úder vedla Paulusova armáda z prostoru Kalač a do 12. září pronikla až k západnímu obvodu města Stalingrad - 4. tanková armáda generálplukovníka Hotha provedením úspěšného úderu od jihu proti vojskům sovětské 64. armády uzavřela obklíčení Stalingradu z jihu.

* * *

V polovině září 1942 bylo dokončeno obklíčení bránících se sovětských vojsk na západním břehu Volhy v městě Stalingrad – tím začíná neopakovatelný boj – boj o město Stalingrad.

*Do přímých bojů o město na Volze nasadila vojska OSY postupně až **22 divizí!** Fronta po obvodu města měla délku 40-60 km, ale hloubku - na pravém břehu řeky Volhy - pouze do 4 km. Mohutný tok řeky Volhy omezoval sovětským vojskům 62. a části 64. armády prostorové možnosti manévru a komplikoval jejich plynulé zásobování. Německá bombardovací letadla (především He – 111 a Ju – 87) nepřetržitě bombardovala město a ve spolupráci s německým dělostřelectvem ničila cíle podél celé fronty.*

Oboustranné bojové nasazení bylo zcela nevídané – a nevídané byly i ztráty. Slovy lze těžko vyjádřit celkové nasazení a sebeobětování sovětských obránců Stalingradu proti fanaticky bojujícímu nepříteli. Nezměrné hrdinství sovětských vojsk, ale i prostých sovětských občanů, prokázané v této bitvě, slovy prostě vyjádřit nelze!

BOJE O MĚSTO STALINGRAD:

Uskupení německých vojsk v bojích o přístupy k řece Volze mělo celkovou údernou, ale i palebnou hodnotu 53 divizí – z toho pro přímý útok na Stalingrad – s cílem překročit Volhu – bylo postupně nasazeno již dříve uvedených 22. nacistických divizí Skupiny armád „B“ (von Bock). Jak to již bylo naznačeno v její sestavě útočily na město ze západního směru 6. armáda (Paulus) a od jihu 4. tanková armáda (Hoth)¹⁴.

Proti těmto nacistickým silám stála vojska Jihovýchodního frontu (Jeremenko). K přímé obraně Stalingradu byla určena vojska 62. armády (Čujkov) a jižní část města bránila vojska 64. armády (Šumilov).

Oboustranná střetnutí zainteresovaných vojsk byla realizována s neuvěřitelným nasazením sil i prostředků a byla vedena se zcela výjimečným úsilím. S pozice německých vojsk vedla rozhodující boje 6. armáda (Paulus), jejíž hlavní úder směřoval do centrální oblasti Stalingradu bráněné vojsky 62. armády.

I když poměr sil byl značně ve prospěch německých vojsk, nepodařilo se německým vojskům obranu Stalingradu rozrazit a do 13. října (tj. během celého měsíce) postoupila tato vojska jenom cca o 4-12 km – tj. pouze k západním okrajům města! 4. tanková armáda (Hoth) – ve stejném čase jako 6. armáda – vedla úder na město Stalingrad proti 64. armádě od jihu a dosáhla rovněž jen dílčího úspěchu, i když se 4. tankové armádě podařilo obsadit jižní část města. V bojích o město postoupila však pouze cca o 6-8 km.

V polovině října 1942 však došlo v průběhu bojů k bezprostřednímu obklíčení Stalingradu německými vojsky. Na pravém břehu Volhy zůstala k obraně hlavní části města vojska 62. armády (Čujkov) a na jihu bránily město části 64. armády (Šumilov). Celý bráněný prostor Stalingradu představoval plochu protáhlého obdélníku o délce 25 km a šířce (či hloubce) cca pouhé 3 km¹⁵!

V tomto prostoru města Stalingrad se v době od 13.10. do 18.11. 1942 rozpoutaly boje, kteřé v celé historii válečných střetnutí nemají obdoby. Nejen, že se bojovalo „od jednoho domu ke druhému“, ale bojovalo se v jednotlivých domech „od poschodí – k poschodí“ a docházelo k pravidelnému boji „muže proti muži“, přičemž se tyto bojové situace v rozmezí jediného dne a v jednom místě mnohokrát opakovaly. Zkázou bránících se vojsk měly navršovat stále údery letectva a soustředěná palba dělostřelectva německé armády. K těmto údajů je nutné přičíst komplikace vyplývající z počasí, které předznamenávalo nástup zimního období. Celý prostor obranného úsilí sovětských vojsk – prostor bráněný zbytky dvou vševojskových armád 62. a části 64. armády. – se k 18. listopadu 1942 zúžil do čtyř míst v těsné blízkosti pravého břehu řeky Volhy. Město - jako takové – přestalo existovat! Jeho zbytky – přesněji trosky – však sovětská vojska ubránila. Němci město nedobyli, řeku Volhu nepřekročili.

¹⁴ příloha č. 4

¹⁵ Příloha č. 4 – situace vojsk 13.10. 1942)

PROTIÚDER SOVĚTSKÝCH VOJSK U STALINGRADU:

Vedení bojů o prostor města Stalingradu s cílem překročit řeku Volhu, vedlo na německé straně k nebyvalé koncentraci úderného uskupení svých vojsk právě do obvodu města Stalingrad a do jeho bezprostřední blízkosti.

Tato situace nabízela sovětskému velení provést – byť riskantní – ale významnou a svým rozsahem dosud nebyvalou strategickou obkličovací operaci. Risk spočíval v tom, že celá tato mohutná operace by měla být v zájmovém prostoru provedena při celkové rovnosti v poměru sil – i když na rozhodujících směrech plánovaného průlomu fronty bylo soustředěním úderných uskupení vojsk dosahováno více než trojnásobné převahy v živé síle a značné převahy v dělostřelectvu¹⁶.

- Východně od řeky Volhy umožnila stávající infrastruktura soustředit protiúderné uskupení vojsk v hodnotě tří plnohodnotných frontů!
- Celková obkličovací operace se uskutečnila v pásmu fronty širokém 400 km

Operaci uskutečnily:

- **Stalingradský front** (62., 64., 57., 51. armáda – 81. LA¹⁷) /Jeremenko/
- **Donský front** (65., 66., 24. armáda – 16. LA) /Rokossovskij/
- **Jihozápadní front** (16., 21., armáda, 5. tanková armáda – 17. LA) /Natutin/

* * *

Protiúder sovětských vojsk u Stalingradu byl zahájen 19. listopadu 1942 a byl veden vstřícnými údery válečných uskupení tří sovětských frontů.

- **19. listopadu** v 6 hodin 30 minut byla zahájena mohutná dělostřelecká příprava hodnotou 3 500 děl pro provedení protiúderu severozápadně od Stalingradu na směr Kletskij – Kalač. Protiúder byl veden vnitřními křídly sil úderných vojsk Donského a Jihozápadního frontu
- **20. listopadu** v 6 hodin byla zahájena dělostřelecká příprava pro provedení „vstřícného“ protiúderu od jihu na směr Pripolžskij – Kalač. Tento protiúder byl veden vojsky Stalingradského frontu.

¹⁶ Plánovaná a realizovaná sovětská strategická bitva o Stalingrad se tak stala jednou z největších obkličovacích strategických bitev ve válečných dějinách, viz. příloha č. 5

¹⁷ LA – letecká armáda

Provedení protiúderu bylo realizováno ve třech etapách:

- V první etapě – byl provedený vstřícný protiúder uvedených frontových uskupení sovětských vojsk a 23. listopadu došlo k setkání protiúderných vojsk v prostoru Kalač. Byla tak obklíčena nacistická vojska 6. armády a část 4. tankové armády, která působila v obvodu města Stalingrad. Tím byl uzavřen vnitřní obkličovací kruh německých vojsk u Stalingradu.
- Do 30. listopadu byl ve druhé etapě těchto bojů dokončen vnější obkličovací kruh na čáře Bokovská – Georgijevskij – Demkin – Kanukovo. Následně byl odražen pokus nacistických vojsk provést protiúder a osvobodit německá vojska obklíčená ve Stalingradu („osvobozovací“ operaci prováděla vojska 4. tankové armády na směru Kotělnikovskij – Gromoslovka v době 12.-23. 12. 1942). Obklíčení německých vojsk na vnějším obkličovacím okruhu u Stalingradu bylo definitivně dokončeno 31. prosince 1942 na čáře Markevka – Morozovsk – Semičnaja – Glubokij.
- Rozdrcení nacistických vojsk obklíčených v operačním prostoru města Stalingrad bylo realizováno ve třetí etapě této nevídané strategické činnosti sovětských vojsk. Stalo se tak v době od 10.1. do 2.2. 1943. Přípravou a řízením této operace byl pověřen generálporučík Rokossovskij – velitel Donského frontu. Tento front byl k plnění útoku dočasně posílen, takže v jeho sestavě byla vojska těchto armád (jsou uvedena v pořadí tak, jak byla na stalingradské frontě rozmístěna od severu k jihu):

66. armáda – generál Žadov

24. armáda – generál Galadin

65. armáda – generál Batov

21. armáda – generál Čisťakov

57. armáda – generál Tolbuchin

64. armáda – generál Šumilov

62. armáda – generál Čujkov

K těmto pozemním silám byla přiřčena Donskému frontu 16. letecká armáda

Celá tato operace plánovaná ke zničení obklíčených nacistických vojsk dostala název „KRUH“ a byla realizována postupně ve třech hlavních údobích. V průběhu doby mezi **10.-13.1. 1943** byl zahájen úder sovětských vojsk ve třech směrech s cílem prolomit na těchto směrech obranu nacistických vojsk a vytvořit podmínky pro jejich celkovou likvidaci.

- **Na severní části** obkličovacího kruhu rozrazila vojska 66. armády obranu nacistických vojsk v prostoru severně od Orlovky a otevřela cestu k úderu na severní část města Stalingrad.
- **Na západní části** obkličovacího okruhu udeřila svými vnitřními křídly vojska 66. armády a vojska 21. armády, prorazila německou obranu v šířce 35-40 km. Do 13. ledna pronikla do hloubky 15-20 km německé obrany. Tento sovětský úspěch vytvořil příznivé podmínky pro rozsáhlý úder východním směrem.
- **Na jižní části** obkličovacího kruhu udeřila vojska 57. a 64. armády. V průběhu bojů byl odražen německý pokus o protiúder (západně od Cybenko) a obě uvedené sovětské armády pronikly na 10-15 km do hloubky nepřátelské obrany

V průběhu **14.-17.1. 1943** s využitím úspěchu v prvním údobí bojů o prolomení obrany nacistických vojsk, byl zahájen rázný úder sovětských vojsk na hlavních směrech úderů jednotlivých armád a do 17. ledna 1943 byla obrana německých vojsk sražena východním směrem o 30-40 km. Byly vytvořeny podmínky ke konečné likvidaci nacistických vojsk ve „Stalingradském kotli“.

Údobí mezi **18.1 – 2.2. 1943** je hodnoceno jako konečné údobí bitvy u Stalingradu. V jeho průběhu byla nacistická vojska postupně ničena a zbytky Paulusovy 6. armády a části 4. tankové armády, byly donuceny ke kapitulaci. Prvá část těchto vojsk, působící v jižní části trosk Stalingradu, podala kapitulaci 31. ledna 1943 a druhá část, která působila v severní části města, kapitulovala 2. února 1943)¹⁸.

Město Stalingrad vešlo do válečných dějin.

* * *

Podle dostupných pramenů¹⁹ se na nacistické straně vojsk zúčastnilo bojů u Stalingradu 365 000 vojáků. Z nich bylo 270 000 obklíčeno. V průběhu bojů bylo zajato 16 800 vojáků a na konci operace padlo do zajetí 91 000 vojáků²⁰. Podle sovětských údajů bylo v průběhu celé bitvy nalezeno (a zpopelněno) cca 145 000 německých padlých vojáků – do konce roku 1956 se ze sovětského zajetí vrátilo 6 000 vojáků...

Přímé vojenské ztráty na živé síle a válečné technice sovětské armády nebyly oficiálně nikdy zveřejněny.

¹⁸ generál Paulus – povýšený Hitlerem v průběhu bojů o Stalingrad do hodnosti polního maršála – spolu s generálem Smidtem, plukovníkem Adamem a podplukovníkem von Belowem – byli v doprovodu vojenské eskorty dopraveni 31. ledna do Beketovky na štáb 64. armády, kde je velitel armády generál Šumilov vzal do zajetí

¹⁹ Československý vojenský atlas – Naše vojsko, MNO, Praha 1965

²⁰ V celkovém množství zajatých vojáků bylo 2 500 důstojníků, 24 generálů a jeden polní maršál

BITVA O STALINGRAD - 13.9.-18.11.1942

- NASAZENO AŽ 12. NĚMECKÝCH DIVIZÍ
- DÉLKA MĚSTA 40 km, ŠÍŘKA 3 km

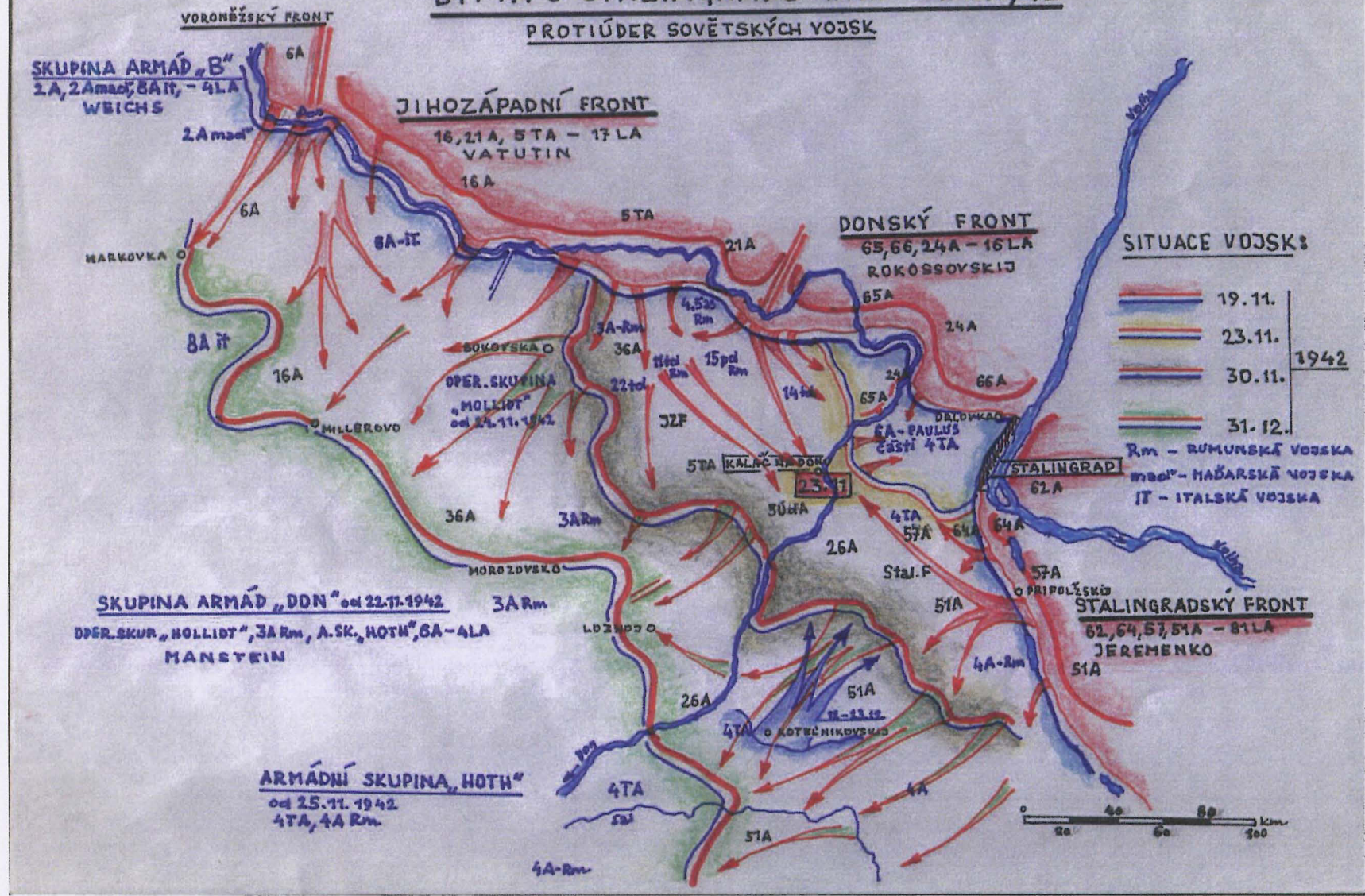
LEGENDA :

	SITUACE VOJSK 12.9.1942	pd	- pěší divize
	SITUACE VOJSK 13.10.1942	td	- tanková divize
	SITUACE VOJSK 18.11.1942	mod	- motorizovaná divize
	ROZLOHA MĚSTA STALINGRADU NA PRAVĚM BŘEHU VOLHY	leh-pd	- lehká pěší divize
		ts	- tankový sbor
		as	- armádní sbor
		A	- armáda (polní)
		TA	- tanková armáda

BITVA U STALINGRADU - 19.11. - 31.12.1942

PŘÍLOHA - 5

PROTIÚDER SOVĚTSKÝCH VOJSK

ZNIČENÍ NĚMECKÉHO USKUPENÍ VOJSK U STALINGRADU-10.1-2.2.1943

- 8.1.1943 PŘEDLOŽILO SOVĚTSKÉ VELENÍ ULTIMATUM NĚMECKÉMU VELENÍ- BYLO ODMÍTNUTO
- 10.1.1943 ZAHÁJEN ÚDER K LIKVIDACI OBKLIČENÝCH NĚMECKÝCH VOJSK
- 14.1.-17.1. DRUHÉ OBDOBÍ OBKLIČOVACÍ OPERACE
- 18.1.- 2.2. TŘETÍ OBDOBÍ OPERACE - KAPITULACE NĚMECKÝCH VOJSK

ZTRÁTY NĚMECKÝCH VOJSK OD 10.1. DO 2.2.1943 :

22 DIVIZÍ
 147000 PADLÝCH VOJÁKŮ
 91000 ZAJATÝCH VOJÁKŮ
 3200 DĚL
 200 TANKŮ
 200 OBRNĚNÝCH VOZIDEL

LEGENDA :

- SITUACE VOJSK 10.1.1943
- SITUACE VOJSK 13.1.1943
- SITUACE VOJSK 17.1.1943
- SITUACE VOJSK 26.1.1943 - NÁSLEDOVALA NĚMECKÁ KAPITULACE

5.

BITVY O LENINGRAD

- PRŮLOM BLOKÁDY LENINGRADU
leden 1943
- ODSTRANĚNÍ BLOKÁDY
leden - únor 1944

Již koncem roku 1941 byl na hlavním strategickém směru válečného tažení německých vojsk na východní frontě – v bojích o Moskvu (říjen 1941-duben 1942) – předznamenán krach nacistické bleskové války. Vítězství sovětských vojsk v bitvě u Stalingradu (červenec 1942-únor 1943) znamenalo počátek konce německé strategické iniciativy ve válečném tažení proti SSSR. V časovém údobí tohoto dění nazrála v lednu 1943 pro velení sovětských vojsk situace řešit německou blokádu města Leningradu na severu východní fronty.

Se zahájením války provedla nacistická vojska Skupiny armád Nord (Sever) ve složení 18. armáda, 4. tanková skupina a 16. armáda pod vedením polního maršála von LEEBA²¹ rozhodný strategický úder v severní části východní fronty ve směru na Leningrad. Cílem úderu bylo ovládnout prostor podél Baltského moře a vytvořit podmínky k obklíčení centrálního Moskevského rajónu od severozápadu. Současně – v té době ve spolupráci s finskou armádou - ovládnout severní území evropské části SSSR a tím naplnit na severním strategickém směru předpoklady ke splnění cílů celého válečného tažení nacistických vojsk na východní frontě ve válce proti SSSR.

Skupina armád Sever – v bojích proti Severozápadnímu frontu a Severnímu frontu sovětských vojsk – pronikla severním směrem podél pobřeží Baltského moře a obsadila v krátké době sovětské pobaltské republiky (Litevská, Lotyšská a Estonská) a ještě v létě 1941 pronikla do blízkosti města Leningrad bráněného (a ubráněného) Leningradským frontem (28., 42., 55. a 67. armáda a 13. letecká armáda). Od dubna 1942 byl velitelem tohoto frontu Leonid Alexandrov GOVOROV²².

Boje sovětských vojsk v prostoru města Leningrad lze rozdělit do tří údobí:

- Obranné boje o město v době jeho obklíčení německými vojsky (tj. od podzimu 1941 až do 12.1. 1943)
- Průlom blokády Leningradu v lednu 1943
- Odstranění blokády Leningradu – osvobození celé leningradské oblasti – leden- únor 1944

²¹ Rytíř Wilhelm von Leeb – polní maršál. Od 1. září 1939 velel Skupině armád „C“. V roce 1940 s touto skupinou armád útočil ve válce proti Francii na Maginotovu linii a ve válce proti SSSR od června 1941 velel – při postupu na Leningrad – Skupině armád Sever. V lednu 1942 byl Hitlerem odvolán v rámci čistek a již nikdy nebyl povolán zpět.

²² Govorov L. A. (1897-1955) - se zahájením války v červnu 1941 byl velitelem Západního okruhu – později záložního frontu. V bitvě u Moskvy velel 5. armádě. V dubnu 1942 byl jmenován velitelem Leningradského frontu. Po vítězných bojích u Leningradu byl v roce 1944 povýšen na maršála. V únoru 1945 byl ustanoven do funkce velitele 2. Pobaltského frontu, kde zakončil své působení ve 2. světové válce.

Nejsložitějším a nejtěžším obdobím pro obránce Leningradu a pro jeho obyvatele bylo období šestnácti měsíců života a bojů v přímém obklíčení města. Doby tzv. blokády města, doby – kdy vojáci a občané města bylo odkázáni sami na sebe, na svoji statečnost a víru ve vítězství.

Obrana Leningradu byla řešena „kruhovou obranou“ realizovanou vojsky Leningradského frontu ve spolupráci s Baltským loďstvem bránícím přístupy k městu od moře v prostoru Finského zálivu (i s využitím ostrova Kotlin a pevností Kronštadt).

V obvodu města a na levém břehu Něvy byla v obraně vojska 67. armády a to až k ohbí řeky Něvy východně od Kolpina. Odtud – až k Ladožskému jezeru – byla na pravém břehu Něvy v obraně vojska 67. armády²³. Proti napadení města od severu byla připravena vojska 23. armády v obranném postavení mezi Ladožským jezerem a Finským zálivem. Východně od Leningradského frontu byl v obraně Volchovský front, kterému velel K. A. MERECKOV²⁴.

Mezi obrannou sestavou těchto frontů se vklínila německá vojska 18. armády – Skupiny armád Sever (Küchler) a ovládla území na levém břehu řeky Něvy mezi městy Šliselburg a Sinjavino v šířce cca 15 km. Právě touto akcí bylo završeno celkové obklíčení Leningradu nacistickými vojsky na dobu šestnácti měsíců²⁵.

Hitler údajně rozhodl, že obklíčení Leningradu bude trvalé a to až do doby naprostého a všestranného vyčerpání jeho obránců, kdy by mělo dojít ke kapitulaci města. Tento nacistický záměr byl zřejmě vynucen soustředěním nacistických sil a prostředků z celé východní fronty do jižního prostoru východní fronty k plánovanému a v roce 1942 realizovanému rozhodnému strategickému úderu směrem k řece Volze a na Kavkaz.

V době rozhodujících bojů u Stalingradu připravila a provedla u Leningradu v lednu 1943 vojska Leningradského frontu spolu s vojsky Volchovzského frontu v prostoru jižně od Ladožského jezera rozhodnou frontovou operaci s cílem osvobodit Leningrad z obklíčení. Vojska obou sovětských frontů 13. ledna provedením vstřícných úderů rozrazila německé obklíčení města. Následnými údery jižním směrem – ve dnech 18. - 20. ledna – vojska obou frontů získaný prostor rozšířila a ukončila tak celou operaci.

²³ příloha č. 7

²⁴ Mereckov K. A. (1897-1968) – zúčastnil se bojů ve Španělsku (1936-1937). V rusko-finské válce velel 7. armádě, v srpnu 1940 byl jmenován náčelníkem generálního štábu. V prosinci 1941 byl ustanoven do funkce velitele Volchovzského frontu a v lednu 1944 – jeho front spolu s Leningradským frontem - prolomily blokádu Leningradu. V únoru 1944 byl jmenován velitelem Karelského frontu a v srpnu 1945 se stal velitelem 1. Dálnévýchodního frontu

²⁵ Obklíčené město Leningrad bylo tak v situaci, kdy neexistovala možnost jeho přímého pozemního zásobování – ať se již jednalo o vojenské prostředky k vedení boje (zbraně, střelivo atd.), či o zásobování obklíčeného města potravinami, léky a jinými nezbytnými životními prostředky. Zůstaly pouze dvě možnosti – omezené zásobování letectvem, nebo v zimních měsících zásobování umožněné, byl v krutých zimních bojových podmínkách, po tzv. „ledové cestě“ – po zamrzlém povrchu Ladožského jezera

Průlom blokády Leningradu se stal historickým předělem v bojích o toto město a výrazně zlepšil celkovou situaci nejen sovětských vojsk v tomto prostoru východní fronty, ale všech obyvatel města. Hrozba nacistických vojsk pro město Leningrad však nepominula...

* * *

V průběhu roku 1943 došlo na východní frontě k výrazným vítězstvím sovětských vojsk. Fronta se posunula od Moskvy a Stalingradu západním směrem až k řece Dněpr (tj. až o 700 km), na které byla v prostoru Kyjev a Dněpropetrovsk získána významná předmostí.

V této situaci vstoupila do popředí v severní části východní fronty nutnost definitivně uvolnit město Leningrad s přilehlým územím a osvobodit město od stálé hrozby nacistických vojsk. Koncem roku 1943 a začátkem roku 1944 byla proto připravena rozsáhlá frontová operace s cílem definitivně odstranit blokádu města vedenou vojsky Skupiny armád Sever. Provedením této sovětské válečné operace bylo pověřeno uskupení tří sovětských frontů (proti vojskům Skupiny armád Sever – Kůchler)

- **Leningradský front** (Govorov) – úderem v přímořském pásmu na směru Leningrad – Ivanovskoje – a dále orientačně na Čudské jezero, vojska frontu pronikla 14. – 30. 1. 1944 do hloubky sestavy německých vojsk cca 100 km až k říčce Luga, a následně do 15. února ovládla celý prostor až k Čudskému jezeru
- **Volchovský front** (Mereckov) – vedl úspěšně hlavní úder jihovýchodně od Leningradského frontu s hlavním úsilím na směru Novgorod – Luga (severně od Ilmenského jezera)
- **2. Pobaltský front** (Popov, později Jeremenko) – v jižní části celého útočného pásma vedl úspěšně hlavní úder ve směru jižně na Pskov, k 1. 1. 1944 zakončil z jihu úspěšně celou útočnou operaci sovětských vojsk v tzv. leningradském prostoru

Tato rozsáhlá operace vešla do válečných dějin východní fronty jako Leningradsko-Novgorodská operace, a zakončila hrdinský boj sovětských vojsk o Leningrad.

* * *

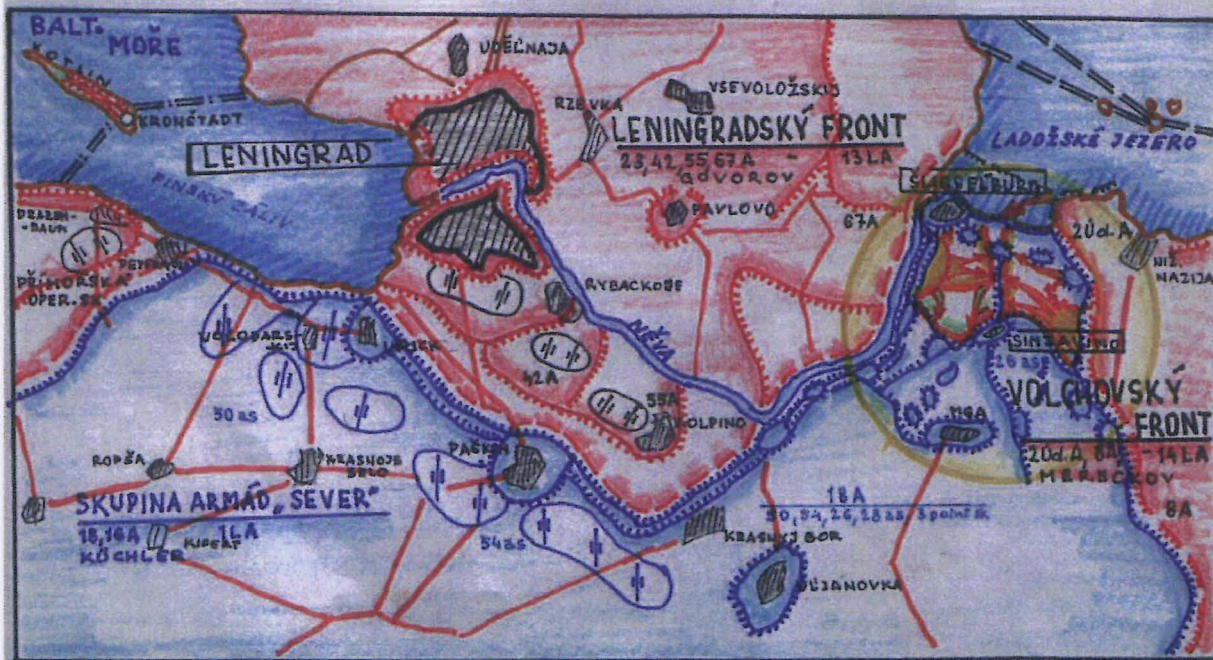
PRŮLOM BLOKÁDY LENINGRADU - LEDEN 1943

VOJSKA LENINGRADSKÉHO A VOLCHOVSKÉHO FRONTU V DOBĚ OD 12. DO 18. 1. ROZDRŤILA V PROSTORU ŠLISELBURG - SINJAVINO NĚMECKÁ VOJSKA A UVOLNILA BLOKÁDU LENINGRADU. PO 16 MĚSÍCÍCH VYŠLO MĚŠTO Z OBKLÍČENÍ.

 SITUACE 11.1.1943, OBRANNÁ PÁSMA SOVĚTSKÝCH VOJSK
 SITUACE NACISTICKÝCH VOJSK K 11.1.1943

 DĚLOSTŘELECKÁ POSTAVENÍ
 LEDOVÁ „CESTA ŽIVOTA“
 LEDOVÁ CESTA NA OSTROV KOTLIN (KRONŠTADT)

 SMĚRY ÚDERŮ SOVĚTSKÝCH VOJSK - PRŮLOM BLOKÁDY, OVLÁDNUTÍ PŘEDMSTÍ NA NĚVĚ
 15.-18.1.
 18.-20.1.

 ZÁJMOVÝ PROSTOR VÁLČIŠTĚ

6.

BITVA U KURSKA

- OPERACE CITADELA
plán letního tažení nacistického Německa 1943
- BITVA U KURSKA
vyvrcholení boje o strategickou iniciativu

PŘÍLOHY č. 8, 9, 10, 11

V procesu druhé světové války došlo k řadě významných válečných strategických operací. Takových, které ovlivňovaly a často i rozhodovaly o dalším osudu válečného dění na té, či oné frontě. K takovým operacím patří ku příkladu boje anglických a německých vojsk v severní Africe. – ať již u Benghází či u Tobruku nebo u El Alamejnu – k takovým rozhodným strategickým operacím patří válečné tažení německých vojsk v Polsku (1939), ve Francii (1940)²⁶, patří k nim zcela nesporně svým rozsahem, provedením a významem otevření „druhé fronty“ – tj. vylodění spojeneckých vojsk USA, Velké Británie a jejich spojenců v Normandii v červnu 1944, avšak patří k nim i protiúder německých vojsk v Ardenách v prosinci 1944, atd. ...

Všechny takové válečné strategické operace se zapsaly trvale do celkových dějin druhé světové války, neboť na svých válčistiích spolutrozhodovaly o osudu průběhu druhé světové války.

Když však nacistické Německo přepadlo 22. června 1941 SSSR (tzv. plán Barbarossa), dostala válečná strategická střetnutí na této frontě zcela nové a nevídané rozměry, a to jak z hlediska celkového prostoru, tak i nových způsobů vedení válečných operací, tak i počtu a množství nasazených vojsk a jejich mohutné výzbroje.

Vedením válečných střetů na této úrovni bylo dosavadní sovětské vojenské umění (strategie a taktika) obohaceno o „operační umění“. Vyžádal si to rozmach realizace jednotlivých operací v celé, dosud zcela nevídané šířce a hloubce východoevropského válčistiě od Barentsova moře na severu až po Černé a Kaspické moře na jihu, a od prostoru území německého státu na západě, až do centra evropské části Ruska – tj. k Moskvě na východě. Toto je jeden ze základních poznatků rozvoje sovětského vojenského umění té doby.

S odstupem času lze konstatovat, že válka na východní frontě měla dvě etapy:

- **První etapa** – přepadení SSSR v červnu 1941 a následný „Drang nach Osten“ realizovaný strategickou útočnou operací nacistických vojsk vedenou v roce 1941 na třech směrech:
 - *severní (Leningradský)*
 - *moskevský (považovaný za rozhodující)*
 - *jižní (Kavkazský)*

²⁶ V začátku těchto střetnutí uplatňovala německá válečná strategie nové formy zahájení a vedení bojů – šlo o tzv. „bleskovou válku“ (Blitzkrieg), tj. rozhodnout v krátké době o svém vítězném tažení. Tento způsob vedení války byl Německu mj. diktován omezenými ekonomickými možnostmi.

Po neúspěchu této strategické útočné operace – neúspěch který byl důsledkem vedení pohyblivé a aktivní obrany vojsk SSSR - přešlo v roce 1942 německé velení na provedení rozhodného válečného úderu a to pouze na jednom – jižním – válečném strategickém směru, a naplnit tak své válečné cíle. Přivodit politický, ekonomický a vojenský pád SSSR ... Nepodařilo se.

- **Druhá etapa** – zmaření útočných agresivních plánů nacistického Německa sovětskými vojsky v bitvách u Stalingradu a u Kurska, převzetí strategické iniciativy vojsky SSSR a následný přechod vojsk SSSR do útočné činnosti na celé východní frontě. Vedením postupných úderů zlomit odpor nacistických vojsk, zničit jejich palebnou a údernou sílu a o konečném výsledku války rozhodnout vítěznou operací na německém území. Stalo se tak k 8. květnu 1945.

Tak, jak se na východní frontě bitva u Stalingradu zapsala do vojenské historie druhé světové války jako bitva o získání strategické iniciativy, tak následná bitva u Kurska (4.7. – 23.8. 1943) potvrdila převzetí a trvalé udržení strategické iniciativy ve prospěch vojsk SSSR. Vítězstvím sovětských vojsk v bitvě u Kurska byl dovršen základní přelom v průběhu války na sovětsko - německé frontě. A o této historicky významné bitvě je podáno svědectví v kapitole předkládané práce pod názvem

„BITVA U KURSKA“

V procesu strategických válečných střetnutí na východní frontě – v bojích o Moskvu, u Stalingradu a u Leningradu – se fronta ustálila koncem ledna 1943 na čáře (od severu): jižní okraje Oněžského a Ladožského jezera a dále jižním směrem od Leningradu na Novgorod, Velike Luki, Kirov, Voroněž, Millerovo, Ianskaja a dále až k Ordžonikidze na Kavkazu.

V této situaci stála proti sobě na východní frontě začátkem roku a na jaře 1943 tato vojska:

- **Na německé straně** byly v prostoru Karelie dvě operační skupiny (Oněžská a Karelská), a dále jižním směrem od Leningradu postupně působily Skupina armád „Sever“, nejsilnější Skupina armád „Střed“, Skupina armád „B“ (v prostoru Stalingradu), Skupina armád „Jih“ (od 13.2. 1943) a Skupina armád „Don“ (od 22.11. 1942 do 13.2. 1943). Kromě toho u každé skupiny armád byla jedna letecká armáda. V této situaci představovala na východní frontě německá vojska (spolu se svými spojenci) stále ještě významnou agresivní sílu...
- **Na sovětské straně** bojovala v Karélii ve stejném časovém údobí 7. samostatná armáda a odtud jižním směrem od Leningradu až ke Kavkazu byly tyto fronty: Leningradský, Volchovzský, Severozápadní, Kalininský, 2. Pobaltský, 1. Pobaltský, Západní, Brjanský, Střední, Voroněžský, 1. Ukrajinský, Běloruský stepní, Jihozápadní, Donský, Jižní, Stalingradský a Severokavkazský front.

V sestavě sovětských vojsk tak působilo průběžně 16-17 uskupení frontů. Podobně jako u německé strany (tj. Skupina armád) měl každý Front po jedné letecké armádě. I takové uskupení sovětských vojsk mělo však v celkovém poměru bojových sil a prostředků jen nepatrnou převahu proti německým vojskům. K této situaci mělo pro útočné použití sovětské armády zásadní význam provádění kvalitního, překvapivého manévru vojsk do plánovaných prostorů pro aktivní, útočnou činnost.

Historie potvrdila, že velení sovětských vojsk tento základní strategický požadavek splnilo.

* * *

Po vítězné bitvě u Stalingradu využilo velení sovětských vojsk tohoto úspěchu a na tomto úseku východní fronty neprodleně zahájilo aktivní činnost. Postupně se do pohybu dostala fronta od Kirova až po Kavkaz – tj. v neuvěřitelné šířce cca 1 300km! Rozhodující úsilí bylo však položeno na směr Voroněž-Kursk-Kyjev, kde hlavní údernou sílu tvořila začátkem roku 1943 vojska těchto frontů: Brjanský (Popov), Voroněžský (Golikov)

a Jihozápadní front (Vatutin)²⁷. Šířka útočného pásma těchto frontů sahala jižně od Kirova a dále podél toku řeky Don až k ústí říčky Medvědice, tj. cca 700 km.

Proti těmto sovětským vojskům stála v obraně na středním a horním toku řeky Don Skupina armád „B“ (Weisch) ve složení: 2. armáda, 2. armáda (maďarská), 8. armáda (italská), 3. armáda (rumunská), části 4. tankové armády a 4. letecká armáda. V operační hloubce této obrany byla vojska Skupiny armád „Střed“ (Kluge) – v prostoru Minsk – v sestavě: 3. tanková armáda, 4., 9. armáda, 2. tanková armáda, 2. armáda a 6. letecká armáda a od 13.2. 1943 Skupina armád „Jih“ (Manstein) v prostoru západně od Kirovograd – Žitomir v sestavě: Operační skupina „Kempf“ – 4. a 1. tanková armáda, 6. armáda a 4. letecká armáda

Hlavní údery sovětských vojsk v severní části útočného pásma (Voroněžský front ve spolupráci s Jihozápadním frontem a Brjanským frontem) směřovaly do prostoru města Kursk. Tato zimní operace byla zahájena 29. ledna a již 9. února 1943 sovětská vojska obsadila Kursk. Na tomto směru byl k završení úspěšných bojů zasazen v polovině února ještě Střední front (Rokossovskij) v sestavě: 21., 66., 70. armáda, 2. tanková armáda a 16. letecká armáda.

Tento front spolu s částí sil Voroněžského frontu se vklínily do sestavy německých vojsk a na svém útočném směru ovládly do konce března významný prostor tzv. „Kurského výběžku“. Ovládaný prostor měl šířku až 200 km a hloubku cca 120 km – tento úsek měl v této části fronty dominantní postavení strategického významu. Výrazně totiž rozdělil průběh této části východní fronty na severní a jižní.

Údery sovětských vojsk v jižní části útočného pásma – na Charkovském směru – vedly Jihozápadní front spolu s částí sil Voroněžského frontu (především 40. armáda a 3. tanková armáda). V lednu až březnu 1943 proběhla na této části fronty tzv. Charkovská operace, která byla zahájena 29. ledna 1943, a která svojí dynamičností boje vstoupila rovněž do válečných dějin celé východní fronty.

V průběhu těchto bojů byl osvobozen Charkov a sovětská vojska v těžkých bojích a ve složitých zimních podmínkách postoupila západním směrem celkem až o 400 km a k 1. březnu 1943 ovládla území západně a jihozápadně od Charkova. V těchto bojích byla zničena německá vojska Skupiny armád „B“.

²⁷ V sestavě těchto frontů byla tato vojska:

Brjanský front: 61, 3, 48 armáda, 13, 16 letecká armáda

Voroněžský front: 38 armáda, 69 gardová armáda (od 25.1.=40 armáda, 18. samost. střel. sbor, 3 tanková armáda), 2. letecká armáda

Jihozápadní front: 6, 16, 36 armáda, 5 tanková armáda, 21. armáda, 17 letecká armáda

Zcela nevídaný, rychlý postup sovětských vojsk však způsobil, že oba boky tohoto úderného uskupení nebyly dostatečně zabezpečené a umožňovaly německému velení provést do těchto míst sestavy sovětských vojsk účinné protiúder!

Německé velení této situace skutečně využilo a do levého boku sovětských vojsk provedlo dva rázné protiúder vojsky Skupiny armád „Jih“ (Manstein) – především silami 4. tankové armády a Operační skupiny „Kempf“ (vojsk SS). První protiúder způsobil vojskům sovětské armády značné ztráty (údajně až 25 000 vojáků a na 600 tanků).

8. března 1943 by proveden druhý německý protiúder²⁸, kterým byla sovětská vojska v průběhu března vržena až o 150 km zpět a Němci znovu obsadili Bělgorod a Charkov. V této době se v jižní části válčičtě ustálila fronta na čáře Krasnopoje – Tomarovka – Bělgorod – Vělcansk (vše severně a východně od Charkova²⁹).

Celková bojová situace vojsk obou válčících stran po vyčerpávajících bojích, vlivem stávajících povětrnostních podmínek (jarní tání sněhu) a vznikem požadavků nezbytného doplnění vojsk municí, bojovou technikou i ostatním materiálem, ale především z nutnosti doplnit početní stavy vojsk živou silou a zajistit tak bojeschopné bojové celky pro plnění strategických cílů – to vše oběma válčícím stranám, neumožňovalo pokračovat na počátku jara 1943 na válčičtí v ofenzivní činnosti. Bylo proto třeba provést důkladné vyhodnocení stávající situace a přijmout na strategické úrovni zásadní rozhodnutí. V této situaci a v těchto podmínkách se schylovalo na východní frontě k jedné z nejmohutnějších bitev strategického významu.

* * *

²⁸ 8. března 1943 se těchto bojů – v rámci vojsk Voroněžského frontu – zúčastnil jižně od Charkova u osady Sokolovo i 1. Československý samostatný prapor

²⁹ Viz. příloha č. 9

Informace o zámyslech německé strany potvrzují, že byly posuzovány dvě varianty možného řešení vzniklé situace na východní frontě.

- Generální štáb německé armády navrhl v rámci prvé varianty provést v prostoru „Kurského výběžku“ vstřícné protiúder , obklíčit a zničit v této části fronty uskupení sovětských vojsk.
Předejít tak připravenou sovětskou protiofenzívu směřující podle získaných zpráv do boků německých vojsk skupin armád „Střed“ a „Jih“
Ovládnutím kurského prostoru vytvořit podmínky pro rozhodnou ofenzívu východním směrem a získat tím ztracenou strategickou iniciativu.
- Druhá varianta měla být realizovaná vedením poziční obrany s následným přechodem k aktivní činnosti – to však negarantovalo získání včasné a potřebné iniciativy k dalšímu úspěšnému vedení války.

Vzniklá patová situace na frontě však působila v neprospěch Německa. K získání strategické iniciativy bylo proto rozhodnuto přijmout urychleně návrh generálního štábu, i když k tak náročné ofenzívě nebyl k dispozici spolehlivý dostatek vojsk (živé síly)³⁰ a nebyl ani uspokojivý stav v úderné síle kvalitních bojových prostředků³¹.

Na druhé straně protiopatření plánovaná velením sovětských vojsk k řešení situace – po celkovém vyhodnocení poměru sil a prostředků na daném úseku fronty – přijata Stavkou tato varianta³²:

V oblouku obrany sovětských vojsk v oblasti oboustranně u Kurska rozšířit, zkvalitnit a stupňovitě dobudovat obranu na celou hloubku frontové obranné operace a v těchto podmínkách vedením úsilné obrany opotřebovat útočné uskupení německých vojsk . Touto činností vytvořit podmínky pro zaujetí plánovaného výchozího položení vlastních vojsk a s využitím úderné síly tankových vojsk i letectva provést rozhodné protiúder jak na Orelském, tak na Charkovském směru s cílem rozdrtit protistojící německá vojska skupin armád „Střed“ a „Jih“.

* * *

³⁰ Po ukončení zimních bojů zůstalo na východní frontě 159 německých divizí, jejichž bojová hodnota byla oslabena v důsledku vysokých ztrát.

³¹ Jednalo se kupříkladu o nedostatek kvalitních tanků typu Tiger nebo Panter, což oslabovalo celkovou údernou sílu německých vojsk.

³² Bylo přitom využito zkušeností z bojů o Moskvu a u Stalingradu

OPERACE CITADELA

Řešení patové situace v jižní polovině východní fronty bylo německou stranou plánováno provedením operace „Citadela“. Cíl této operace a zámysl provedení byl stanoven v Hitlerově hlavním staně v operačním rozkazu č. 6. ze dne 15. dubna 1943:

„Vstřícnými údery na jižním směru z prostoru BĚLGOROD a na severním směru z prostoru jižně od ORLA – obklíčit a zničit sovětská vojska v obraně v celém obvodu města KURSK. Splněním tohoto úkolu vytvořit předpoklady k rozvinutí útočné strategické operace východním směrem s cílem dosáhnout rozhodného úspěchu v hlavním prostoru východní fronty. Touto činností získat zpět strategickou iniciativu a umožnit tak naplnění válečných cílů.“

Plánem operace bylo přijato toto řešení pro plnění bližšího strategického útoku³³:

- **Skupina armád „JIH“** (Manstein) zahájí útok z čáry Bělgorod – Tomarovka, hlavním úderem ve směru na Obojaň zničí vojska nepřítele jižně od Kurska, a v prostoru Kursk se spojí se Skupinou armád „STŘED“.
Ovládnutím čáry Něžgol-Koroča-Skorovonoje-Tim kryt vojska na hlavním směru zprava. Po splnění úkolu být připraven k rozvíjení útoku východním směrem
- **Skupina armád „STŘED“** (Kluge) z čáry Trosna-Maloarchangelsk hlavním úderem ve směru na Fatěž zničit vojska severně od Kurska a v prostoru města Kursk se spojit s vojsky Skupiny armád „JIH“. Pomocný úder – ke krytí levého boku svých hlavních sil – vést na směru na Maloarchangelsk –Štigry. Po splnění úkolu být připraven k rozvíjení úspěchu východním směrem.

Obě armádní skupiny plánují vyčlenění nezbytných sil jednak ke krytí svých západních křídel a jednak k dokončení obklíčení a zničení vojsk nepřítele západně od Kurska.

* * *

³³ Za bližší strategický úkol bylo považováno zničení sovětských vojsk v prostoru tzv. Kurského výběžku.

Operační hodnocení situace na obou válčících stranách:

Celková operace vedení bojů u Kurska měla dvě polohy:

- německý plán bojů pod názvem „Citadela“ vedený s cílem opětovného získání strategické iniciativy
- sovětský plán operace „bitvy u Kurska“, který měl cíleně plánované a následně provedené dvě etapy - vedení obranného boje
- provedení strategického protiúderu

Po zhodnocení celkové bojové hodnoty uskupení vojsk obou válčících stran nelze přehlédnout, že se zahájením operace „Citadela“ měla sovětská vojska (v celém prostoru válčiště, nikoliv v místech plánovaného a realizovaného průlomu fronty německými vojsky!) až třetinovou převahu v živé síle, až dvojnásobnou v dělostřelectvu a v tancích 1,3:1 a v letectvu 1,06:1³⁴! K tomuto porovnání sil je třeba přičít ještě bojové hodnoty Stepního frontu (Koněv), který byl připraven v blízkosti fronty k záahu ve prospěch sovětských vojsk (jednalo se o více než půl milionu vojáků, 9 000 děl a minometů a cca 1 600 tanků!).

Plánem operace byl Stepní front předurčen k použití ve dvou variantách:

- a) k odražení německých vojsk v jejich případném průniku do sestavy sovětských vojsk
- b) účast v připravovaném protiúderu

* * *

„CITADELA“ – průběh operace³⁵

Plánované provedení operace „Citadela“ bylo německými vojsky zahájeno v ranních hodinách

- **5. července 1943**, bylo realizováno vstřícnými údery obou armádních skupin (Jih a Střed) do centra kurského prostoru s cílem obklíčit a zničit vojska dvou sovětských frontů (Středního a Voroněžského). Obě armádní skupiny měly nevídanou údernou a palebnou sílu – 2 400 tanků a 10 000 dělostřeleckých a minometných hlavn³⁶.

³⁴ Právě tato skutečnost umožňovala sovětským vojskům vést úspěšné obranné boje v celém úseku fronty od Maloarchangelska, přes Sevsk, Ryl'sk, Krasnojarsk, Bělgorod až po Volčansk.

³⁵ Příloha č. 9

³⁶ Vezme-li se v úvahu skutečnost, že na směru úderu německé 9. armády byla šířka pásma úderu asi 45 km a u 4. armády asi 55 km – tj. celkem 100 km – potom při soustředěném použití tanků, dělostřelectva a minometů do míst průlomu fronty byl jeden tank na 37 m a jedna dělostřelecká hlaveň na 10 m! Tato kalkulace je však zčásti

V obou německých uskupení bylo celkem k dispozici:

- sedm tankových sborů
- operační skupina „KEMPF“
- čtyři armádní sbory

Úderné uskupení obou armádních skupin byla vytvářena výhradně z tankových sborů, kdy armádní sbory působily na křídlech těchto tankových uskupení. Mezi nejsilnější tankovou údernou sílu patřila nesporně divize SS „GROSSDEUTSCHLAND“, v jejíž výzbroji bylo 163 tanků a 35 samohybných děl³⁷. U každé ze tří divizí II. tankového sboru SS bylo 130 tanků a 35 samohybných děl (tři tankové divize SS měly také po šesti praporech pancéřových granátníků³⁸)

- **9. armáda** na směr Orel-Kursk měla hloubku úkolu 80 km
- **4. tanková armáda** spolu s operační skupinou „Kempf“ vedly hlavní úder na směr Charkov-Kursk, hloubka tohoto úderu byla 130 km

Údery obou armádních uskupení byly zahájeny po provedení mohutné dělostřelecké a letecké přípravy na rozhodující cíle v obraně sovětských vojsk. V prvním dni bojů se německým vojskům podařilo vniknout do taktické hloubky obrany sovětských vojsk. Rozhodnějšího úspěchu bylo dosaženo na jižním směru³⁹. Střední front generála Rokossovského na severním směru úderu německých vojsk však dokázal v celku úspěšně a trvale odrážet útoky 9. armády.

- **6. července** – druhý den bojů – se ukazovalo, že osud bitvy bude rozhodnut především na jižním směru, kde vojska 4. tankové armády začala pronikat i druhým obranným pásmem sovětských vojsk, a to až k prostoru jižně od Olchovatky a jihozápadně od Prochorovky⁴⁰. Významného úspěchu zde dosáhla i armádní skupina „KEMPF“, která v jihovýchodní části fronty jednak odrazila protiútoky sovětských vojsk a

pouze úvahou, ale i tak dokazuje, jaké úsilí vkládala německá armáda do zahájení a vedení celé operace „Citadela“.

³⁷ U 39. tankového pluku bylo kupříkladu 14 „Tygrů“ a 104 „Panterů“

³⁸ Na rozdíl od čtyř praporů granátníků u běžných tankových divizí – u Kurska měla divize Das Reich dokonce osm praporů pancéřových granátníků

K tankové výzbroji je třeba ještě uvést, že

- 4. tanková armáda měla pro bitvu u Kurska k dispozici 902 tanků a samohybných děl, z tohoto počtu bylo však pouze 56 tanků typu „Tiger“ a 104 tanků typu „Panter“, dalších 45 tanků typu „Tiger“ od 503. tankového praporu doplnilo u 4. tankové armády počet nasazených tanků typu „Tiger“ a „Panther“ na 205
- 9. armáda disponovala pouze se 30 tanky typu Tiger, jako náhrada za nedostatek těchto tanků bylo ve prospěch 9. armády přiděleno 90 samohybných protitankových děl typu „Elefant“ (pro operaci „Citadela“)

³⁹ Na tomto úspěchu pozemních vojsk se významným způsobem podílela svojí aktivní činností Luftwaffe.

⁴⁰ Příloha č. 8

jednak aktivně působila na svém útočném směru Bělgorod-Šijachovo-Koroča, kde postoupila severovýchodním směrem více než 15 km.

Situace sovětských vojsk se druhý den bojů dostávala v jižní části kurské fronty do složité situace. Hrozilo zde prolomení obrany a následná možnost provedení obchvatného manévru německými vojsky. I když německá vojska 4. tankové armády způsobila sovětským vojskům 66., ale i 69. armády citelné ztráty na živé síle i na bojové technice a postoupila během dvou až tří dnů o 20 až 35 km, nepodařilo se jim sovětskou obrannou linii prolomit.

- **8. – 11. července** – čtvrtý až sedmý den bojů – vojska německé skupiny armád „JH“ ovládla 8. 7. sovětské třetí obranné pásmo a postupně pronikla na hlavním směru úderu k 11. 7. až na čáru Kalinovka-Olchovatka-Veselyj-Belenechino. Němci provedli v této době přeskupení sil na směr hlavního úderu, ale nepodařilo se jim dosáhnout rozhodného úspěchu. V této situaci proto plánovalo německé velení provést vojsky 4. tankové armády nový – rozhodný úder a to do prostoru Prochorovka, otevřít zde frontu k rozhodnému útoku na Kursk. Úderem na Prochorovku byl pověřen německým velením 2. tankový sbor SS generála Haussera

Na sovětské straně - na směru hlavního úderu německých vojsk – nesla hlavní tíhu obranných bojů 66. armáda (Voroněžský front), a v jihovýchodní části sovětské obrany to byla vojska 69. armády (Stepní front).

Plánovaný německý úder ve směru na Prochorovku měl být veden ve východní části obranného pásma 66. armády – značně unavené dosavadními boji . V této situaci byla sovětským velením přijata tato opatření:

- 9. července byla k posílení obrany přesunuta do prostoru cca 15 km severně od osady Prochorovka 5. gardová tanková armáda generála Rotmistrova
- 10. – 11. července 5. gardová armáda generála Žadova zaujala na úseku fronty mezi Obojaní a Olchovatkou obranné postavení proti očekávaným úderům 4. tankové armády

V této bojové situaci byl 12. 7. 1943 naplněn německý zámysl – silami II. tankového sboru SS byl zahájen rozhodný úder proti vojskům sovětské armády v obvodu osady Prochorovka.

Na straně sovětských vojsk byla do boje neprodleně nasazena 5. gardová tanková armáda v hodnotě tří sborů a o úderné síle 850 středních tanků. V této situaci na ploše necelých deseti čtverečních kilometrů – došlo ke střetnému sražení dvou tankových uskupení, došlo ke sražení – kterého se zúčastnilo na obou stranách fronty celkem **1 800 tanků!** **Byla to největší tanková bitva 2. světové války.**

Při čelném střetnutí obou uskupení došlo k situacím bezprostředního střetu „tanku proti tanku“, došlo i k situacím, kdy nebylo místo a ani čas k přímé palbě z tankových kanónů a nastaly bojové situace, ve kterých prostě najížděl tank proti tanku, aby jej takto vyřadil z boje. Velitelé neměli šanci řídit boj – vše záviselo na odvaze a na rozhodnosti osádek jednotlivých tanků. V tomto nevídaném střetném boji byly způsobeny i zcela nevídané ztráty jak na lidských životech, tak na bojové technice.

Podle dosažitelných zpráv ztratili ku příkladu Němci za jediný den bojů u Prochorovky více než 300 tanků a na 10 000 vojáků⁴¹!

Ale obdobné ztráty byly i na sovětské straně, kde vojska generála Rotmistrova ztratila v průběhu jediného dne až polovinu svých tanků. Podstatou však byla skutečnost, že se Rotmistrovovi podařilo německý úder tankových vojsk zastavit! V důsledku toho byl útok německých vojsk zataven trvale a německá ofenzíva zkrachovala. Sovětská obrana i za cenu vysokých ztrát - vydržela⁴².

* * *

⁴¹ 300 tanků je v podstatě tanková výzbroj dvou divizí a 10 000 vojáků je v podstatě počet osob celé jedné divize!

⁴² Na jižním „kurském“ směru dosáhly sovětské ztráty na živé síle (mrtvých a raněných) celkového počtu 144 000.

Je třeba uvést, že ve stejném časovém údobí byly tyto ztráty v severní části kurského výběžku ve výši 34 000 (u generála Rokossovského)

BITVA U KURSKA

Krachem operace „Citadela“ v prostoru kurského výběžku fronty byl zmařen pokus německé armády o znovuzískání strategické iniciativy na východní frontě. Stalo se tak v rozmezí deseti dnů! V bitvě u Kurska utrpěla německá útočná strategie totální nezdár.

Velení sovětských vojsk dokázalo pečlivě připravenou obrannou operací vyčerpat v této části bitvy u Kurska údernou sílu německých vojsk, odolat jejich úderné i palebné síle a následně je vrhnout zpět. Touto činností rázně změnit ve svůj prospěch celkový poměr sil a vytvořit v kurském výběžku předpoklady k provedení protiúderu. Pravdou však zůstává, že se tak stalo po úporných obranných bojích a za cenu nesmírných vlastních ztrát a to jak na životech vojáků, tak i na bojové technice.

Od **15. července 1943** přešla sovětská vojska v kurském oblouku fronty do rozhodné protiofenzívy. Stalo se tak provedením dvou frontových protiúderů a to na sever od Kurska v prostoru Orel a na jih od Kurska v prostoru Bělgorod-Charkov. Byla tak z pozice sovětských vojsk zahájena druhá etapa bitvy u Kurska – protiúder sovětských vojsk⁴³.

V severní části „Kurské“ fronty v úseku od Koreněvo po Krov působilo úderné uskupení tří sovětských frontů:

- **Západní front** (Sokolovskij) – na pravém křídle úderného uskupení
- **Brjanský front** (Popov) – v centru úderu
- **Střední front** (Rokossovskij) – na levém křídle úderného uskupení

Šířka útočného pásma uvedených tří frontů byla cca 320 km – a délka předního okraje této fronty cca 540 km.

Úsek pásma předního okraje fronty – Orlovskij-Duminiči – na kterém byl zahájen soustředěný čelní úder ve směru na Orel měl šířku cca 300 km.

Proti údernému uskupení sovětských frontů stála v obraně německá 9. armáda a 2. tanková armáda (armádní skupina „STŘED“).

V severní části fronty byl **18. července 1943** zahájen čelní úder sovětských vojsk, a ještě ten den byla prolomena taktická hloubka německé obrany. Vojska 116., 61. 3. a 63. armády v severní části útočného pásma pronikla do sestavy německých vojsk (2. a části 4. tankové armády) až do hloubky 70 km.

⁴³ Přílohy č. 8, 9

To vytvořilo výhodné podmínky pro další vedení operace v celé šířce útočného pásma a již v noci ze 3. na 4. srpna obsadila sovětská vojska město Orel. Tento rozhodný úspěch ovlivnil porážku německých vojsk v prostoru fronty mezi městy Orel-Brjansk již k 18. srpnu 1943. Sovětská vojska vyšla na čáru Krov-Brjansk-Litiž a vítězně tak uzavřela boje na sever od Kurska.

V jižní části „Kurské“ fronty – v úseku východně od Sumy až po Malinovku – vedlo ofenzívu sovětských vojsk úderné uskupení těchto tří frontů:

- **Voroněžský front** (Vatutin)
- **Stepní front** (Koněv)
- **Jihozápadní front** (Malinovskij)

Šířka jejich útočného pásma byla cca 220 km – a délka předního okraje této fronty byla cca 320 km.

Šířka pásma předního okraje fronty – na kterém byl zahájen úder sovětských vojsk v začátku operace mezi Krasnopoje-Martovaja – byla cca 180 km.

Proti sovětským frontům stála v obraně německá 4. tanková armáda, část 2. armády a operační skupina „KEMPF“ (Skupina armád „JIH“).

V jižní části „Kurské“ fronty byl sovětskými vojsky zahájen rozhodný úder **17. července** a měl dvě etapy:

- Nejdříve bylo třeba likvidovat ráznými údery ta německá vojska, která se v průběhu operace „Citadela“ vklínila až do hloubky 60 km do obranné sestavy sovětských vojsk jižně od Obojaně → tento úkol byl splněn 23. července.
- Útočná operace na jih od Kurska pokračovala v dalších dnech v celé šířce útočného pásma s hlavním úsilím v prostoru jižně od Bělgorodu. Zde vojska Voroněžského a Stepního frontu prorazila německou obranu. 1. tanková armáda a 5. gardová armáda pronikly na rozhraní obranné sestavy mezi německou 4. tankovou armádou a operační skupinu „KEMPF“ až do hloubky 60 km. Touto akcí byl tento prostor válčiště rozdělen na dvě části - východní a západní. Situace německých vojsk v obraně se stala kritickou.

Rozhodný úder všech tří sovětských frontů byl realizován ve dnech **5. – 11. srpna 1943**, kdy sovětská vojska posunula frontu o dalších 70-80 km. Čela jejich úderných uskupení stála opět před Charkovem.

Následné údery v době od 12. do 23. srpna celou útočnou operaci jižně od Kurska **zakończyly!** Vstřícnými údery byl osvobozen Charkov a v západní části tohoto válčiště byla fronta posunuta podél řeky Psjel o 80 km jihozápadním směrem.

NEJVYŠŠÍ VOJENŠTÍ PŘEDSTAVITELÉ v době válečného tažení u Kurska

- armády SSSR
 - německé armády
-

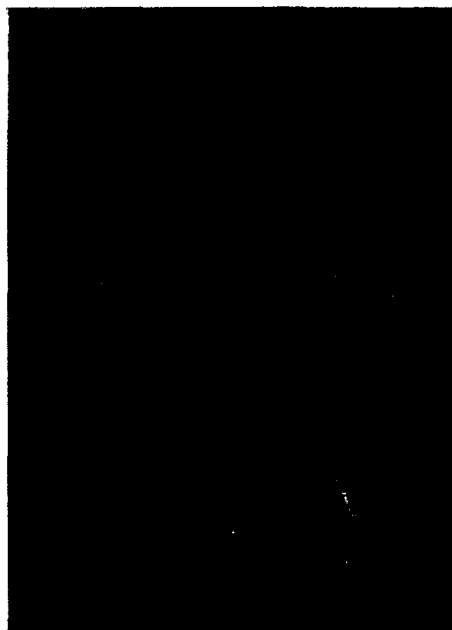
Významní představitelé armády SSSR zúčastňujících se bitvy u Kurska :

- generálplukovník Konstantin Konstantinovič ROKOSSOVSKIJ (1896-1968)⁴⁴

viz. s.14 kap. č.4. Bitva u Stalingradu

- generálplukovník Ivan Stěpanovič KONĚV (1897-1973)

Generál Koněv velel začátkem války 19. armádě. 14. 8. 1941 byl Koněv jmenován do funkce velitele Západní frontu a v září téhož roku dosáhl do hodnosti generálplukovníka. Od 17. 10. 1941 se zúčastnil – jako již velitel Kalibánského frontu – rozhodujících operací v bitvě u Moskvy. V září 1942 je Koněv opět ustanoven do funkce velitele Západního frontu u kterého působil až do března 1943, kdy byl jmenován velitelem Severozápadního frontu. Tuto funkci zastával až do 23. 6. 1943, kdy převzal velení nad Stepním vojenským okruhem – na frontě „Stepní front“ – se kterým byl připraven hájit sovětské pozice v bitvě u Kurska.

⁴⁴ Hodnosti jednotlivých hlavních vojenských představitelů jsou uváděny v nadpisu vždy k aktuální hodnosti v údobí dané operace

- **generálplukovník Vasilij Danilovič SOKOLOVSKIJ (1897-1968)**

Počátkem července 1941 převzal generál Sokolovskij funkci prvního zástupce náčelníka generálního štábu. Koncem července byl jmenován náčelníkem štábu Západního frontu a tuto funkci zastával až do února 1943. V průběhu tohoto působení u Západního frontu dosáhl 13. června 1942 hodnosti generálplukovníka. 28. únor 1943 znamenal významný mezník v Sokolovského kariéře, když přebírá velení Západního frontu. 9. dubna 1943 byl vyznamenán Řádem Suvorova 1. stupně za úspěšnou Rževskou operaci v březnu 1943. V bitvě u Kurska plnil jeho front významné strategické poslání v severní části této fronty.

- **armádní generál Nikolaj Fjodorovič VATUTIN (1901-1944)**

Po vypuknutí německo-sovětského konfliktu v červnu 1941 působil generál Vatutin ve funkci náčelníka štábu Severozápadního frontu. V údobí od května do června 1942 působil jako zástupce náčelníka generálního štábu a v dalším jako zástupce Nejvyššího štábu vrchního velitele u Brjanského frontu. 14. července byl jmenován velitelem Voroněžského frontu. V jeho čele působil až do října 1942, kdy na krátké údobí - do března 1943 - převzal velení Jihozápadního frontu. V březnu 1943 se opět ujal velení Voroněžského frontu, se kterým se zúčastnil bojů v jižní části Kurské operace.

- **generálplukovník Markjan Michailovič POPOV (1902-1969)**

Na počátku německo-sovětského konfliktu působil generál Popov ve funkci velitele Leningradského vojenského okruhu, který se na konci června 1941 stal Severním frontem. V jeho čele Popov působil do srpna 1941, kdy byl Severní front zrušen, z části jeho sil byl pod vedením Popova vytvořen Leningradský front. Avšak 5. září 1941 byl Popov z této funkce odvolán a od listopadu 1941 velel 61. armádě a později převzal velení nad 40. armádou, které velel až do října 1942. Následně byl Popov v říjnu 1942 jmenován do funkce zástupce velitele Stalingradského frontu a následně Jihozápadního frontu. V dubnu a květnu 1943 krátce působil ve funkci velitele Záložního frontu. Před plánovanou letní operací mu v bitvě u Kurska bylo svěřeno velení Brjanského frontu.

- **generálplukovník Pavel Aleksejevič ROTMISTROV (1901-1982)**

V květnu 1941 byl generál Rotmistrov jmenován náčelníkem štábu 3. mechanizovaného sboru, s nímž vstoupil do války v červnu 1941. Od září 1941 působil ve funkci velitele 8. tankové brigády. Která od ledna 1942 nesla název 3. gardová tanková brigáda. V dubnu 1942 převzal velení nad 7. tankovým sborem⁴⁵. V únoru 1943 byl Rotmistrov jmenován do funkce velitele 5. gardové tankové armády, se kterou se významně účastnil bojů v bitvě u Kurska.

Významní představitelé německé armády zúčastňujících se bitvy u Kurska:

- **polní maršál Erich von MANSTEIN (1887-1973)**

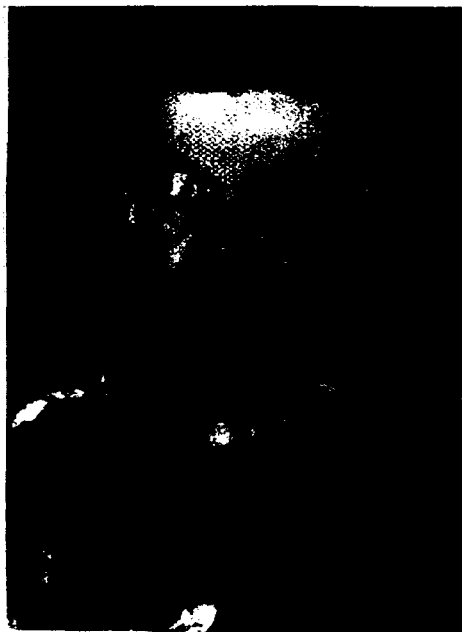
viz. s.11 kap. 4 Bitva u Stalingradu

- **generálporučík Walter MODEL (1891-1945)**

Od 1. září 1939 působil Model ve funkci náčelníka štábu IV. armádního sboru v hodnosti generálmajora. 25. října 1939 byl jmenován náčelníkem štábu 16. armády a 19. listopadu již jako generálporučík převzal Model 3. tankovou divizi.

1. října 1941 byl Hitlerem jmenován do funkce generála tankových vojsk a velitele XXXXI. tankového sboru. 16. ledna 1942 přebírá velení nad 9. armádou. V bojích u Kurska působila neúspěšně jeho 9. armáda v plánované ofenzívě německých vojsk v prostoru severně od Kurska.

Generál Walter Model byl považován za odborníka v otázkách vedení defenzivních operací.

⁴⁵ 7. tankový sbor byl později přejmenován na 3. gardový tankový sbor

- **generál polní maršál Günther von KLUGE (1882-1944)**

Ve válce proti Polsku velel von Kluge v hodnosti generála dělostřelectva 4. armádě. 1. října 1939 byl povýšen do hodnosti generálplukovníka. Při tažení na západní frontě působila von Klugeho 4. armáda v rámci Skupiny armád „STŘED“ (von Rundstedt). 19. července byl von Kluge povýšen do hodnosti generál polní maršál. 4. armádě velel na východní frontě do 19. prosince 1941. V této době převzal velení nad Skupinou armád „STŘED“, se kterou se zúčastnil velké letní ofenzívy a v roce 1943 bitvy u Kurska.

- **generálporučík Werner KEMPF**

V září 1939 se Kempf zúčastnil polského tažení jako velitel tankové divize „KEMPF“ (Tankový svaz Východní Prusko) v hodnosti generálmajora. 1. října 1939 byl jmenován do funkce velitel 6. tankové divize a v srpnu 1940 byl povýšen do hodnosti generálporučíka. 6. ledna 1941 byl ustanoven do funkce velitele XXXXVIII. armádního sboru a 1. dubna 1941 byl jmenován generálem tankových vojsk.

XXXXVIII. armádnímu sboru velel Kempf na východní frontě do konce srpna 1942, kdy byl přeložen do „Vůdcovy zálohy“. 18. ledna 1943 byl ustanoven velitelem prvního kursu pro velitele divizí. 15. února 1943 je jmenován do funkce velitele operační skupiny „KEMPF“, která od března 1943 podléhala Skupině armád „JIH“ (generál polní maršál von Manstein).

- **generálplukovník Hermann HOTH (1885-1971)**

viz s.12 kap. 4 Bitva u Stalingradu

- **generálplukovník Gotthard HEINRICI**

Od září 1939 do února 1940 velel generál Heinrici 16. pěší divizi , se kterou se účastnil válečného tažení proti Polsku. V únoru 1940 byl jmenován velitelem VII. armádního sboru a v dubnu 1940 převzal velení XII. armádního sboru, kterému velel do června 1940. Velením XXXXIII. armádního sboru byl pověřen v červnu 1940 a v jeho čele působil do ledna 1942. Zúčastnil se s ním válečného tažení proti SSSR a po porážce německých vojsk u Moskvy byl v lednu 1942 jmenován velitelem 4. armády. U Moskvy se plně projevilo jeho talent v řízení obranných bojů. Jeho schopnosti měly být prověřeny i v bojích u Kurska, kde velel 4. armádě.

* * *

ZÁVĚR

V bitvě u Stalingradu padl mýtus o neporanitelnosti německých vojsk. V bitvě u Kurska zlomila sovětská vojska agresivní válečné cíle nacistického Německa a odsoudila ke krachu německou útočnou strategii. Výsledek této bitvy se stal signálem k dalšímu vítěznému tažení sovětských vojsk na Východní frontě.

Základním poznatkem sovětské vojenské strategie pro další úspěšné vedení války se stalo cílené, útočné použití skupin frontů s jejich kvalitativně novou hodnotou úderné, ale i palebné síly (masové použití tanků a dělostřelectva) k vedení rozhodných válečných operací. Tato válečná praxe se stala na východní frontě základem pro naplnění sovětských strategických válečných cílů v celém dalším průběhu 2. světové války.

Je také třeba zvýraznit hodnoty vojenského umění sovětského velení, které – i když úsek kurské fronty představoval pouze 13% délky celkové sovětsko-německé fronty – dokázalo zde ke splnění strategického cíle soustředit v létě 1943 z vojsk Východní fronty:

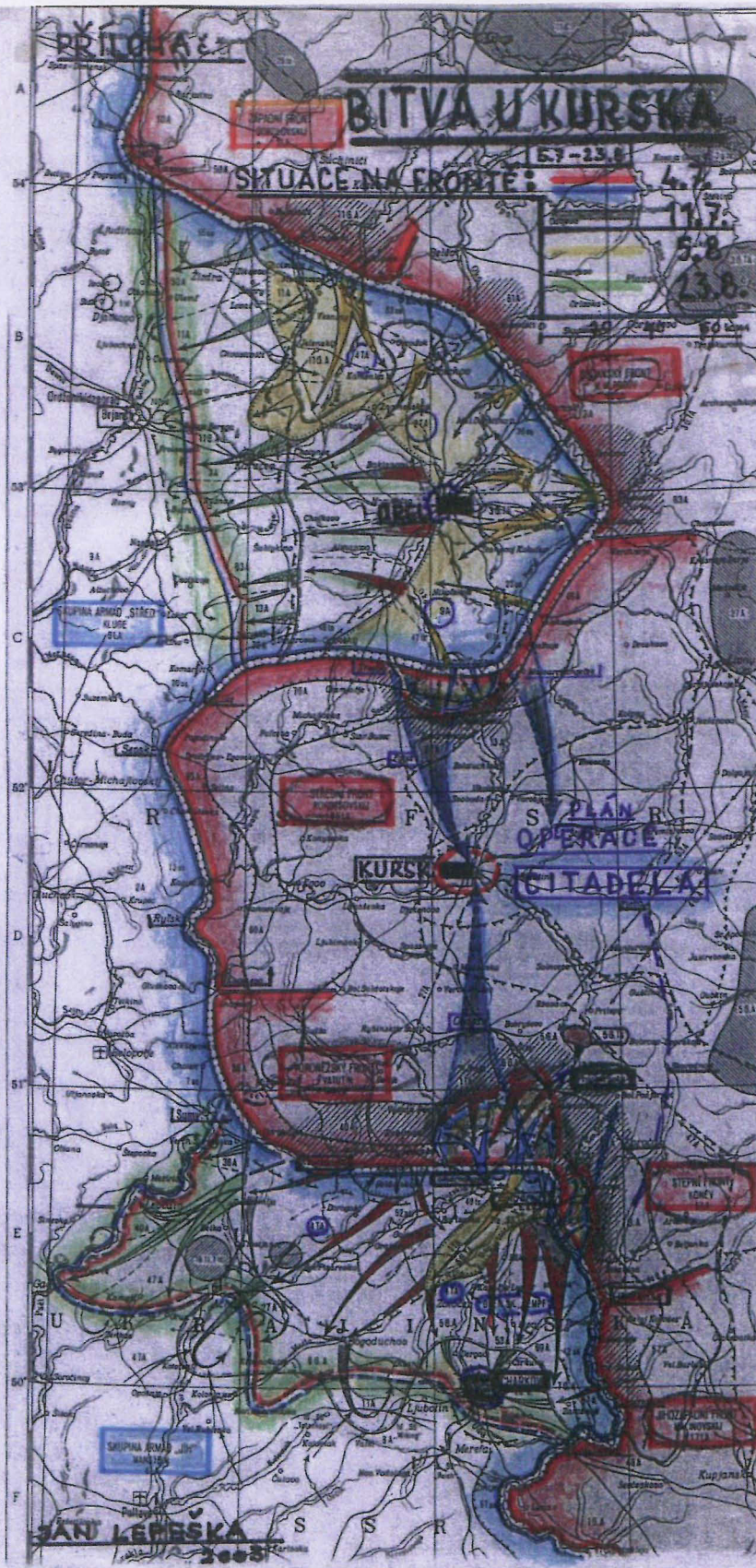
- 28% z celkového počtu osob
- 20% všech děl a minometů
- 40% tanků a samohybných děl
- 33% bojových letadel

* * *

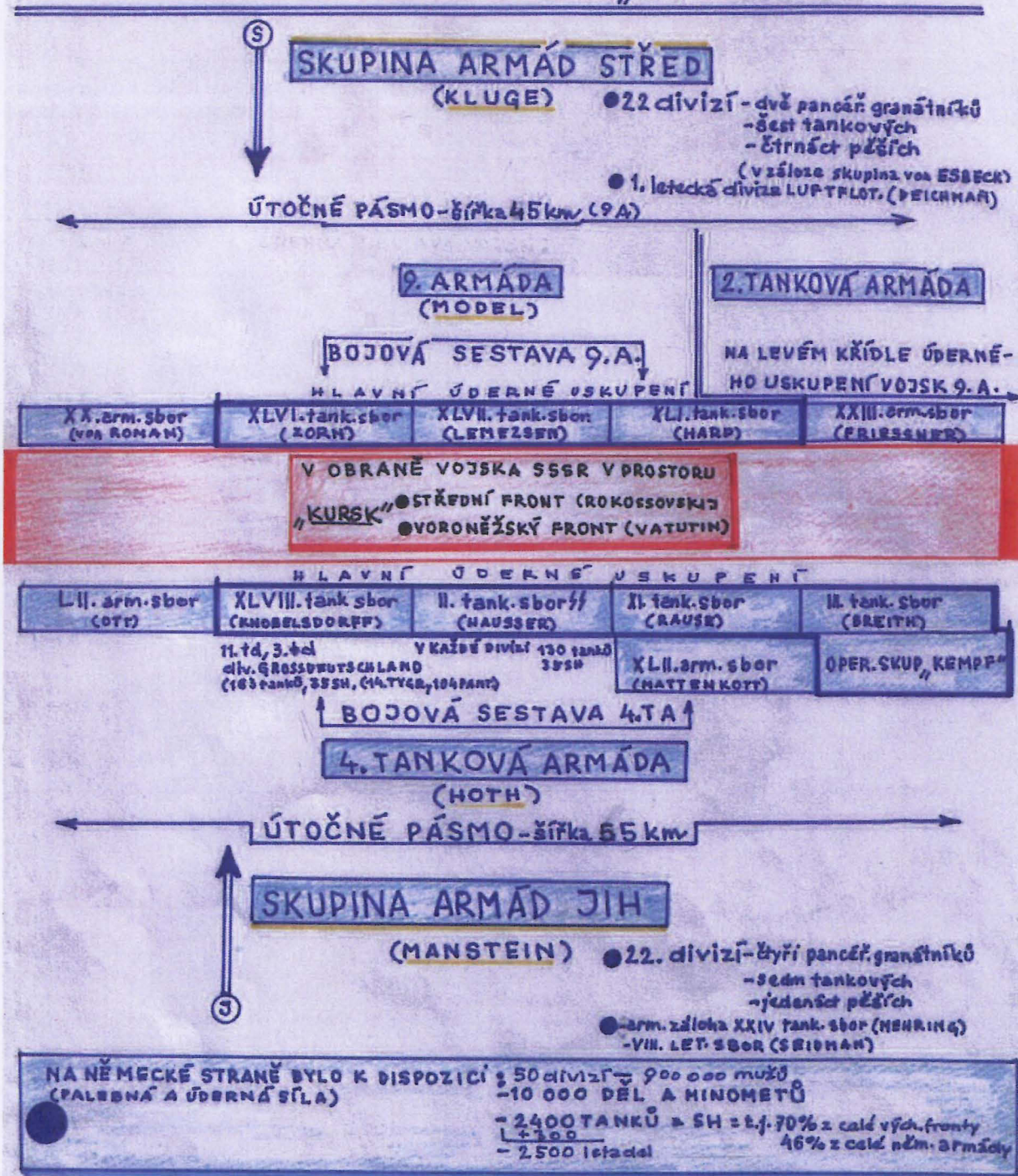
Německé velení po prohrané bitvě u Kurska ztratilo strategickou iniciativu⁴⁶.

⁴⁶ Německé velení bylo po bitvě u Kurska nuceno přejít od útočné na obrannou strategii. Jejím cílem bylo odsunout na co možná nejdélší dobu svoji konečnou porážku a doufat na možné využití očekávané a plánované výstavby nových zbraní – především zbraní hromadného ničení – což mělo Německu umožnit dosáhnout kvalitativního zvratu ve vedení války.

USKUPENÍ NĚMECKÝCH VOJSK K ZAHÁJENÍ PROTIOFENZIVY „CITADELA“

ORIENTAČNÍ ÚDAJE O VYBUDOVÁNÍ OBRANY U KURSKAVOJSKY SSSR● OBRANNOU OPERACI V KURSKÉM PROSTORU ŘEŠILY :

- STŘEDNÍ FRONT - ROKOSSOVSKIJ
- VORONĚŽSKÝ FRONT - VATUTIN

SEVERNĚ PŮSOBILY ○ BRJANSKÝ FRONT - POPOV
○ ZÁPADNÍ FRONT - SOKOLOVSKIJ

JIŽNĚ PŮSOBILY ○ STEPŇÍ FRONT - KONĚV
○ JIHOZÁPADNÍ FRONT - MALINOVSKIJ

● OBRANA V KURSKÉM VÝBĚŽKU BYLA VYBUDOVÁNA NA CELOU OPERAČNÍ HLOUBKU A MĚLA TŘI ZÁKLADNÍ OBRANNÁ PÁSMA

1. PÁSMO OBRANY - HLOUBKA cca 10 km (TAKTICKÁ HLOUBKA)

2. PÁSMO OBRANY

3. PÁSMO OBRANY

↑ OPERAČNÍ HLOUBKA OBRANY - OBSAZUJÍ DRUHÉ ARMÁDNÍ SLEDY

(HLOUBKA PÁSEM OBRANY cca 10 km - VZDÁLENOST MEZI PÁSMY cca 15 km)

V DALŠÍ HLOUBCE OBRANY = OBRANNÁ OPATŘENÍ FRONTU

U KURSKA: STŘEDNÍ FRONT - ŠÍŘKA OBRANNÉHO PÁSMĚ cca 200 km

- DÉLKA PŘEDNÍHO OKRAJE OBRANY cca 270 km

VORONĚŽSKÝ FRONT - ŠÍŘKA OBR. PÁSMĚ cca 160 km

- DÉLKA PŘEDNÍHO OKRAJE OBRANY 220 km

HLOUBKA OBRANY U OBOU PÁSEM cca 160 km (CELÁ OPER. HLOUBKA)

ÚDAJE O OBRANĚ: - DÉLKA ZÁKOPŮ 10 000 km

- NA 1 km FRONTY : 8 PEVNOSTEK

- NA 1 km FRONTY : 3,8 km ZÁKOPŮ

- DRÁTĚNÉ PŘEKÁŽKY, MINOVÁ POLA, PALEB. POSTAVENÍ PTKANONŮ, PALEB. POSTAVENÍ DĚLOSTŘELCTVA, VĚŽOVÁ POSTAVENÍ TANKŮ ----

NĚKTERÁ OBRANNÁ OPATŘENÍ VORONĚŽSKÉHO FRONTU :

- 83912 PALEBNÝCH POSTAVENÍ (KULOMETY, TANKY, DĚLA)

- 5322 VELITELSKÝCH STANOVÍŠŤ A POZOROVATELN

- 17 000 ŮKRYTŮ

- 637500 POLOŽENÝCH MIN (PROTIPĚCH, PROTITANK.)

- 593 km DRÁTĚNÝCH PŘEKÁŽEK

- HUSTOTA DĚLOSTŘELCTVA 1x VYŠŠÍ NEŽ U MOSKVVY....

V OBRANĚ BYLO: 77 divizí a 39 brigád (1,337 000 vojáků)

20 200 děl a minometů, 3306 tanků a SH, 2650 letadel.

7.

BITVA O DNĚPR

VYVRCHOLENÍ BOJE O ZÍSKÁNÍ STRATEGICKÉ INICIATIVY

Na východní frontě se v roce 1943 stalo hlavním prostorem válčiště území SSSR mezi řekami Dněpr a Don – spolu s ohbím řeky Volhy v obvodu města Stalingrad. V první polovině roku 1943 došlo k historicky vítězným bitvám sovětských vojsk u Stalingradu a u Kurska, k bitvám které zlomily německou válečnou útočnou agresivitu a vytvořily podmínky pro převzetí vojenské strategické iniciativy v rozhodujícím prostoru válčiště. Toto strategické úsilí vyvrcholilo ve druhé polovině roku 1943 osvobozením Levobřežní Ukrajiny⁴⁷. Stalo se tak provedením jedné z nejmohutnějších válečných operací realizované v šířce útočného pásma fronty více než 1 200 km (!) – tj. od Velikije Luki až k Azovskému moři⁴⁸. Operací, která vešla do válečných dějin pod pojmem

BITVA O DNĚPR **srpen-prosinec 1943**

* * *

Bitvy o Dněpr se zúčastnily:

- na německé straně:

- **část Skupiny armád „SEVER“** (Küchler), spolu s 1. leteckou armádou a dále se silami 16. armády v prostoru jižně od Chlomu
- **celá Skupina armád „STŘED“** (Kluge) – ve složení 2., 4. a 9. armáda a 3. tanková armáda, skupině armád „STŘED“ byla podřízena 6. letecká armáda. Válečné pásmo jižně od Velikije Luki až po Koreněvo mělo šířku 600 km
- v jižní části zájmového prostoru válčiště působila **celá Skupina armád „JIH“** (Manstein) – ve složení 1. a 4. tanková armáda, 6. a 8. armáda – této skupině armád byla podřízena 4. letecká armáda, šířka předního okraje obranného pásma byla cca 700 km
- na jižním okraji celé fronty působila v obvodu řeky Dněpr (směrem k Černému moři) **34. armáda** (rumunská) ze sestavy skupiny armád „A“ (Kleist)

Na německé straně bylo tak v obraně až deset armád, z tohoto počtu bylo sedm armád vševojskových a tři armády tankové a současně byly k dispozici až tři letecké armády.

⁴⁷ Pod pojmem Levobřežní Ukrajina se rozumí území Ukrajinské SSSR nalevo - tj. východně od toku řeky Dněpr.

⁴⁸ Příloha č. 12

- na sovětské straně to byla tato uskupení frontů (v srpnu 1943):

- KALININSKÝ (Jeremenko) + 3. letecká armáda
- ZÁPADNÍ (Sokolovskij) + 1. letecká armáda
- BRJANSKÝ (Popov) + 15. letecká armáda
- STŘEDNÍ (Rokossovskij) + 16. letecká armáda
- VORONĚŽSKÝ (Vatutin) + 2. letecká armáda
- STEPNÍ (Koněv) + 5. letecká armáda
- JIHOZÁPADNÍ (Malinovskij) + 17. letecká armáda
- JIŽNÍ (Tolbuchin) + 8. letecká armáda

Celkem osm frontových uskupení (spolu s osmi leteckými armádami) o celkové síle pozemních vojsk v hodnotě cca 43 vševojskových armád a 7 tankových armád⁴⁹.

Cílem sovětských vojsk v bitvě o Dněpr bylo zničit uskupení vojsk německých skupin armád „STŘED“ a „JIH“ a to s hlavním úsilím na „Kyjevský“ směr bráněný vojsky německé Skupiny armád „JIH“, provedenými údery osvobodit Donbas, celou Levobřežní Ukrajinu a překročit řeku Dněpr, kde vytvořit výhodné podmínky pro zahájení dalších útočných operací v roce 1944.

* * *

Celá mohutná operace byla zahájena **23. srpna 1943**.

Hlavní úder byl veden na směru Kursk-Kyjev hodnotou tří frontů (Brjanský, Střední, Voroněžský) proti německé 2. armádě a 4. tankové armádě⁵⁰. V průběhu 25 dní (do 16.9.) pronikla sovětská vojska do obrany německých vojsk až do hloubky 200 km, a na tomto směru tak rozrazila německou obranu na severní a na jižní část a přiblížila se na 100 km k městu Kyjev! To představovalo významný strategický úspěch, který vytvářel předpoklady pro naplnění cílů bitvy o Dněpr.

⁴⁹ Tj. zhruba až 50 armádních uskupení!

⁵⁰ Útok byl tedy veden do místa „styku“ obranných pásem vojsk obou hlavních německých skupin armád a to do prostoru Koreněvo. Tato strategie byla častou praxí útočných operací sovětských vojsk – místa styku armádních uskupení, nebo i jednotlivých armád, byla zpravidla citlivými prostory vojsk v obraně.

Další dva frontové údery byly vedeny:

- **v severní části** útočného pásma sovětských vojsk Západní front (Sokolovskij) vedl hlavní úder ve směru na Rostov a k 16. 9. se mu podařilo prolomit zde taktickou hloubku obrany (cca na hloubku 50 km)
- **v jižní části** útočného pásma sovětských vojsk ve směru na Dněpropetrovsk-Zaporožie zahájily mohutnou ofenzívu Jihozápadní a Jižní front, a následně byl na severním křídle tohoto uskupení ještě nasazen Stepní front – vojska těchto útočných frontů rozrazila německá obranná postavení a do 16. 9. pronikla více než 200 km do německé obrany a otevřela tak cestu k ústí řeky Dněpr do Černého moře

V situaci k 16. září 1943 splnila sovětská vojska své bližší operační cíle celé strategické operace.

* * *

V říjnu až prosinci 1943 uskutečnila sovětská armáda řadu dalších útočných operací na jednotlivých směrech tohoto válčiště. Nejvýraznějších úspěchů bylo dosaženo na Kyjevském směru, kde útočící vojska překročila řeku Dněpr a vytvořila zde významné předmostí o šířce 300 km a hloubce cca 100 km.

Obdobného úspěchu bylo dosaženo i v jižní části útočného pásma, kde bylo v prostoru Dněpropetrovsk vytvořeno další mohutné předmostí a to o šířce až 250 km a hloubce cca 100 km⁵¹. Bojů na „Kyjevském předmostí“ (v severní části města) se zúčastnila i československá armáda silami 1. československé samostatné brigády, která zde byla úspěšně nasazena ve dnech 3. – 6. 11. 1943⁵².

Splněním cílů v bitvě o Dněpr bylo završeno úsilí sovětských vojsk k dosažení rozhodného přelomu v průběhu celého dosavadního válečného tažení a vojenská strategická iniciativa tak přešla trvale do sovětských rukou!

V útočných operacích v létě a na podzim 1943 bylo rozdrčeno na 144 divizí německých a jeho spojeneckých armád. Těmto vojskům byly způsobeny až 50% ztráty⁵³!

⁵¹ V průběhu bojů o řeku Dněpr bylo – kromě uvedených dvou mohutných předmostí – získáno sovětskými vojsky ještě asi dalších osmnáct předmostí menšího rozsahu

⁵² Ve dnech 30. 12. 1943 až 2. 1. 1944 se 1. čs. samostatná brigáda úspěšně účastnila bojů i při osvobození Bílé Cerkve

⁵³ Jedná se o ta vojska, která byla použita na německé straně na sovětsko-německé frontě začátkem léta 1943

V procesu bojů tohoto období války byla postupně rozdracena Střední a Jižní skupina německých vojsk⁵⁴.

* * *

V průběhu druhého období války (v roce 1943) dosáhla sovětská vojska rozhodných úspěchů při uplatňování nových způsobů prolamování obrany nepřítele a nových způsobů vedení strategické útočné činnosti s využíváním údernosti velkých tankových a mechanizovaných uskupení vojsk.

Byly získány významné poznatky v obklíčování a ničení obklíčených uskupení vojsk nepřítele, v překonávání velkých vodních toků a v bojích o získání tzv. „předmostí“ na vodních překážkách.

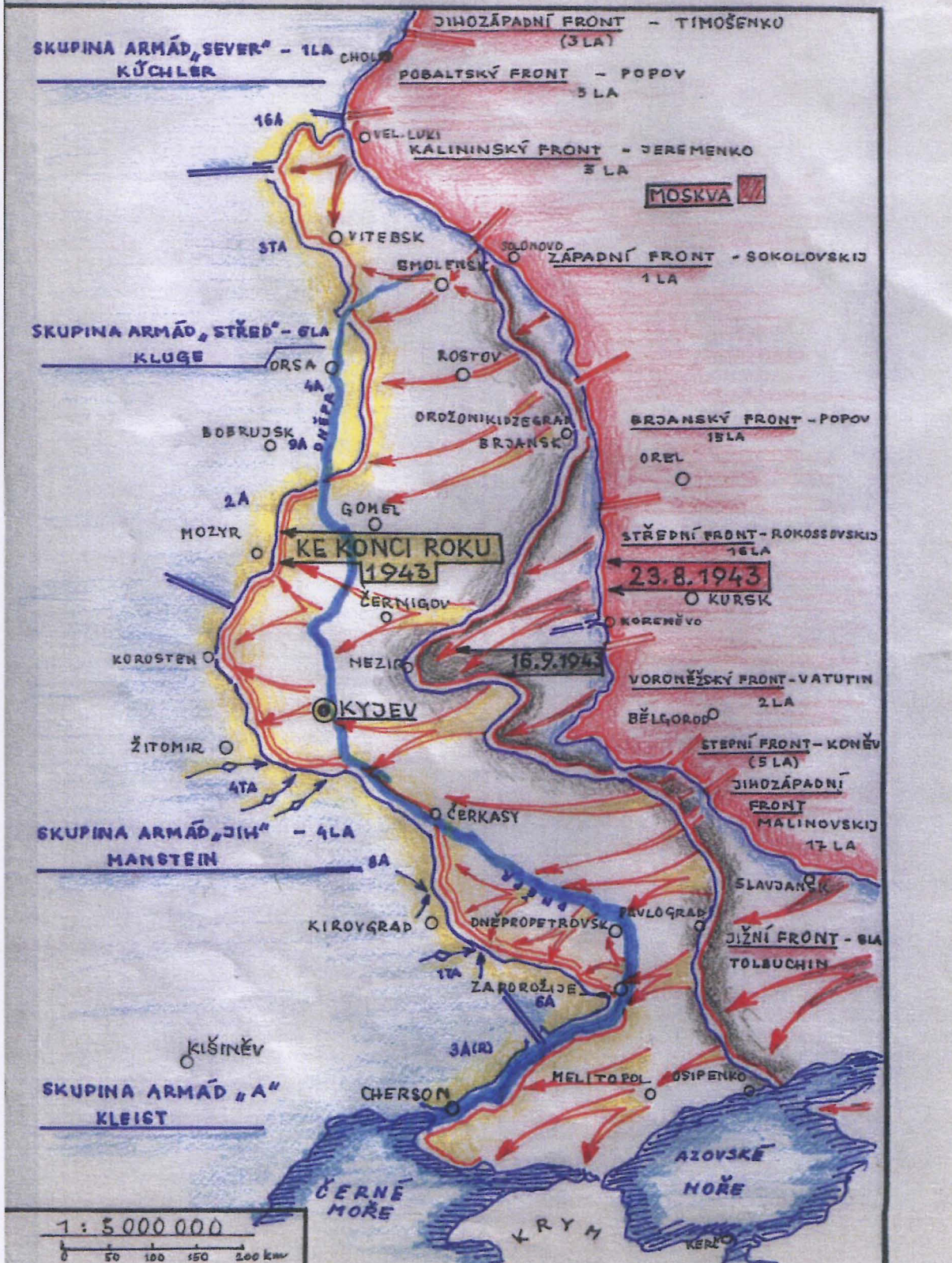
To vše ve svém souhrnu bylo odrazem zvládnutí nových prvků vedení útočných válečných operací a to jak na operační, tak i na strategické úrovni.

⁵⁴ Po velkých letních vojenských neúspěších, kdy byla definitivně ztracena strategická iniciativa, německá armáda byla nucena přejít k defenzivnímu typu boje, přesto však dokázala německá vojska klást ještě téměř po dva roky účinný obranný boj i s překvapivými obrannými výsledky.

Jedna z příčin účinného německého odporu proti stále sílícím silám sovětských vojsk tkvěla v kvalitě osádek německých tanků, a přestože se počet tankových jednotek stále snižoval, dokázala německá armáda zadržovat sovětská vojska přechodem k novým typům tankové výzbroje - tanky *Tiger* a *Panzer* a později ještě typem *König Tiger*, jejichž sice nízký počet, ale kompenzovaný jejich kvalitou se ukázaly být v boji tanku proti tanku na větší výši výzbroje, než-li jejich nejtradičnější soupeř – tank *T-34*. Avšak samotná tanková výzbroj německé armády v posledních údobích války by nedokázala být dostatečně účinná, kdyby se také nezměnila samotná taktika boje německé armády. Německá armáda s koncem roku 1943 až do konce války prováděla své omezené útočné operace útokem ve vlnách, kdy úkolem první vlny bývalo prolomit opevnění nepřátelské linie a proniknout co nejrychleji až k dělostřeleckým postavením – první vlna bývala doprovázena tzv. „*panzergrenadiery*“, což byla pěchota jedoucí na polopásových obrněných transportérech *Hanomag*, jejichž hlavní úkol spočíval v zneškodnění nepřátelských děl, druhá vlna měla za úkol zajistit „vyčištění“ zbylých nepřátelských jednotek a třetí vlna, pakliže útok dvou předchozích vln byl úspěšný, měla za cíl proniknout až do protivníkovy týlu. V obranných bojích německá armáda více, než-li tanků, využívala protitanková děla a tanky bývaly připraveny až k případnému protiútoky.

BITVA O DNĚPR – SRPEN – PROSINEC 1943

PŘÍLOHA č. 12

8.

TŘETÍ OBDOBÍ VÁLKY NA VÝCHODNÍ FRONT�

V roce 1944 a v první polovině roku 1945 vrcholila na evropském válečném území poslední etapa 2. světové války. Na východní frontě pronikla sovětská vojska na území nacistického Německa, rozdrtila v celém prostoru „východní fronty“ jeho vojska a svůj vítězný postup završila obsazením Berlína – symbolu nacistické moci. Stalo se tak ve spolupráci se západními spojenci – USA, Velké Británie a Francie – kteří v polovině roku 1944 otevřeli tzv. „druhou frontu“ provedením nevídané vylodovací strategické operace ve Francii v prostoru Normandie⁵⁵. Následným postupem svých vojsk porazila tato spojenecká vojska v západní části Evropy německou nacistickou armádu a osvobodila západní Evropu až k řece Labi, k západní hranici Československa a ovládla území Bavorska a západní části Rakouska.

V tomto historickém období 2. světové války mělo však v roce 1944 válečné území na východní frontě ještě zcela nevídaný prostorový rozsah. Po zakončení bojů na řece Dněpr v roce 1943 „zbývalo“ až do centra Německa – k Berlínu – ještě plných 1 200 km a šířka východní fronty na začátku roku 1944 (tj. ještě na území SSSR) dosahovala od Leningradu po Černé moře cca 1 600 km! V dalším postupu vojsk prostorem východní a střední Evropy kolísala tato šířka fronty od 1 400 km po 1 000 km (v centru Evropy)! Zvládnout úspěšně takový rozsah válečného tažení vyžadovalo nejen mistrné ovládnutí vojenského umění, ale vyžadovalo obětovat zcela nevídané všestranné úsilí lidu celého státu.

Naznačený strategický cíl byl vojsky SSSR plněn postupně – v zásadě v těchto etapách:

- 1) osvobození celého území SSSR od nacistických vojsk
- 2) postupné osvobozování států východní a části střední Evropy od nacistické nadvlády
- 3) završení vítězného tažení sovětských vojsk ve 2. světové válce poslední operací bojů na „východní frontě“ – Berlínskou operací

Uvedený strategický cíl 2. světové války byl v prostoru východní fronty naplněn postupnou realizací těchto strategických operací:

- Operace v severní části sovětsko-německé fronty
- Osvobození Pravobřežní Ukrajiny a Krymu
- Operace na Bílé Rusi a na západní Ukrajině
- Operace na Balkánském směru a v Maďarsku
- Operace sovětských vojsk na hl. evropském strategickém směru
- Berlínská operace

⁵⁵ V těchto souvislostech nelze opominout i další vylodění spojeneckých vojsk v prostoru Marseille a jejich úspěšný postup severním směrem podél toku řek Rhôna a Saôna

9.

OPERACE V SEVERNÍ ČÁSTI SOVĚTSKO – NĚMECKÉ FRONTY

LEDEN – ZÁŘÍ/ŘÍJEN 1944

Operace v severní části sovětsko-německé fronty byly prostorně položeny jednak na území pobaltských států, a jednak severně od Leningradu (v Karelii) v obvodu Ladožského a Oněžského jezera, ale i do míst za polárním kruhem u Barentsova moře.

Právě tyto boje – v nejsevernější části východní fronty – bývají opomíjeny. Je třeba je prezentovat, protože byly realizovány v krutých povětrnostních podmínkách a v odlišných způsobech vedení bojové činnosti.

Jednalo se postupně o tyto operace:

- **10.6. – 11.7. 1944 byla realizována tzv. Vyborská operace**
- **21.6. – 9.8. 1944 byla provedena Svirsko – Petrozavodská operace**

Cílem obou operací bylo posunout frontu severním směrem až k finské hranici a osvobodit území severně od Leningradu mezi Finským zálivem – Ladožským a Oněžským jezerem. Bojů se zúčastnila vojska Leningradského frontu (Govorov) a 13. letecká armáda, Karelského frontu (Mereckov) a 7. letecká armáda a dále vojska Oněžské flotily.

Na německo-finské straně - severně od Leningradu – to byla tzv. „Operační skupina Karelská šíje“ (3., 4. a 5. armádní sbor) a mezi oběma jezery to byla vojska „Oloněcké operační skupiny“ a „Maselské operační skupiny“. Sovětská vojska posunula v bojích frontu na sever od Leningradu o 130 km a mezi oběma jezery – Ladožským a Oněžským – o 250 km (!) a osvobodila v této části území SSSR od vojsk nepřítele. Výsledky těchto operací přispěly k urychlenému vystoupení Finska z války.

- **7.10. – 1.11. 1944** došlo v prostoru za polárním kruhem k bojům u Pečengo⁵⁶ a v nejsevernějším cípu území Norska (okupovaného Německem) → k 7.10. 1944 měla německá vojska obsazené sovětské území v šířce až 70 km a do hloubky cca 50 km – podél Barentsova moře.

Celá operace sovětských vojsk byla provedena v těžkých povětrnostních podmínkách v tundře vojsky Karelského frontu ve spolupráci se Severním loďstvem. Jejím provedením byla současně omezena činnost německého loďstva v Barentsově moři. K 1.11. 1944 ovládla sovětská vojska toto válčiště a to i až na území Norska v prostoru Kirkenes – Neiden. Celou operací byla rozdrčena německá vojska (20. Horské armády) a boj za polárním kruhem byl tak v tomto prostoru uzavřen.

⁵⁶ Pečengo (na území SSSR) a Kirkenes (na území Norska) byly nezamrzající přístavy.

- Bojů na sovětské straně v sestavě Karelského frontu – se zúčastnilo 5 armádních sborů (97 000 osob), 2 103 děl a minometů, 126 tanků a samohybných děl a 1 000 letadel.
- Na německé straně: 20. Horská armáda, 53 000 osob, 753 děl a minometů, 180 letadel – jednalo se o speciální německá vojska (tato vojska neměla tanky).

* * *

V prostoru území pobaltských států vrcholily boje v době od 23. června do října 1944 a navázaly na osvobozovací bitvy o Leningrad z počátku roku 1944⁵⁷.

Operace sovětské armády byla v Pobaltí vedena vojsky těchto frontů:

- **LENINGRADSKÝ** (Govorov) + 13. letecká armáda – působil v přímořském prostoru podél Finského zálivu ve směru na Talin
- **3. POBALTSKÝ** (Maslennikov) + 14. letecká armáda – vedl hlavní úder ve směru Pskov – Riga
- **2. POBALTSKÝ** (Popov) + 15. letecká armáda – vedl hlavní úder ve směru na Chalm – Susčevo
- **1. POBALTSKÝ** (Bagramjan) + 3. letecká armáda – vedl hlavní úder ve směru Usvjaty – Daugauvils
- **ZÁPADNÍ**⁵⁸ (Čerňachovskij) + 1. letecká armáda – působil na jižním křídle celého úderného uskupení sovětských vojsk a to na směru Vitebsk – Vilno – Kovno

Na německé straně vedly boje:

- **SKUPINA ARMÁD „SEVER“** (Kůchler)⁵⁹ + 1. letecká armáda – působila v severní části fronty spolu s →
- **OPERAČNÍ SKUPINOU „NARVA“**, která bojovala u pobřeží Finského zálivu v obvodu města Tallin
- **SKUPINA ARMÁD „STŘED“** (Busch)⁶⁰ + 6. letecká armáda – vedla boje v jižní části pobaltské fronty v prostoru Litevské republiky

⁵⁷ Jednalo se o bitvy realizované v souvislosti s osvobozováním Leningradu – leden-březen 1944.

⁵⁸ Od 9.4. 1944 přejmenován na 3. Běloruský front.

⁵⁹ Skupině armád „Sever“ následně veleli postupně v údobí od 31.1. do 31.3. 1944 Model, do 3.7. Lindemann, od 3.7. Friessner.

⁶⁰ Od 28.5. 1944 velel Model.

Průběh bojů na území pobaltských států lze rozdělit do dvou etap.

- V první etapě byla rozhodným úderem (především v jižní polovině této fronty) vojsk 2. a 1. Pobaltského frontu a Západního frontu sražena německá armáda v údobí od 23.6. do 28.7. 1944 západním směrem a to až o 500 km! V podstatě byla touto operací rozdělena fronta na severní a jižní část a byly tak vytvořeny předpoklady k vítěznému dokončení bojů v Pobaltí.
- Ve druhé etapě bylo dokončeno osvobození Estonské a Lotyšské republiky v severní části pobaltské fronty a v jižní části této fronty Litevské republiky. Stalo se tak v rozmezí od 28.7. do konce října 1944.

Tento strategický úspěch sovětských vojsk výrazným způsobem ovlivňoval ve prospěch SSSR vojenskou situaci nejen v oblasti baltského moře, ale i na celé severní polovině sovětsko – německé fronty.

10.

OSVOBOZENÍ PRAVOBŘEŽNÍ UKRAJINY A KRYMU

PŘÍLOHY č.:13, 14

První polovina roku 1944 byla na centrálním prostoru východního evropského válčiště naplněna v podstatě dvěma mohutnými válečnými operacemi, jejichž cílem bylo dokončit osvobození evropské části území SSSR od fašistických vojsk a vytvořit tak předpoklady pro úspěšné završení válečných cílů na evropském válčišti.

Jednalo se o:

- pravobřežní Ukrajinu a Krymský poloostrov v jižní části východní fronty
- ve střední části sovětsko-německé fronty o rozsáhlý prostor Bílé Rusi od Vitebska a Mogileva až za západní státní hranici SSSR z roku 1939

* * *

STRATEGICKÁ OPERACE K OSVOBOZENÍ PRAVOBŘEŽNÍ UKRAJINY A KRYMU⁶¹

byla realizována v době od prosince 1943 do května 1944 a byla vedena těmito prvosledovými vojsky úderného uskupení armády SSSR:

- 1. Ukrajinský front (Vatutin) – 60., 16., 18., 38., 40. a 27. armáda + 2. letecká armáda – s hlavním úderem vedeným na směr *Kyjev – Žitomir – Brody*

- 2. Ukrajinský front (Koněv) – 52., 46., 53., 76. armáda, 58. tanková armáda + 5. letecká armáda – s hlavním úderem vedeným na směr *Čerkasy – Umaň - Jasy*

- 3. Ukrajinský front (Malinovskij) – 57., 37., 46., 6. armáda, 8. gardová armáda + 17. letecká armáda – v jižní části útočného pásma s úderem na směr *Krivoj Rog - Oděsa*

- 4. Ukrajinský front (Tolbuchin) – s 36., 28. armádou a 6. údernou armádou + 8. leteckou armádou a na Krym s 26., 51. armádou, samostatnou přímořskou armádou + 4. leteckou armádou – působil na levém křídle celého naznačeného strategického uskupení a to v obvodu podél pobřeží Černého moře a v prostoru poloostrova Krym

Toto celé strategické útočné uskupení v hodnotě čtyř frontů mělo v prvním sledu 22 armádních celků (z toho 18 vševojskových armád, jednu tankovou armádu, gardovou armádu, údernou armádu a samostatnou přímořskou armádu!)

⁶¹ Přílohy č. 13 a 14.

- **Na sever** od tohoto uskupení sovětských vojsk útočil Běloruský front (Rokossovskij) + 10. letecká armáda ve směru na Brest.

- **V jižní části** tohoto válčiště působily v oblasti Azovského moře „Azovská vojenská flotila“ (Gorškov) a v oblasti Černého moře „Černomořské loďstvo“ (Okťabrskij)

Na německé straně se bojů na pravobřežní Ukrajině a na Krymu zúčastnily:

- **Skupina armád „JIH“** (s částí 4. letecké armády) (Manstein) – v sestavě 4. a 1. tanková armáda, 8. armáda

- **Skupina armád „A“** (s částí 4. letecké armády) (Kleist) – působila v zájmovém prostoru tj. v jižní části obranného pásma u pobřeží Černého moře silami 6. armády a následně i 3. armády (rumunské)

- na poloostrově Krym to byla 17. armáda⁶²

* * *

Rozmach celé strategické operace sovětských vojsk na pravobřežní Ukrajině měl šířku útočného pásma od jižních republikových běloruských hranic jižním směrem až po Černé moře – tj. šířka cca 700 km, hloubka útočného pásma byla 400 -500 km.

Celá operace k osvobození pravobřežní Ukrajiny a Krymu byla realizována v rozmezí necelých šesti měsíců (prosinec 1943 až květen 1944) a to ve dvou údobích.

- **V prvním údobí od 23.12. 1943 do 4.3. 1944** bylo soustředěno úsilí **do severní poloviny útočného pásma**, kde rozhodných úspěchů proti německým 4. a 1. tankovým armádám bylo dosaženo ve směru na Kyjev. Na tomto směru pronikla sovětská vojska 1. Ukrajinského frontu (Vatutin) do německé obrany až do hloubky 400 km! K nejvýznamnějším operacím tohoto prvního údobí patří *Žitomirsko – Badičevská operace* (1. UF), která posunula frontu západním směrem o 200 km (24.12. 1943-15.1.1944) a *Lucko-Rovenská operace*, v jejímž průběhu (27.1.-11.2. 1944) postoupila vojska 1. Ukrajinského frontu o dalších 200 km na západ až na čáru *Luck – Šepetovka – Oratov* (ke 4.3. 1944). V průběhu těchto bojů odrazila vojska 1. Ukrajinského frontu silný protiúder německé 1. tankové armády na směru *Umaň – Oratov*.

⁶² 17. armáda se skládala z pěti pěších divizí německých a sedmi divizí rumunských

- **V jižní polovině útočného pásma** byly vedeny tyto rozhodné útočné operace – **2. Ukrajinský front** (Koněv) nejprve realizoval proti vojskům německé 8. armády tzv. *Kirovogradskou operaci*, v jejímž průběhu (5.1. – 17.1. 1944) rozrazil obranné postavení německých vojsk, odrazil protiúder německé 8. armády, postoupil cca 60 km západním směrem, a obsadil prostor *Kaniž – Kirovgrad*.

Touto operací byla jižní polovina této fronty rozdělena na dvě části (severní a jižní).

V jižní části fronty na pravobřežní Ukrajině uskutečnila vojska 2. Ukrajinského frontu v časovém údobí do 4. března 1944 dvě operace a to ve spolupráci s oběma sousedními fronty:

- **v severní části útočného pásma** spolu s vojsky **1. Ukrajinského frontu** vstřícnými údery obklíčila a následně rozdrtila v *Korsunšev-Čenkovském* prostoru část sil německé 8. armády a „vyrovnala“ tím frontu na čáru *Oratov-Kaniž*
- **v jižní části útočného pásma** ve spolupráci s vojsky **3. a 4. Ukrajinského frontu** obklíčila a zničila část vojsk německé 6. armády a vyrovnala přední okraj fronty na čáru *Krivoj Rog – Kačkarovka*

Splněním bližších úkolů prvosledových frontů (do 3.4. 1944) byla vytvořena situace pro úspěšné plnění dalšího úkolu – tj. strategického zámyslu pro dokončení celé operace v prostoru pravobřežní Ukrajiny.

Těžiště válečného úsilí bylo v tomto údobí postupně přeneseno **do jižní poloviny celého útočného pásma** a to proti německým vojskům 1. tankové armády, 8., 6. armády a 3. armády (rumunské).

Celá rozsáhlá operace byla zahájena v severní části pásma (4.3.-17.4. 1944) rozhodným úderem vojsk 1. Ukrajinského frontu na směru *Šepetovka – Proskurov – Černovica* proti vojskům 4. tankové armády.

Hlavní úder sovětských vojsk byl však veden proti silám německé 1. tankové armády a 8. armády na směru *Oratov – Soroki - Bolosani*⁶³ a to vnitřními křídly vojsk 1., ale především 2. Ukrajinského frontu.

Jednalo se o tzv. *Umaňsko – Bolosanskou operaci* (5.3-6.4. 1944). V jižní polovině útočného pásma byl silami 3. a 4. Ukrajinského frontu veden rozhodný úder proti silám 6. armády na směru *Krivoj Rog – Tiraspol* a současně s úderem na přímořském směru *Snigirevka – Nikolajev – Oděsa* (zde především proti rumunské 3. armádě). Jednalo se o tzv. *Berezněgovatsko – Snigirevskou operaci* (29.3.-12.4. 1944)⁶⁴.

⁶³ V prostoru Bolosani vstoupila sovětská vojska již na území Rumunska

⁶⁴ Následně byl překročen Jižní Bug a tzv. Oděskou operací (27.3-12.4. 1944) byla osvobozena Oděsa

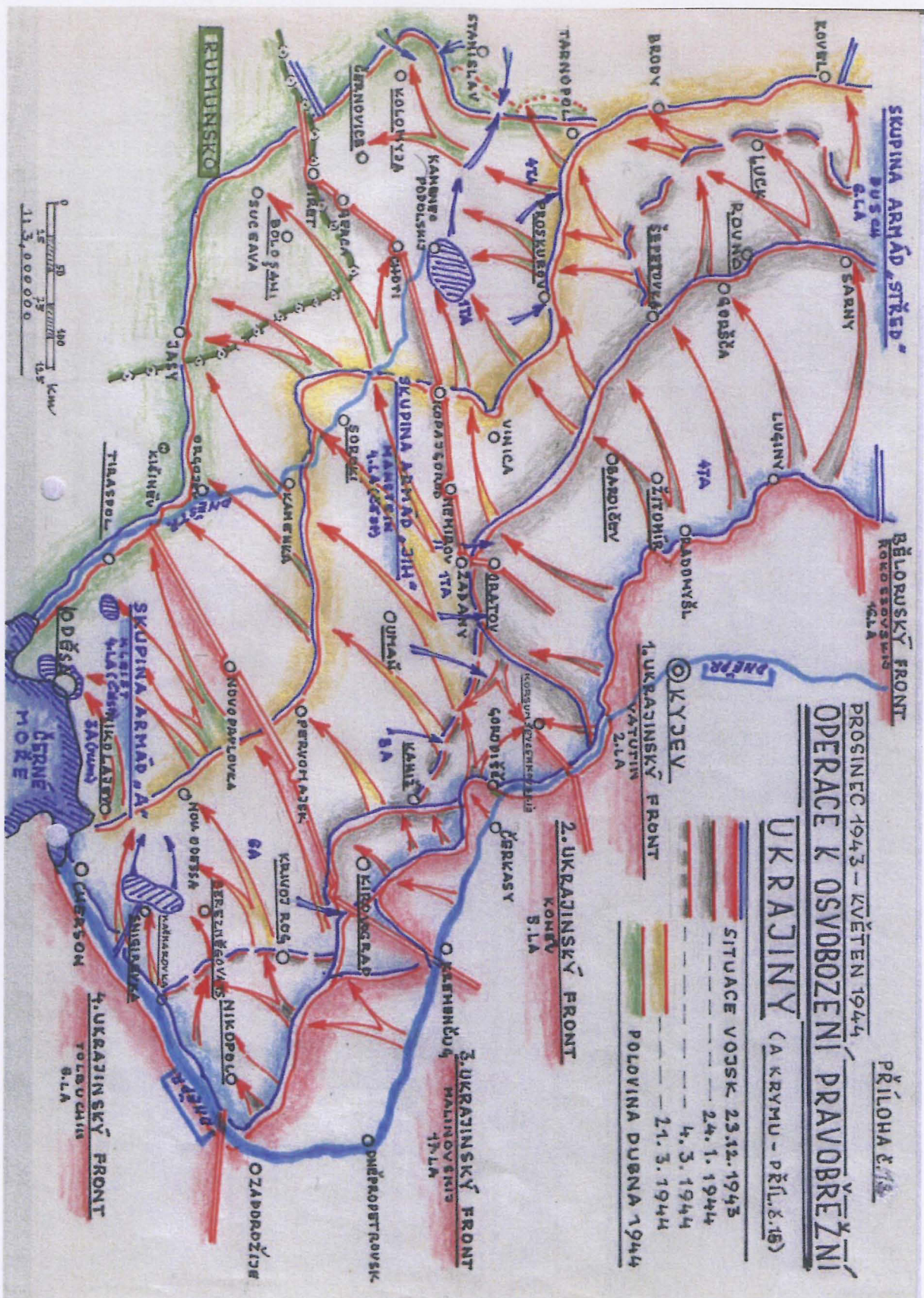
V době od 8.4. do 9.5. 1944 byl proveden rozhodný čelní útok vojsk 4. Ukrajinského frontu silami 2. gardové armády a 51. armády ve směru *Džanko – Sevastopol* a silami Samotné přímořské armády (Jeremenko) na směru *Kerč – Sevastopol*⁶⁵ k ovládnutí poloostova Krym. Útok byl realizován ve spolupráci s Azovskou vojenskou flotilou a Černomořským loďstvem . Celá operace byla vedena proti silám 17. armády (pět německých a sedm rumunských divizí).

* * *

Boj o osvobození pravobřežní Ukrajiny a Krymu byl tak uzavřen. Celá předkládaná strategická válečná operace na pravobřežní Ukrajině a na Krymu byla zakončena v první polovině května 1944 a přispěla k celkovému osvobození území SSSR. Sovětská vojska v ní dokončila osvobození území Ukrajiny a to ve složitých terénních a povětrnostních podmínkách (v rozbahněném terénu způsobeném jarním táním sněhu a při rozvodnění vodních toků). Splnění strategické cíle měly nevídanou operační hloubku. V průběhu bojů bylo potvrzeno mistrovské použití tankových vojsk - především při rozražení obrany nepřítele a při následném využití tanků k provedení obchvatného manévru k úspěšnému završení útočných cílů.

Splněním strategických cílů celé operace byly vytvořeny předpoklady k očekávanému nástupu sovětských vojsk k ovládnutí prostoru Karpat a jejich dalšímu postupu směrem na Balkán.

⁶⁵ Příloha č. 14

ОСВОБОЖДЕНІ КРЫМУ 8.4. - 9.5. 1944

В РАМЦІ ОПЕРАЦІ К ОСВОБОДЖЕНІ ПРАВОБРЕЖНІ УКРАЇНИ

11.

OPERACE SOVĚTSKÝCH

VOJSK

NA

BÍLÉ RUSI

A

NA

ZÁPADNÍ UKRAJINĚ

ČERVEN – SRPEN 1944

OSVOBOZENÍ ÚZEMÍ SSSR

Strategickou operací sovětských vojsk na Bílé Rusi a Západní Ukrajině (červen – srpen 1944) bylo završeno sovětské úsilí o osvobození rozhodné části evropského území SSSR od nacistických vojsk⁶⁶. Přední okraj fronty na území Běloruské SSR probíhal k zahájení operace na čáře *Pskov*, *Morozovo*, východně od *Vitebsku* a *Mogileva* a dále jižním směrem na *Zlobin* a *Petrikov*, kde se otočil západním směrem k *Turevu* a *Ljublazi* a na území Ukrajinské SSR pokračoval jižním směrem od *Kovelu* až po *Kolomyja*. Délka tohoto předního okraje fronty byla cca 1 500 km a šířka útočného pásma sovětských vojsk od *Pskova* až po *Kolomyja* byla cca 900 km (což představuje jednu z prostorově nejrozsáhlejších operací na východní frontě).

V celém pásmu této fronty působila v prvním sledu tato sovětská vojska:

- **3. Pobaltský front** (Maslениkov) (42., 54. a 67. armáda, 1. úderná armáda a 14. letecká armáda) – tento front vedl hlavní úder v centru svého útočného pásma ve směru na *Haryla*
- **2. Pobaltský front** (Jeremenko) (10. gardová armáda, 3. a 4. úderná armáda, 22. armáda a 15. letecká armáda) – hlavní úder tohoto frontu byl veden podél pravé hranice svého útočného pásma
- **1. Pobaltský front** (Bagramjan) (6. gardová armáda, 43. armáda, 1. tanková skupina a 3. letecká armáda) – tento front vedl hlavní úder ve směru na *Polocko – Panevežys*

Tyto tři pobaltské fronty působily na pravém křídle celého strategického uskupení sovětských vojsk.

Na hlavním směru běloruského strategického uskupení – tj. proti hlavním silám německé Skupiny armád „Střed“ – tj. na směrech *Mogilev – Minsk – Kovno a Bobrujsk – Brest – Varšava* – byla nasazena vojska tří běloruských frontů:

- **3. Běloruský front** (Čerňachovskij) (39., 5. a 31. armáda, 5. gardová tanková armáda, 11. gardová armáda a 1. letecká armáda) – vedl hlavní úder středem své sestavy ve směru na *Moloděčivo – Vilno – Kovno*
- **2. Běloruský front** (Zacharov) (33., 49. a 50. armáda a 4. letecká armáda) - vedl hlavní úder ve směru na *Mogilev – Grodno*
- **1. Běloruský front** (Rokossovskij) (3., 48., 28., 61., 70., 47. a 69. armáda, 6. tanková skupina, 8. gardová armáda a 6. a 16. letecká armáda) – v hodnotě až devíti armád a dvou leteckých armád působil v šířce útočného pásma až 400 km na dvou rozhodných tzv. varšavských směrech:

⁶⁶ Stalo se tak ke konci srpna 1944 – i když německá a finská vojska okupovala ještě malé části území států sovětských pobaltských republik

- **v severní části** tohoto útočného pásma byl veden hlavní úder ve směru na *Bobrujsk – Brest - Varšava*
- **v jižní polovině** pásma ve směru na *Kovel – Varšava*

Na jih od Běloruských frontů útočily:

- **1. Ukrajinský front** (Koněv) – na směru *Tarnopol – Lvov – Sandoměř*
- **4. Ukrajinský front** (Petrov) – na směru *Stanislav – Turka* (podél severní hranice východní části území ČSR).

V sestavě obou těchto frontů byla se zahájením operace tato vojska:

- **v prvním sledu** 3. gardová armáda, 13., 60., 38., 16. a 18. armáda
- **ve druhém sledu** 6. tanková armáda, 3. gardová tanková armáda, 4. tanková armáda, 21. úderná armáda, 5. gardová armáda a dvě mechanizované skupiny (Baranov a Sokolov) a 4. gardová tanková skupina

Proti tomuto útočnému strategickému uskupení sovětských vojsk stála na německé straně v obraně:

- **Skupina armád „SEVER“** (Lindemann do 3.7., poté Friessner a v době bojů v Pobaltí Schörner) – byla v obraně v prostoru od severní části fronty až po Vitebsk, v operační sestavě Skupiny působily (od severu): 18. a 16. armáda a jejich boje podporovala 1. letecká armáda
- **Skupina armád „STŘED“** (Model, a následně v Pobaltí Reinhardt) – vedla hlavní obranné boje a to v rozhodné části pásma obrany – tj. od *Vitebska* po *Kovel*, v sestavě této Skupiny armád působily: 3. tanková armáda, 4., 9. a 2. armáda, leteckou podporu zajišťovala 6. letecká armáda
- **Skupina armád „SEVERNÍ UKRAJINA“** (Harpe) – vojska této Skupiny armád bojovala v daném časovém údobí na sever od *Karpat*, v její sestavě působily 4. a 1. tanková armáda, 1. maďarská armáda, její boje podporovala část 4. letecké armády.
V hloubce obrany byla tato Skupina armád posílena 17. armádou.

V celkovém poměru sil bylo na sovětské straně se zahájením operace strategické uskupení v hodnotě osmi Frontů v jejichž sestavě byly tyto počty armádních celků:

- 23 vševojskových armád
- 6 gardových armád
- 3 úderné armády
- 2 gardové tankové armády
- 9 leteckých armád
- 7 tankových a speciálních skupin

Na německé straně byly tak zainteresovány tři Skupiny armád („SEVER“, „STŘED“ a „SEVERNÍ UKRAJINA“) v jejichž operační sestavě byly tyto počty armádních celků:

- 6 vševojskových armád
- 3 tankové armády
- 1 maďarská vševojsková armáda
- 3 letecké armády⁶⁷

Poměr sil u pozemních vojsk – k vedené celé operace – byl 3,6:1 ve prospěch armády SSSR a v leteckých silách cca 3:1. V této situaci byly vytvořeny výhodné podmínky pro útočnou činnost vojsk SSSR.

* * *

Útočná operace sovětských vojsk byla zahájena na rozhodujícím směru hlavního úderu – tj. především v útočném pásmu běloruských frontů – 24. června 1944. Během pěti dnů pronikla tato vojska do německé obranné sestavy do hloubky cca 150 km (!)⁶⁸. V prostoru *Vitebska* byla vojsky 3. a 2. Běloruského frontu zničena část německé 3. tankové armády. V jižní části útočného pásma – tj. na směru hlavního úderu 1. Běloruského frontu – v prostoru *Bobrujsk* potkal stejný osud část vojsk německé 9. armády.

Následnými vstřícnými údery všech tří běloruských frontů byla do 4. července (tj. 10 den operace) posunuta fronta západním směrem o dalších 120-140 km – až na úroveň města *Minsk*, V těchto bojích bylo východně od Minska obklíčeno a zničeno mohutné uskupení německých vojsk 4. armády. Ovládnutím prostoru fronty až po *Mjadel – Minsk – Turov* byly vytvořeny podmínky k provedení následných úderů – v době do 29.8. 1944 – k úspěšnému završení celé mohutné operace nejen na Bílé Rusi, ale i v západní části Ukrajiny.

Naznačená druhá část tažení sovětských vojsk na Bílé Rusi a Západní Ukrajině byla zahájena po 4. červenci a to na třech hlavních směrech:

- V pásmu pobaltských frontů byl hlavní úder veden na směru *Daugavilis – Panevėžis – Riga* s cílem vytvořit podmínky pro osvobození území sovětských pobaltských republik.

Sovětská vojska v těchto bojích rozdrtila:

- **jednak podstatnou část vojsk německé Skupiny armád „SEVER“ (Schörner) – 18. a 16. armádu – a k 29.8. pronikla až na území sovětských pobaltských republik**

⁶⁷ Z nichž jedna neúplná

⁶⁸ TJ. denní útočné tempo 30 km!

- **jednak severní část** vojsk Skupiny armád „STŘED“ (Reinhardt) – tj. německou 3. tankovou armádu⁶⁹

- V pásmu běloruských frontů byl vojsky

- 3. Běloruského frontu veden hlavní úder ve směru na *Minsk – Vilito – Kovno* a to proti německé 4. armádě a části vojsk 3. tankové armády
- 2. Běloruský front rozhodným úderem na směru *Minsk – Bialystok* rozdrtil obranu německých vojsk 9. armády a stál před hranicemi Polska, v hloubce německé obrany odrazil tento front v prostoru *Lomža* (severně od Varšavy) protiúderu německé 2. armády
- 1. Běloruský front – jeho vojska přešla 18.7. do útoku proti německé 2. a především 9. armádě, osvobodila *Lublin* a vyšla až k řece Visle a od jihu až k Varšavě, na řece Visle byla získána významná předmostí v prostoru *Magnuscen* a *Pulawy*

V této situaci nabyla Běloruská operace – spolu s operací na západní Ukrajině – nevídaného rozmachu co do šířky útočného pásma. Sovětská vojska zde pronikla do hloubky německé obrany až na **600 km!** **Touto operací na Bílé Rusi byla poražena německá Skupina armád „STŘED“.** **Byla tím osvobozena nejen Bílá Rus, ale i rozhodné části území pobaltských republik.**

- V jižní části tohoto válčiště Východní fronty vedl od 13.7. 1944 k osvobození Západní Ukrajiny – rozhodný úder 1. Ukrajinský front (Koněv) na směru *Lvov – Sandoměř*, tento úder byl koordinován s úderem 1. Běloruského frontu. Na levém křídle 1. Ukrajinského frontu byl od 15.8. podél severní hranice ČSR⁷⁰ nasazen do bojů ještě 4. Ukrajinský front (Petrov). Tomuto uskupení frontů se na směru jejich úderu podařilo proniknout až k řece Visla a v prostoru Sandoměř zde získat významné předmostí. Na tomto strategickém směru byly boje úspěšně zakončeny rovněž k 29.8. 1944.

* * *

⁶⁹ V průběhu těchto bojů odrazila sovětská vojska na území pobaltských republik tvrdé protiúderu tankových uskupení německých vojsk, stalo se tak na území Litevské a Lotyšské SSR – sovětská armáda se svým vítězným postupem dostala na tomto směru na dosah pobřeží Baltského moře.

⁷⁰ Sovětská vojska pronikla - na území Polska - podél severní hranice ČSR asi na hloubku cca 200 km

Úderem sovětských vojsk na Bílé Rusi a na Západní Ukrajině k ovládnutí celého tohoto prostoru byly na Východní frontě vytvořeny předpoklady k provedení následných rozhodných strategických operací a to na nejvýznamnějším směru 2. světové války – na směru *Varšava – Berlín*. Německé velení k obnovení své obrany na Východní frontě (na jejím středním úseku) muselo zasadit z jiných úseků fronty, z Německa a z okupovaných území, dalších 48 divizí!

Sovětská válečná strategie – a sovětské vojenské umění vůbec – byly obohaceny o další poznatky z obkličovacích bojů a operací (v taktické i operační hloubce obrany nepřítele), bylo zkvalitněno organizování k provádění tzv. „rovnoběžného pronásledování“ a dále i zasazování rychlých svazů (především tankových vojsk) na rozhodných útočných směrech k úspěšnému zakončení pronásledování vojsk nepřítele v hloubce jeho obrany dále bylo zvládnuto a zdokonaleno rozhodné překonávání vodních toků.

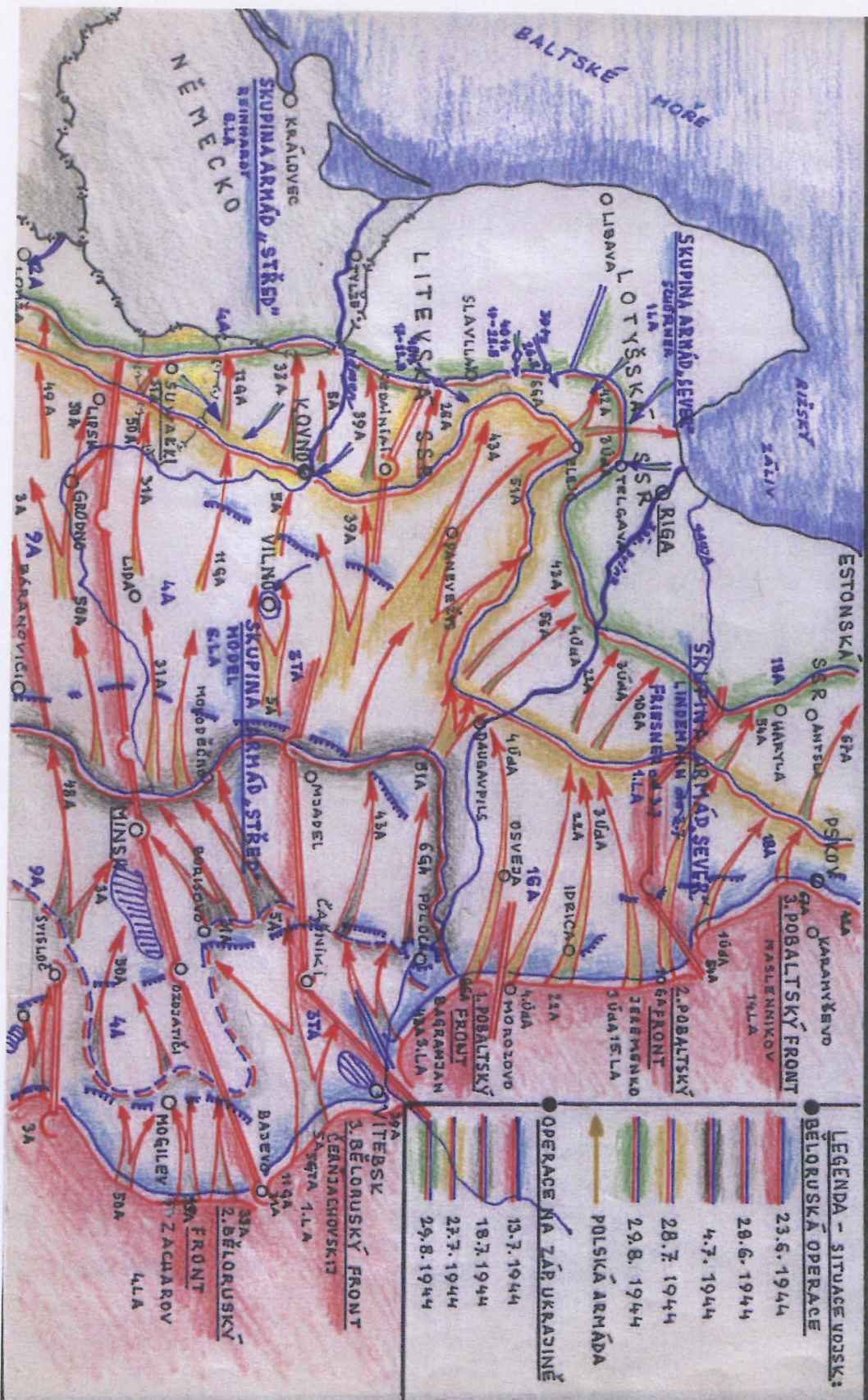
* * *

Po úspěšném zakončení bojů na Bílé Rusi a Západní Ukrajině vstoupila válka na Východní frontě do své poslední etapy.

OPERACE SOVĚTSKÝCH VOJSK NA BÍLÉ RUSI A ZÁPADNÍ UKRAJINĚ - ČERVEN-SRPEN 1944

- OSVOBOZENÍ ÚZEMÍ SSSR -

PŘÍLOHA 2

LEGENDA - SITUACE VOJSK:

BELORUSKÁ OPERACE

23.6. 1944

28.6. 1944

4.7. 1944

28.7. 1944

29.8. 1944

POLSKÁ ARMÁDA

OPERACE NA ZÁPADNÍ UKRAJINĚ

13.7. 1944

18.7. 1944

22.7. 1944

29.8. 1944

3. BĚLORUSKÝ FRONT

ČERNJACHOVSKIJ

SA 1. LA

2. BĚLORUSKÝ FRONT

MOGILEV

ZACHAROV

1. POBALTSKÝ FRONT

OSVJETA

MOGILEV

ZACHAROV

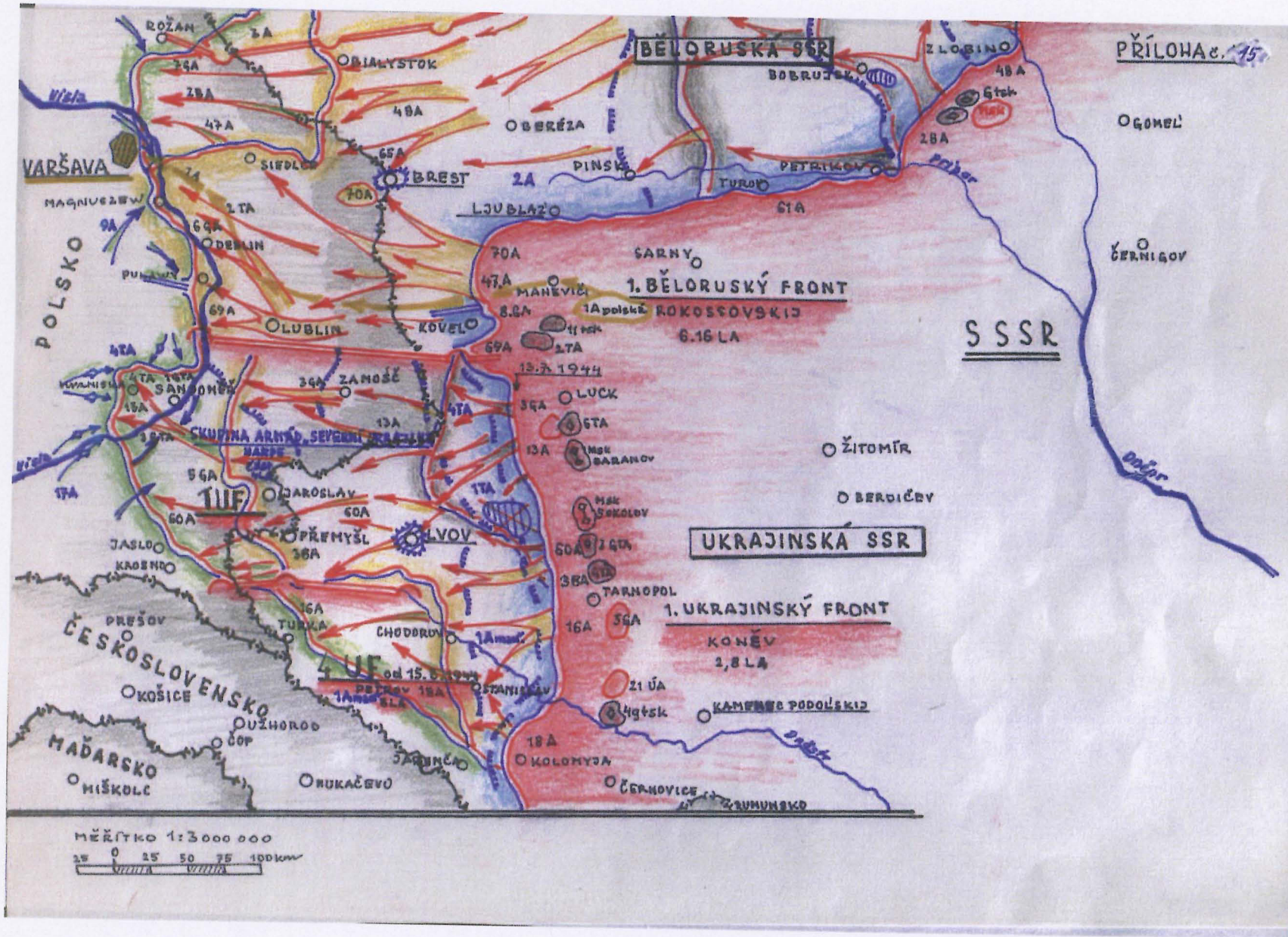
MOGILEV

ZACHAROV

MOGILEV

ZACHAROV

část a)

Část b)

12.

OPERACE SOVĚTSKÝCH VOJSK NA BALKÁNSKÉM SMĚRU ZÁŘÍ 1944 – ÚNOR 1945

- RUMUNSKO
- MAĎARSKO – BITVA O BUDAPEŠŤ

Ve druhé polovině roku 1944 se na rozhodujících válečných strategických směrech východoevropského válčiště posunovala fronta směrem do centra evropského prostoru⁷¹. V jižní části této fronty došlo k rozhodným bojům na území Rumunska, na severu Bulharska (které však záhy kapitulovalo a přešlo na stranu SSSR), v severní části Jugoslávie, v nejuvýchodnějším prostoru území Československa a zejména v Maďarsku.

Boje v uvedené „jižní“ části východní fronty zahájila a vedla na území Rumunska tato sovětská vojska:

- **2. Ukrajinský front** (Malinovskij) – s 5. leteckou armádou – v celkové hodnotě pozemních vojsk v síle sedmi armád (40. armáda, 7. gardová armáda, 6. tanková armáda, 27., 52. a 53. armáda a 4. gardová armáda) a tří tzv. úderných skupin, na území Rumunska realizoval tento front mohutnou obkličovací operaci
- **3. Ukrajinský front** (Tolbuchin) – se 17. leteckou armádou – v celkové hodnotě pozemních vojsk v síle čtyř armád (5. úderná armáda, 5. tanková armáda, 46. a 37. armáda) a dvou úderných skupin gardových vojsk, rozhodnou činností ovládl tento front rumunské pobřeží Černého moře a hodnotami tří armád pronikl nejuvýchodnější částí Rumunska až do jižní části Maďarska.

Na německé straně vedly boj:

- **ARMÁDNÍ SKUPINA „HEINRICI“** (ve složení 1. tanková armáda a 14. maďarská armáda), která působila v prostoru Podkarpatské Rusi
- **Skupina armád „JIH“**⁷² (Friessner) s neúplnou 4. leteckou armádou
- **Skupina armád „WÖHLER“** (8. armáda a 4. rumunská armáda)⁷³
- Skupina armád „JIŽNÍ UKRAJINA“⁷⁴

Uvedené Skupiny armád v bojích o Rumunsko v podstatě zanikly. Stalo se tak provedením již naznačené mohutné obkličovací operace centrální části území Rumunska – obchvatným manévrem vojsk 2. Ukrajinského frontu vedeným od jihu a zakončeným v centru západní části Rumunska.

⁷¹ V časovém údobí druhé poloviny roku 1944 byla východní fronta v podstatě rozdělena na severní část a na jižní část, dělicím prostorem se stala pohoří Karpat a Vysokých Tater na úrovni Slovenska a Podkarpatské Rusi.

⁷² Přesněji pouze části této Skupiny

⁷³ Obě tyto Skupiny armád působily v severní polovině rumunského území.

⁷⁴ Od 29.9. 1944 jako Skupina armád „JIH“.

V této situaci se fronta v dalších dnech posunula na území Maďarska a v září 1944 na čáru *Tizsafüreg* – a dále na jih podle řeky Tisa až po *Keckemet*, odtud jihozápadně k městu *Baja* (na Dunaji) a dále podél toku řeky Dunaj.

Na území Maďarska – v očekávaných bojích o Budapešť – stála vojska dvou sovětských frontů

- **2. Ukrajinský front**, který vedl rozhodné boje na hlavním „budapešťském“ směru silami 53. armády, 6. gardové tankové armády, 7. gardové armády a 46. armády

- **3. Ukrajinský front** na jih od hlavního maďarského města Budapešť a jezera Balaton, kde útočil silami 4. gardové armády a 57. armády

* * *

Německému velení se podařilo zasadit do bojů o „prostor Budapešť“ a o oblast jezera Balaton tato (značně opotřebovaná) vojska:

- při severní maďarské hranici (východně od *Bratislavy*) to byla část vojsk **Skupiny armád „JIH“**, která zde působila (v prostoru tzv. *Žitného ostrova*) silami 6. a 8. armády
- v centru fronty - v obvodu města Budapešť - bojovala vojska **ARMÁDNÍ SKUPINY „BALCK“** silami 6. armády a 3. armády (maďarské)
- jihovýchodně od města Budapešť bojovala **ARMÁDNÍ SKUPINA „FRETTER PICO“** v jejíž sestavě byly 2. armáda (maďarská), 6. armáda spolu s 3. armádou (maďarskou)
- v jižní části Maďarska (na jih od Balatonu) vedla boje vysoce kvalitní **2. tanková armáda**

V naznačené situaci sovětských a německých vojsk byla 29. 10. 1944 zahájena rozhodující část celé nové útočné operace sovětské armády k rozdrčení německých a maďarských vojsk v Maďarsku → s důrazem na osvobození hlavního města Budapešť. Průběh tohoto válečného tažení potvrzuje, že se tak mělo stát ve dvou etapách:

1. **etapa** byla realizována v době od konce října do 31. 12. 1944⁷⁵
2. **etapa bojů** se uskutečnila v lednu a únoru 1945⁷⁶

V průběhu 1. etapy realizovala vojska 2. Ukrajinského fronta rozsáhlý úder na směrech *Keckemet – Budapešť a Kargas – Hatuan – severně od Budapešti – Šahy* s cílem od severu obklíčit a zničit uskupení německých vojsk

⁷⁵ Příloha č. 16

⁷⁶ Příloha č. 17

v budapešťském prostoru a ve spolupráci s vojsky 3. Ukrajinského frontu ovládnout centrální část maďarského území. Vytvořit tím podmínky k dalšímu postupu západním směrem. K plnění tohoto úkolu byla u 2. Ukrajinského frontu předurčena tato vojska: 53. armáda, 6. gardová tanková armáda, 7. gardová armáda a 46. armády. 40. armáda, která působila v severní části fronty (vpravo od 53. armády) plnila významné úkoly severozápadním směrem – a to i na území Slovenska – proti vojskům německé 8. armády.

V jižní části „maďarské fronty“ plnil rozhodné útočné postavení 3. Ukrajinský front silami 4. gardové armády na směru *Baja – Sékesfehérvár - Tatabánya* a silami 57. armády na směru *Sombor – Kaposvár*.

Vojska 2. a 3. Ukrajinského frontu rozhodným úderem rozrazila německou obranu na několika směrech, obklíčila německá a maďarská vojska v Budapešti⁷⁷, ale do konce roku 1944 vyšla po úporných bojích pouze na čáru *Filakovo, Šahy, Tatabanya, jezero Balaton, západní Kaposvár* a dále podél řeky Dráva až k řece Dunaj. V uvedeném časovém rozmezí byla tak na maďarském území posunuta fronta „pouze“ o 125 – 170 km západním směrem⁷⁸. A navíc k 31.12. 1944 byla sovětská vojska značně vyčerpána dosavadními boji, takže byla nucena přecházet na dosažené linii fronty do obrany.

Začátkem roku 1945 byla zahájena 2. etapa bitvy v prostoru Budapešť⁷⁹.
Německé velení vyvinulo maximální úsilí k tomu, aby

- **osvobodilo svá vojska obklíčená v Budapešti a**
- **aby obnovila svoji obranu na řece Dunaj**

Řešení tohoto zámyslu bylo realizováno vojsky ARMÁDNÍ SKUPINY „JIH“ (Wöhler) v jejíž sestavě v zájmovém prostoru válčiště byla:

- 8. armáda - severně od řeky Dunaj
- 6. armáda – v obvodu oboustranně řeky Dunaj – (na jihu až k městu *Mór*)
- části 3. maďarské armády (bojovala v součinnosti s vojsky 6. armády)
- německá a maďarská vojska obklíčená v Budapešti
- 2. tanková armáda (jednalo se o vojska SS), která bojovala oboustranně v prostoru Balatonu
- část 4. letecké armády (Skupiny armád „JIH“)

⁷⁷ 9.12. 1944 dospěla sovětská vojska k jižním přístupům Budapešti.

⁷⁸ Tyto údaje potvrzují, jak nesmírně obtížný byl tento boj – když v průběhu dvou měsíců bylo průměrné denní tempo postupu útočných sovětských vojsk pouze cca 2,5 km za den!

⁷⁹ Bylo to v časovém údobí, kdy se dala celá východní fronta do pohybu provedením mohutných úderů sovětských vojsk a to v šířce celé fronty, tj. od Baltského moře jižním směrem územími Polska, ČSR, Rumunska, Maďarska a až k severní části území Bulharska a Jugoslávie.

Z vojsk těchto armád (kromě obklíčených vojsk v Budapešti) byla postupně vytvořena tři úderná uskupení, jejichž cílem bylo naplnit uvedený zámysl k obnovení obrany na řece Dunaj.

- **2.-6. ledna 1945** byly v prostoru *Moča a Taťa* vytvořeny silné úderné skupiny z těchto vojsk:
 - 4. tankový sbor SS
 - 271 pěší divize
 - 23 pěší divize (maďarská)
 - dílčí samostatné útvary

Tato vojska vedla hlavní úder na směr *Moča – Bicske* ve dnech 2.-6. ledna 1945 se zjevným cílem proniknout od jihozápadu k Budapešti a ovládnutím města jednak osvobodit zde svá obklíčená vojska a jednak obnovit obranu na řece Dunaj. Toto německé úsilí zastavila úpornou obranou vojska 3. Ukrajinského frontu ve spolupráci s 2. Ukrajinským frontem, který 7. ledna zahájil útok severně od Dunaje na směr *Salka – Komárno*, aby odlehčil bojovou činnost vojsk 3. Ukrajinského frontu v prostoru Budapešť. Cíl německého protiúderu byl uvedenými akcemi sovětských vojsk zmařen⁸⁰.

- **7.-13. ledna 1945** byl zahájen protiútok německých vojsk jižně od Móru ve směru na *Zamoly* silami 2. a 23. tankové divize a jedné pěší divize

Tento německý protiútok byl sovětskými vojsky již v samém zárodku odražen. Nelze však vyloučit, že tento německý protiútok mohl mít i klamný cíl – tj. odvrátit pozornost sovětských vojsk od chystaného rozsáhlého německého protiúderu v jižní části této fronty na směr jezero *Balaton – Budapešť*.

- **18.-26. ledna 1945** byl zahájen rozsáhlý protiúder německých vojsk na směr *Balatonkenese – Budapešť* proti sovětským vojskům 4. gardové armády a 57. armády, zjevným cílem bylo protiúderu bylo obsadit Budapešť a obnovit obranu na řece Dunaj

V úderné skupině německých vojsk byly⁸¹:

- 4. tankový sbor SS (přemístil se z prostoru od Dunaje) – v sestavě 3. a 5. tankové divize SS a 3. tankové divize
- 25. pěší divize
- 1. tankové divize

⁸⁰ Příloha č. 17

⁸¹ V sestavě této úderné skupiny vylo 560 tanků!

Německým vojskům se podařilo prolomit obranné postavení sovětských vojsk a jižně od města Budapešť proniknout k 26. lednu až k řece Dunaj⁸². V této situaci však připravilo a provedlo velení sovětských vojsk 3. Ukrajinského frontu vstřícné protiúder

- od severu vojsky především 4. gardové armády na směr *Ercsi – Sárosd*
- od jihu vojsky přisunuté 26. armády na směr *Dunaföldvár – Sárosd* a vojsky 57. armády na směr *Ozora – severní břeh jezera Balaton*.

Těmito údery se sovětské armádě podařilo likvidovat úspěch německých vojsk a vrhnout je k 7.2. 1945 zpět do jejich výchozího položení – tj. na čáru mezi jezerami *Balaton a Velence*. Touto aktivní činností sovětských vojsk byla 13.2. 1945 ve své podstatě završena porážka německých vojsk v „bitvě o Budapešť“.

* * *

Nebylo sporu o tom, že po porážce německých vojsk v Budapešťské operaci, byly na jižním strategickém směru – tj. *Vídeňském* – vytvořeny podmínky ke konečnému završení vítězného válečného tažení sovětských vojsk v prostoru jižní části evropského válčiště. Stalo se tak provedením Vídeňské operace, která byla realizována ve třech etapách:

1. **etapa – 16.-25. 3. 1945**, ve které došlo k rozražení obrany německých vojsk (ARMÁDNÍ SKUPINA „BALACK“ - 6. armáda a 3. maďarská armáda) severozápadně od Blatenského jezera vojsky 3. Ukrajinského frontu (46. armáda, 6. gardová tanková armáda, 9. a 4. gardová armáda, 27. armáda a 26. armáda) a jejich proniknutí do hloubky sestavy německých vojsk až na 70 km
2. **etapa – 26.3-4.4. 1945** – byl realizován mohutný úder proti vojskům Skupiny armád „JIH“ (Wöhler) v celé šířce fronty na maďarském území a na hloubku cca 100 km, hlavní úder byl veden na směr *Ráb – Vídeň* → 4.4. stála sovětská vojska před Vídní → území Maďarska bylo osvobozeno
3. **etapa – 5.-30.4. 1945** – byla obsazena Vídeň a sovětská vojska vyšla k 15.4. 1945 na čáru 50 km západně od Vídně a dále jižním směrem až do prostoru východně od Štýrského Hradce⁸³, do ukončení bojů (k 12.5. 1945) se tato fronta ještě posunula západním směrem až na čáru *Freistadt – východně od Lince*, kde došlo k setkání sovětských vojsk s vojsky západních spojeneckých armád.

Válečné cíle spojeneckých vojsk v tomto prostoru evropského válčiště byly splněny.

⁸² Budapešť se německým vojskům v rámci všech protiúderů nepodařilo obsadit a k 13. únoru 1945 sovětská vojska Budapešť obsadila.

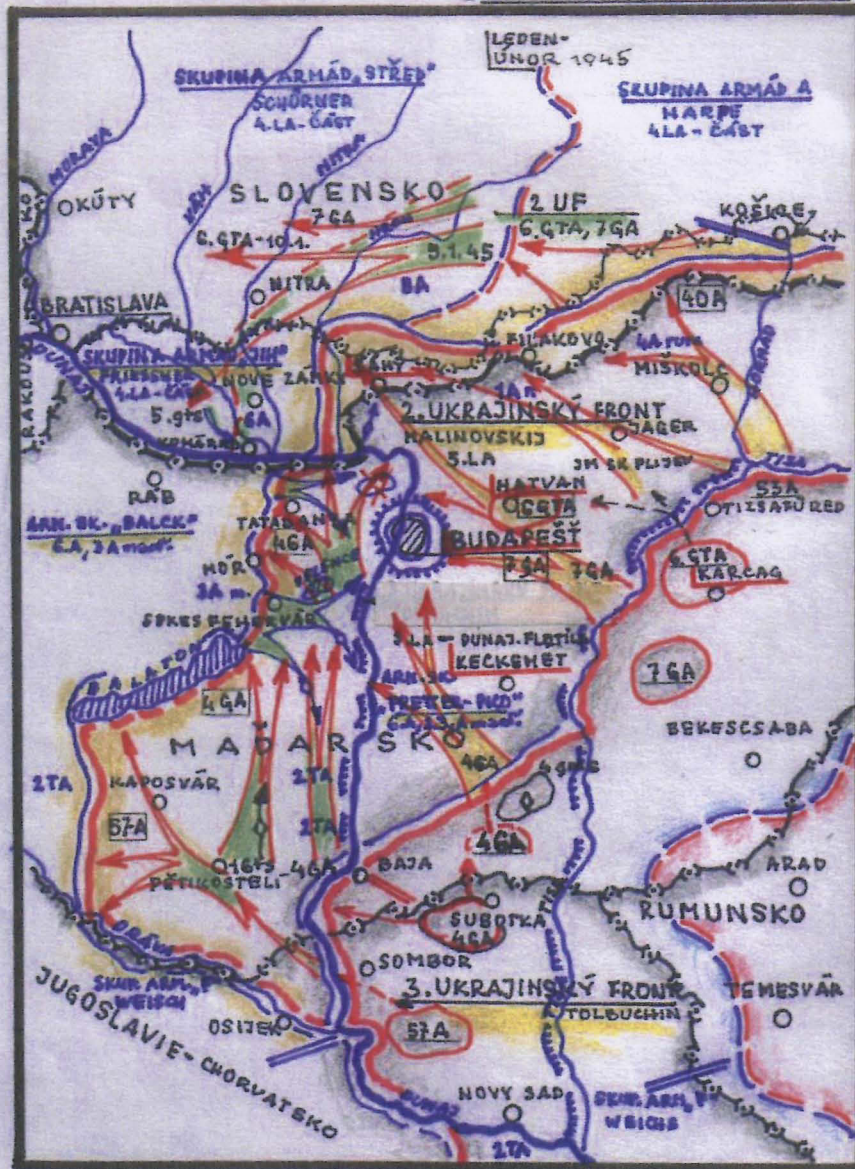
⁸³ V sestavě vojsk SSSR na jižní části Východní fronty evropského válčiště – tj. v prostoru od Brna až k řece Dráva – byly tyto armádní celky – 53., 46., 26., 27. a 57. armáda, 66. tanková armáda, 9. gardová armáda a 6. gardová tanková armáda ze sestavy 2. Ukrajinského frontu (Malinovskij) a 3. Ukrajinského frontu (Tolbuchin)

OPERACE SOVĚTSKÝCH VOJSK V MAĎARSKU

V BITVĚ O BUDAPEŠŤ

● ZÁŘÍ - PROSINEC 1944

● LEDEN - ÚNOR 1945

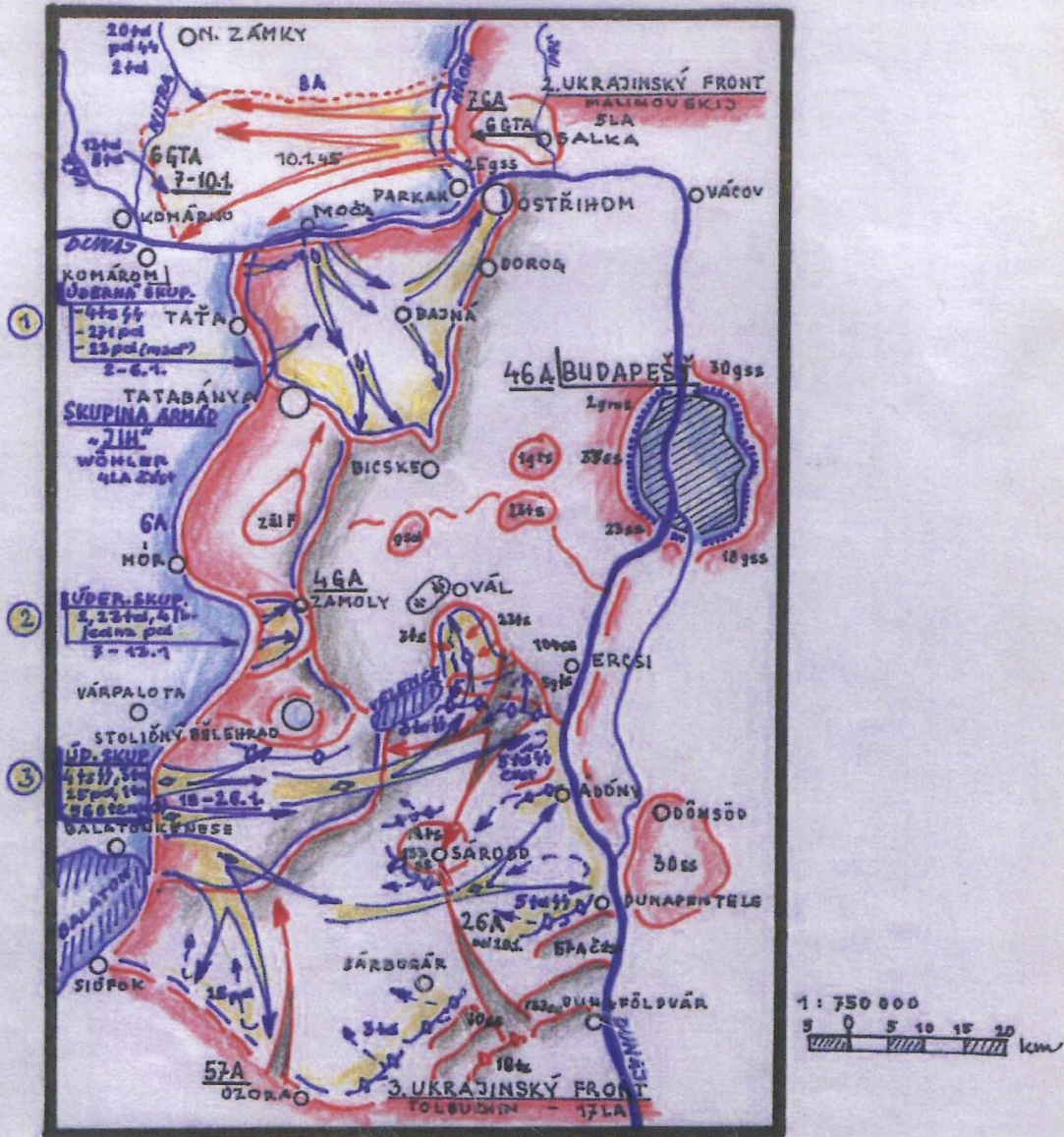
SITUACE VOJSK

1: 2,500 000
15 0 25 50 75 100 km

- KONCEM ZÁŘÍ 1944
- 29.10.1944
- 31.12.1944
- LEDEN - ÚNOR 1945 (viz příl. č. 18)

BOJE V PROSTORU BUDAPEŠŤ

LEDEN - ÚNOR 1945

- LEGENDA:**
- SITUACE VOJSK NA FRONTĚ K 1.1.1945
 - NĚMECKÉ PROTIÚBERY 2-6.1. ①
 - 7-13.1. ②
 - 18-26.1. ③
 - ÚBERY SOVĚTSKÝCH VOJSK 27.1 - 7.2.
 - SITUACE VOJSK 7.2.1945

13.

VISELKO – ODERSKÁ OPERACE

12. leden – 3. únor 1945

Na začátku roku 1945 se na hlavním strategickém směru evropského válčiště Varšava – Berlín ustálila fronta na čáře:

od ústí řeky *Němen* (severně od Královce) až po *Smalininkaj*, odtud jižním směrem na *Bialystok – Varšava*, podél řeky *Visla* až k prostoru severovýchodně od *Tarnova*, východně od města *Bardejov*, západně od *Trebišova* a dále západním směrem podél státní hranice ČSR až k řece *Dunaj*⁸⁴.

V této situaci měla tato fronta tři hlavní strategické směry:

- východopruský
- viselsko-oderský
- západokarpatský

Na těchto směrech došlo začátkem roku 1945 na Východní frontě k rozhodným úderům sovětských vojsk v předposlední etapě 2. světové války. V tomto časovém údobí stála na této frontě proti sobě tato vojska:

Sovětská armáda:

- **1. Pobaltský front** (Bagramjan) se 3. leteckou armádou – působil silami 43. armády u pobřeží Baltského moře (podél řeky *Němen*)
- **3. Běloruský front** (Čerňachovskij) s 1. leteckou armádou – ve složení 39., 5., 28., 26. a 31. armády a 11. gardové armády - vedl boje v prostoru jihovýchodně od Kovna
- **2. Běloruský front** (Rokosovskij) se 4. leteckou armádou – v sestavě 50., 49., 3., 48., 65. a 70. armády a 2. úderné armády a 56. tankové armády – byl v prostoru Bialystok (severně od Varšavy)

Tyto tři fronty působily ve východopruském prostoru, což byl prostor od *Gdaňského zálivu a Kurské zátoky* s přílehlým teritoriem v oblouku měst *Gdaňsk – Královec – dolní tok řeky Němen – západně od Grodna – jižně od Olstyn-Grudzlaz* – a odtud podél dolního toku řeky *Visly* k *Baltskému moři*.

- **1. Běloruský front** (Žukov) - se 16. leteckou armádou měl v sestavě 47. a 61. armádu, 5. údernou armádu, 8. gardovou armádu, 69. a 33. armádu, 3. údernou armádu, 26 a 16. tankovou armádu – s plánovaným hlavním úsilím na nejvýznamnějším strategickém směru Varšava – Poznaň – (Berlín)

⁸⁴ Další průběh této východní fronty je uveden v předcházející části této práce – část 12.

- **1. Ukrajinský front** (Koněv) – se 2. leteckou armádou ve složení 6., 36., 13., 52., 56., 60., 21. a 59. armáda a 36. tanková armáda s plánovaným hlavním úsilím na levém křídle hlavního strategického směru (Varšavského) s důrazem na směr Kielce – Vratislav – Zielona Gora

Oba tyto fronty plnily hlavní strategický úkol (ve směru na Berlín).

- **4. Ukrajinský front** (Petrov) – s 8. leteckou armádou, dále s 38., 16. a 18. armádou působil na západo-karpatském směru, tj. podél severní hranice ČSR s hlavním úderem od Nowy Sad na Ostravu

→ hodnotu tohoto celého strategického uskupení představovalo celkem 36 armádních celků, z toho bylo:

- 27 vševojskových armád
- 2 armády gardové
- 4 armády tankové
- 3 armády úderné
- /a několik menších operačně taktických celků na sborové úrovni/
- v uvedeném strategickém uskupení pozemních vojsk bylo 6 leteckých armád

Německá armáda:

- **Skupina armád „STŘED“** (Reinhardt) s částí 6. letecké armády – působila (od 6.1. 1945 jako Skupina armád „SEVER“) v severní části bojiště, tj. od Baltského moře po Varšavu (mimo), v její sestavě byla 3. tanková armáda, 4. a 2. armáda
- **Skupina armád „A“** (Harpe) s částí 6. letecké armády – působila (od 6.1. 1945 jako Skupina armád „STŘED“) v jižní části bojiště od Varšavy po Trebišov, v její sestavě byla 9. a 17. armáda a 4. tanková armáda a Armádní skupina „HEINRICI“ (1. tanková armáda a 1. maďarská armáda)

V této situaci byla německá vojska uskupena do dvou Skupina armád o celkové hodnotě 8 armád – z toho 3 tankové a 5 vševojskových armád. Tato vojska byla v obraně na předem dobře vybudovaných obranných pásmech členěných do celé strategické obranné hloubky, tj. cca 500 km a to jak na území Polska tak i východního Pruska. V hloubce německé obrany byla v prostoru Štětín – Gdaňsk připravována k bojům ještě Skupina armád „Visla“ (Himmler) v sestavě 2. armáda a 1. tanková armáda (od 26.1. 1945).

I když německá vojska byla opotřebována z předcházejících bojů, měla stále ještě solidní hodnoty k plnění německých strategických obranných zámyslů. A sovětská vojska musela proto vyvíjet maximální úsilí pro realizování svých válečných cílů. K začátku ledna 1945 byl na východní frontě od Baltu po Karpaty v pozemních silách a v letectvu poměr sil:

SSSR – 36 armádních celků – Německo 8 armádních celků = poměr sil 4,5:1
6 leteckých armád - 1 letecká armáda = poměr sil 6:1

I když srovnávací hodnoty válečných armádních celků obou válčících stran nejsou z hlediska celkových bojových hodnot zcela srovnatelné, přesto má předkládaný poměr sil významnou strategickou vypovídací hodnotu.

* * *

OPERACE VISLA – ODRA

Operace Visla-Odra byla realizována v rámci celkového strategického zámyslu úderu sovětských vojsk na hlavním prostoru evropského válčiště – tj. ve směru na Berlín. V rámci tohoto zámyslu se uskutečnily (od severní části této fronty počínaje):

- **Východopruská operace**, která byla zahájena vojsky tří sovětských frontů 13. ledna 1945 a ukončena 25. dubna 1945
- **Viselsko – oderská operace** – na směru hlavního úderu sovětských vojsk Varšava-Poznaň-Frankfurt nad Odrou (Berlín)
- **Západokarpatská operace**, která byla zahájena (spolu se středoslovenskou operací) 12. ledna 1945 a ukončena v bojích u Ostravy koncem dubna – začátkem května 1945 (bojů v této operaci se zúčastnila i vojska 1. československého armádního sboru)

OPERACE VISLA-ODRA

byla realizována vojsky dvou mohutných frontů v době od 12. ledna do 3. února 1945

- **1. Běloruský front** (Žukov), byl nasazen na hlavním strategickém směru Varšava-Poznaň-Frankfurt nad Odrou, v jeho sestavě bylo devět armádních celků:
 - čtyři vševojskové armády (47., 61., 69. a 33. armáda)
 - dvě úderné armády (5. a 3. úderná armáda)
 - dvě tankové armády (26. a 16. tanková armáda)
 - jedna gardová armáda (8. gardová armáda)
 - v sestavě 1. Běloruského frontu byla jedna letecká armáda (16. letecká armáda) – a 1. polská armáda
- **1. Ukrajinský front** (Koněv), se spolupodílel s vojsky 1. Běloruského frontu na útoku na hlavním „Berlínském“ směru sovětských vojsk a to úderem ve směru na *Kielce-Vratislav-Zielona Gora*, v jeho sestavě bylo devět armádních celků:
 - osm vševojskových armád (6., 36., 13., 52., 60., 21. a 89. armáda)
 - jedna tanková armáda (36. tanková armáda)
 - v sestavě 1. Ukrajinského frontu byla jedna letecká armáda (8. letecká armáda)

* * *

V operaci Visla – Odra měl prostor válčiště tyto základní ukazatele:

- **Šířka útočného pásma** sovětských vojsk ve východním položení (tj. od Varšavy po Jaslo) byla 320 km – z toho 1. Běloruský front měl šířku svého útočného pásma 170 km a 1. Ukrajinský front měl šířku svého pásma 150 km. V této situaci bylo u obou frontů v prvním sledu celkem dvanáct armádních celků. Takže v průměru na jednu armádu připadla šířka útočného pásma cca 26 km a pro jednu divizi šířka útočného pásma orientačně 4-5 km! To je pro plnění úkolu v útočném boji výhodná situace. V hloubce útočného pásma při plnění dalšího úkolu – tj. na čáře Budhošť – Poznaň – Vratislav - Opole byla šířka pásma cca 400 km⁸⁵. Je však třeba vycházet z toho, že v průběhu bojů v hloubce obrany německých vojsk bylo nasazeno celkem dalších šest druhosledových armádních celků⁸⁶, což jednak zkvalitnilo údernost útočících vojsk a jednak to zaručovalo dodržet požadované – tj. plánované – tempo útoku.
- **Hloubka útočného pásma** byla na směru hlavního úderu vojsk 1. Běloruského frontu *Varšava – Poznaň – Frankfurt nad Odrou* (tj. k tzv. „dalšímu úkolu“) celkem 450 – 500 km. U vojsk 1. Ukrajinské frontu na čáru severně od Vratislavi to bylo cca 400 km. V této situaci bylo průměrné plánované denní útočné tempo na celou hloubku útočné operace sovětských vojsk cca 17 až 24 km.
- **Časové plnění úkolu** – úkol stanovený oběma frontům měl být plněn v době od 12. ledna do 3. února 1945 – tj. v časovém rozmezí 23 dnů. Plnění úkolu bylo realizováno ve dvou etapách:
 - 1) **bližší úkol** – byl plněn ve dnech 12. – 17. ledna 1945. V tomto údobí bojů rozrazila sovětská vojska německou takticko-operační hloubku obrany a pronikla na směrech hlavních úderů obou frontů do obranné sestavy německých vojsk⁸⁷ do hloubky 75 – 125 km⁸⁸. K 17. lednu vyšla prvosledová vojska na čáru: západně od *Varšavy – Tomaszów – Čenstochova – Krakov – Nowy Sacz*

V určené šířce útočného pásma obou sovětských frontů (tj. od Varšavy po Jaslo) byla v obraně (v prvních pásmech obrany) tato německá vojska Skupiny armád „A“⁸⁹ pod velením Harpeho:

⁸⁵ Z toho 1. Běloruský front měl šířku svého pásma cca 180 km a 1. Ukrajinský front měl šířku cca 220 km

⁸⁶ 1. Běloruský front = 3. úderná armáda, 26. a 16. tanková armáda – 1. Ukrajinský front = 21. a 69. armáda a 36. tanková armáda

⁸⁷ V této situaci společnými soustředěnými údery vojsk 1. Polské armády a sovětských vojsk 1. Běloruského frontu byla 17. ledna 1945 osvobozena Varšava!

⁸⁸ Tj. denní tempo útoku 13-21 km

⁸⁹ Od 26.1. přejmenována na Skupinu armád „STŘED“

- **9. armáda** s důrazem na obranu prostoru Varšavy. Na tomto směru vybudovala německá vojska v šířce cca 120 km a do hloubky cca 70 km čtyři obranná pásma, spolu s kruhovou obranou *Varšavy*. Tento prostor se tak stal jádrem celé obrany vojsk 9. armády a současně celého obranného pásma Skupiny armád „A“ na řece Visla a jižním směrem až k hranicím ČSR (4. a 1. tanková armáda a 17. armáda). V bojích o Varšavu využila vojska 1. Běloruského frontu úderu vojsk 2. Běloruského frontu severně od Varšavy (zahájený 13. ledna 1945) a svými vojsky 47. armády od severu a 61. armády, 5. úderné armády a 1. Polské armády od jihu rozrazila německou obranu města, 16. ledna překročila řeku Visla a 17. ledna osvobodila Varšavu.

Na jihu od německé 9. armády byla v útočném pásmu obou frontů v obraně ještě německá vojska **4. tankové armády** a **17. armády**. Soustředěným úderem 1. Ukrajinského frontu ve směru na *Kielce* a *Čenstochovu* byla německá vojska sražena ze svých obranných pozic a byla vržena až 125 km západním směrem. Touto aktivní činností ovládla sovětská vojska zájmový prostor válčiště jihozápadně od Varšavy a byly vytvořeny předpoklady k dalšímu rozvíjení úspěchu v plánované operaci.

2) **další úkol** byl plněn ve dnech 18. ledna – 3. února 1945.

- Vojska **1. Běloruského frontu** úderem ve směru na Poznaň – Frankfurt nad Odrou pronikla do sestavy německých vojsk 9. armády a části 4. tankové armády, v prostoru Poznaň zmařila plánované vstřícné protiúderu německých vojsk (od severu a od jihu) a k 3. únoru 1945 vyšla až na řeku Odra, kde vytvořila významná předmostí. V rozmezí těchto bojů překonala vzdálenost až 500 km a dosáhla tak nevídaného průměrného denního tempa útoku téměř 30 km!
Na sever od 1. Běloruského frontu útočil 2. Běloruský front, který ovládl pobřeží Baltského moře.
- **1. Ukrajinský front** pokračoval v plnění úkolu ve složité útočné operaci ve spolupráci s vojsky 1. Běloruského frontu s hlavním úderem svých vojsk ve směru na Vratislav a Hlonov. Jeho vojska rozrazila obranu německé 4. tankové armády a 17. armády. Na hlavních směrech svých úderů dosáhla prostoru středního a horního toku řeky Odra. Na této řece vytvořila významná předmostí severně a jižně od Vratislavi. Tato předmostí umožnila vojskům 1. Ukrajinského frontu provést následné úderu ve směru na Chotěbuz, Legnici a západně od Ostravy a posunout celou svoji frontu na západ od řeky Odra o cca 40-100 km (a osvobodit tak i město Vratislav). Hloubka úderu 1. Ukrajinského frontu od Čenstochove po Vratislav a Hlonov byla cca 150 -250 km a tuto hloubku úkolu překonala vojska 1. Ukrajinského frontu do 3. února 1945, což představovalo průměrné denní tempo útoku 10 -15 km.

* * *

Provedením Viselsko – Oderské operace osvobodila sovětská vojska rozhodnou část polského území (včetně hlavního města Varšavy) a na Berlínském směru stanula na řece Odře, 70 km před hlavním městem nacistického Německa. Touto operací – Visla-Odra – byly vytvořeny podmínky k provedení závěrečného útoku 2. světové války na Východní frontě – úderu na Berlín.

OPERACE VISLA - ODRA 12.1. - 3.2.1945

1. OBDOBÍ 12.1. - 17.1. 1945

2. OBDOBÍ 18.1. - 3.2. 1945

1. BĚLORUSKÝ FRONT - ŽUKOV

1. UKRAJINSKÝ FRONT - KONĚV

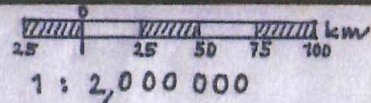

část a)

LEGENDA

- ZÁKLADNÍ SITUACE 11.1.1945
- 1.OBDOBÍ OPERACE 12.1 - 17.1. 1945
- 2.OBDOBÍ OPERACE 18.1. - 3.2. 1945
- SITUACE VOJSK 24.2.1945 - DOLNOSLEZSKÁ OPERACE
- OSTRAVSKÁ OPERACE 10.3. - 5.5.1945

část b)

14.

BERLÍNSKÁ OPERACE

16. duben – 8. květen 1945

PŘÍLOHA č.: 19

Na jaře 1945 vrcholilo na evropském válčišti vítězné tažení spojeneckých vojsk SSSR, USA, Velké Británie a Francie proti válečným nacistickým silám Německa. Především se tak stalo v jedné z největších bitev 2. světové války – v Berlínské operaci – končící bitvou o samotný Berlín, v operaci vedené sovětskými vojsky v době od 16. dubna do 8. května 1945 hodnotou tří válečných frontů, jejichž vítězná vojska v závěru bojů vyšla k 6. květnu 1945 na tzv. „čáru setkání“: Byly to:

- **2. Běloruský front** (Rokossovskij), který k 6.5. 1945 vyšel na čáru od Wiesmaru jižním směrem k řece Labe
- **1. Běloruský front** (Žukov) – ovládl na svém směru válčiště celý prostor válčiště až k řece Labe severně a jižně od Magdeburku – včetně Berlína
- **1. Ukrajinský front** (Koněv) – ovládl k 6.5. 1945 německé území po čáru Lipsko – severně od Drážďan a Zhořelce, dále pak východním směrem na území Polska jižně od Vratislavi a dále k území ČSR, směrem ke Krnovu

Na „čáře setkání“ – která probíhala od Baltického moře od přístavu *Wiesmar* k řece *Labe*, a jižním směrem až po *Desavu*, dále východně od *Lipska* a západně od *Kamenice* byla tato vojska západních spojenců:

- **21. Skupina armád** (britská – Montgomery) podél Baltického moře východně od Hamburku a jižně k Ludwigslustu – v prvním sledu s 2. armádou
- **12. Skupina armád** (USA – Bradley) jižním směrem k Magdeburku, dále východně od Lipska a severo-východně od Bayereuthu , v prvním sledu měla (od severu) 9. a 1. armádu
- **6. Skupina armád** (USA – Devers) byla v jižní části Německa v prostoru města Norimberk a spolu s vojsky 12. Skupiny armád přešly i na území Čech v obvodu měst Karlovy Vary – Plzeň – Domažlice, v prvním sledu měla 6. Skupina armád 3. a 7. armádu

V uvedené sestavě spojeneckých vojsk končila v Evropě na území Německa 8. května 1945 2. světová válka.

* * *

16. dubna 1945 – 23 dnů před ukončením války – byl zahájen rozhodující úder tří sovětských frontů proti německým nacistickým silám v poslední bitvě na Východní frontě. Na jejím hlavním strategickém směru byla zahájena

„BERLÍNSKÁ OPERACE“

Hlavní úder celého strategického uskupení sovětských vojsk byl veden čelně ve směru na Berlín 1. Běloruským frontem s cílem obklíčit a zničit nacistická vojska v celém obvodu hlavního německého města a následně vyjít v prostoru Magdeburk k řece Labe, kde se v závěru válečného tažení setkat s vojsky západních velmocí. Šířka útočného pásma 1. Běloruského frontu byla cca 135 km a hloubka úkolu 200 km. Ke splnění tohoto úkolu byla vytvořena nevídaná úderná a palebná síla tohoto frontu a to v hodnotě jedenácti armád! Z toho bylo šest armád vševojskových, dvě úderné, dvě tankové a jedna gardová.

V této historické bitvě šlo o tyto armády 1. Běloruského frontu:

- 61., 69. a 33. armáda, 1. Polská armáda, 47. armáda, 3. a 5. úderná armáda, 8. gardová armáda - všechny jako první sled⁹⁰, 26. a 16. tanková armáda a 3. armáda – jako druhý sled. V sestavě frontu byly k zajištění boje pozemních vojsk dispozici dvě letecké armády (16. a 18. letecká armáda).

Proti tomuto údernému uskupení sovětských vojsk byla v obraně německá vojska 9. armády a části 4. tankové armády – byť značně opotřebovaná.

Byli to:

- 101. armádní sbor (156. a 308. pěší divize) – severně od Berlína
- 56. tankový sbor – východně od Berlína
- 5. sbor SS – jihovýchodně od Berlína
- 5. armádní sbor (část) – v jižní části obranného pásma 9. armády

Se zahájením sovětské útočné operace – 16.4. 1945 – byla v pásmu 1. Běloruského frontu německá obrana po mohutné dělostřelecké a letecké přípravě útoku prolomena na dvou směrech:

- **východně od Berlína** a severně od Frankfurtu nad Odrou v šířce 55 km vojsky 1. Polské armády, 7. armády 3. a 5. úderné armády, 8. gardové armády a 69. armády do celé taktické hloubky německé obrany (cca 10-15 km)
- **jižně od Frankfurtu nad Odrou** v šířce cca 15 km vojsky 33. armády – také na celou taktickou hloubku německé obrany

Prolomením taktické hloubky německé obrany – severně od Frankfurtu nad Odrou – byly vytvořeny podmínky pro provedení obchvatu města Berlín od severu. Plnění tohoto úkolu bylo na tomto směru vedeno vojsky 61. a 47. armády, 1. Polské armády, 3. a 5. úderné armády a navíc bylo posílení nasazením 26. tankové armády. Čelní úder na město vedla vojska 8. gardové armády a 68. armády a byla posílena nasazením 16. tankové armády. Tato činnost na obou uvedených směrech byla úspěšně realizována v době do 25. dubna 1945.

⁹⁰ Šířka útočného pásma pro jednu divizi byla cca 2 km!

V jižní části útočného pásma 1. Běloruského frontu došlo k těžkým bojům v prostoru jihozápadně od Frankfurtu nad Odrou. Tento prostor byl bráněný vojsky 9. armády a částmi 4. tankové armády. Šlo o tzv. Frankfurtsko – Gubenské uskupení v konečné hodnotě cca 200 000 mužů. Tato situace komplikovala obklíčení berlínského uskupení německých vojsk v Berlíně od jihu vojsky 1. Běloruského frontu. Z tohoto důvodu provedla úder na Berlín z jižního směru (Chotěbuz, Luckenwalde, Postupim) vojska 1. Ukrajinského frontu hodnotou tří armádních uskupení: 28. armáda, 36. a 46. tanková armáda. Touto akcí bylo dokončeno úplné obklíčení Berlína a byl uzavřen jak vnitřní, tak i vnější obklíčovací kruh německých vojsk v Berlíně.

K 8.5. 1945 bylo – v závěru bojů – dokončeno obsazení města Berlín a zničení německého vojska v tomto městě a bylo dokončeno zničení obklíčených německých vojsk jihozápadně od Frankfurtu nad Odrou. V průběhu dalších bojů – na tomto směru (západně od Berlína) – musela však vojska 1. Běloruského frontu ve spolupráci s armádami 1. Ukrajinského frontu odrazit ještě silný protiúder německých vojsk vedený přisunutou 12. armádou. Úder byl veden z výchozí čáry Magdeburk – Desava ve směru na Berlín s cílem osvobodit v celém berlínském prostoru sovětskými vojsky obklíčená německá vojska. Tento protiúder byl odražen silami 1. Běloruského frontu⁹¹ ve spolupráci s vojsky 1. Ukrajinského frontu⁹². Německá vojska 12. armády byla v těchto bojích likvidována. Vojska 1. Běloruského frontu vyšla do 8. 5. svými prvosledovými armádami⁹³ na řeku Labe, kde se setkala s vojsky americké armády.

1. Ukrajinský front působil v jižní části fronty v rámci uváděné Berlínské operace. V jeho sestavě byly tyto armádní celky: 36., 13., 56., 2. (polská), 52., 21., 28. a 59. armáda a 36. tanková armáda (jako prvosledové), 46. tanková armáda a 31. armáda (jako druhosledové) = celkem jedenáct armádních celků, z toho dva tankové. Zcela nevídaná byla však šířka útočného pásma tohoto frontu, působícího jižně od 1. Běloruského frontu. Šířka pásma 1. Ukrajinského frontu sahala od prostoru severovýchodně od města Chotěbuz a odtud jižním směrem k městu Zhořelec – tj. cca 80-90 km – což byla šířka zájmového útočného pásma 1. Ukrajinského frontu v rámci Berlínské operace, a dále pokračovala fronta 1. Ukrajinského frontu východním směrem jižně od Lehnice a jižně od Vratislavi až ke Krnovu – což je dalších cca 200 km – v souhrnu tedy až 300 km. V uvedené celé šířce svého útočného pásma plnil však 1. Ukrajinský front svůj hlavní úkol v rámci Berlínské operace – tj. na směru Zaháň – Chotěbuz – Desava z výchozí čáry severo-západně od Chotěbuze a Zhořelce a to silami těchto armád: 36., 13., 2. (polská), 56. a 52. armáda, 36. a

⁹¹ Částí sil 47. armády, ale zejména vojsky 69. a 33. armády

⁹² 13. armáda s částí 47. armády

⁹³ Tj. 61., 47., 3., 69. a 33. armádou a 1. Polskou armádou

46. tanková armáda⁹⁴, a po prolomení německé taktické obrany byla přisunuta ještě 28. armáda⁹⁵.

1. Ukrajinský front – se zahájením Berlínské operace 16. 4. 1945 – rozrazil obranná postavení nacistických vojsk ve svém útočné pásmu na dvou směrech:

- Žary – jižně od Chotěbuzu, kde svými hlavními silami – 36., 13. a 56. a armádou a 36. tankovou armádou – prolomil obranu vojsk německé 4. tankové armády v šířce cca 40 km a pronikl do hloubky německé obrany cca 25 km
- Weglinec – Niesky (severně od Zhořelce) silami 2. armády (polské), 53. armády a tří sborových uskupení pronikl do německé obrany (4. tankové armády a 17. armády) v šířce a hloubce 20 km ve směru na Míšeň – když současně odrazil silný protiúder do levého boku vedený silami německé 72. pěší divize a 20. tankové divize

V obou případech byla ve dnech 16. – 18. 4. 1945 německá obrana prolomena na celou taktickou hloubku a byla tak otevřena cesta do hloubky operační sestavy německých vojsk.

V této situaci se hlavní útočné úsilí 1. Ukrajinského frontu soustřeďovalo na hlavní směr svého úderu – tj. ve směru na Desaveu. Když však v bojích o obklíčení Berlína zůstala jižní část berlínské fronty otevřena⁹⁶, byla z vojsk 1. Ukrajinského frontu vytvořena mohutná frontová úderná skupina v sestavě tří armád⁹⁷, která neprodleně zahájila úder ve směru Chotěbuz – Luckenwalde – Postupim – Berlín. Tímto rozhodným úderem vojsk 1. Ukrajinského frontu bylo od jihu završeno obklíčení města a byl v této části fronty uzavřen celý vnější i vnitřní obklíčovací kruh města Berlín → stalo se tak k 24. 5. 1945.

V závěrečném údobí útočné operace – 26. 4. – 8. 5. 1945 – dokončila vojska 1. Ukrajinského frontu ve svém útočném pásmu jednak likvidaci obklíčených německých vojsk v prostoru jižního Berlína, kde ve spolupráci s 1. Běloruským frontem likvidovala cca 200 000 nacistickou armádu a jednak svými hlavními silami prvosledových armád⁹⁸ vyšla až za levý břeh řeky Labe v úseku od Desavy po území severně od Drážďan, a dále pokračovala fronta vojsk 1. Ukrajinského frontu severně od státní hranice ČSR až po Zhořelec. V obvodu řeky Labe se sovětská vojska 1. Ukrajinského frontu setkala s vojsky 1. armády amerických vojsk.

⁹⁴ 46. tanková armáda byla druhosledová

⁹⁵ V pásmu své fronty na východ od Zhořelce až po Krnov, vedl 1. Ukrajinský front ve druhé polovině dubna a začátkem května útočné operace na Ostravském směru silami zbylých armád, v závěru bojů celé války v Evropě – v důsledku tzv. „Pražské operace“ – se počet zainteresovaných armád v jednotlivých pásmech a směrech své činnosti ještě zásadně změnil

⁹⁶ Vojska 1. Běloruského frontu byla na tomto směru vázána bojem s obklíčovaním a ničením německých vojsk 9. armády a 4. tankové armády jihozápadně od Frankfurtu nad Odrou

⁹⁷ 36. a 46. tanková armáda a 28. armáda

⁹⁸ 13., 56., 52. a 2. armáda (polská) a 46. tanková armáda

2. Běloruský front - působil v Berlínské operaci na severním křídle celého berlínského strategického uskupení a to v šířce útočného pásma od Baltického moře podél řeky Visla až po Schwedt (tj. cca 110 km) s hlavním úderem na směr jižně od Štětína – Prenzlau – Waren – Wismar – tj. hloubka útoku cca 200 km. V sestavě tohoto frontu bylo celkem pět prvosledových armád⁹⁹, ve druhém sledu měl front pět sborových skupin – z toho byly tři tankové.

Posláním 2. Běloruského frontu v celé Berlínské operaci bylo zcela nesporně – přikrýt od severu, a to po celou dobu Berlínské operace, hlavní úderná uskupení sovětských vojsk 1. Běloruského a 1. Ukrajinského frontu v jejich rozhodném závěrečném válečném tažení 2. světové války na Východní frontě a nepřipustit tak případné provádění německých protiúderů od severu proti vlastním vojskům na hlavním berlínském směru. Současně však také obsadit a kontrolovat pobřeží Baltského moře v určeném zájmovém útočném pásmu.

Celkový úkol 2. Běloruského frontu byl na válčišti plněn ve dvou etapách:

- **V počátku operace** bylo úkolem vojsk 2. Běloruského frontu prolomit na směr svého hlavního úderu obranu německých vojsk, zničit hlavní části vojsk německé 3. tankové armády a ovládnout čáru Neubranoenburg – Waren – Gransee. K plnění tohoto úkolu byla vyčleněno frontové úderné uskupení složené z 66., 70. a 49. armády a tří sborových skupin. Současně – ve spolupráci s 2. Údernou armádou – ovládnout Štětín, a na pobřeží Baltského moře silami 19. armády ovládnout prostor „Pomořanské zátoky“ a „Štětínského zálivu“.
- **V dalším proniknout** až k Meklenburské zátocce, kde ovládnout v prostoru Stralsund – Rostock – Wismar pobřeží Baltského moře a současně i severní část polského území v obvodu Zvěřínského jezera – města Ludwigslust a dále k řece Labe až po Wittenberg. Na této čáře vejít ve styk se spojeneckými vojsky 2. armády (britské)

Německé velení – i když bylo již v zoufale kritické válečné situaci – soustředilo na tomto směru značnou část 3. tankové armády – byt velmi opotřebovaných sil vojsk **Skupiny armád Visla** (Heinrici). Byla to tato vojska (od severu): 10. armádní sbor (na pobřeží), a dále jižním směrem 32. armádní sbor, 27. pěší divize SS, 28. pěší divize, armádní sbor „Odra“, 27. pěší divize, 23. motorizovaná divize, 1. motorizovaná divize SS a 46. tankový sbor. Není vyloučeno, že zde – v prostoru jižně od Štětína – očekávala německá vojska i jeden z možných hlavních úderů sovětských vojsk a soustředily zde proto uvedené síly, nebo – že zde měla být tato německá vojska připravena k protiúderné činnosti ve prospěch obrany Berlína. Ani jeden z těchto záměrů však nebyl – a ani nemohl být – realizován, jak to potvrdila ofenzivní činnost sovětských vojsk.

⁹⁹ Z toho čtyři vševojskové – 19., 65., 70. a 49. armáda a jedna úderná armáda – 2. Úderná armáda

Ve druhé polovině dubna 1945 byl vojsky 2. Běloruského frontu zahájen rozhodný úder v severní části uvedené berlínské fronty. V pásmu Štětín – Schwedt prolomila sovětská vojska 2. Běloruského frontu německou obranu 3. tankové armády v šířce cca 40 km a rychlými údery prvosledových armád pronikla 120 km do hloubky německé obrany. Současně bylo ovládnuto pobřeží Baltského moře v celém obvodu Štětínského zálivu¹⁰⁰. Touto činností sovětských vojsk byla vyražena z boje rozhodná část německé 3. tankové armády¹⁰¹.

V další části své útočné operace pronikla vojska 2. Běloruského frontu do 6.5. 1945 až na čáru setkání s vojsky 2. armády (britské). Stalo se tak provedením rozhodných úderů na třech směrech:

- **na přímořském** operačním směru Štětín – Friedland – severně od Rostocku vojsky 2. úderné armády ve spolupráci s 65. armádou

- **na středním** operačním směru Prenzlau – Wismar vojsky 70. armády a 3. gardové tankové skupiny

- **na jižním** operačním směru 2. Běloruského frontu Templin – Wittstock – Ludwigslust vojsky 49. armády a 3. gardové tankové skupiny

Touto závěrečnou činností 2. Běloruského frontu byla zakončena v severní části „berlínské fronty“ celá Berlínská operace.

* * *

Stalingrad – Kursk – Kyjev – Varšava – Berlín, přímou čarou 2 200 km. Leden 1943 – květen 1945. Dvacet devět měsíců. Každý měsíc v průměru 75 km vítězných postupových bojů sovětských vojsk, každý den 2,5 km směrem k Berlínu.

To jsou nesmírně významná vojensko strategická čísla druhého období války vedené na Východní frontě. Avšak to nejdůležitější – na straně jedné zlomení fanatické touhy nacistického Německa po světové moci a na straně druhé neskonalé hrdinství prostého sovětského lidu v boji za svobodu svého státu – a nejen svého státu – to vše lze jen velice obtížně vyjádřit pouze slovy.

Lidské utrpení 2. světové války končilo v Evropě na Východní frontě Berlínskou operací sovětských vojsk. Střetlo se v ní – jako v jedné z nejmohutnějších bitev:

¹⁰⁰ Vojsky 2. úderné armády a 19. armády

¹⁰¹ Jednalo se především o 10. a 32. armádní sbor, 27. pěší divizi SS, armádní skupinu „Odra“, 27. pěší divizi a 46. tankovou skupinu

- 3 500 000 vojáků s výzbrojí v hodnotě:

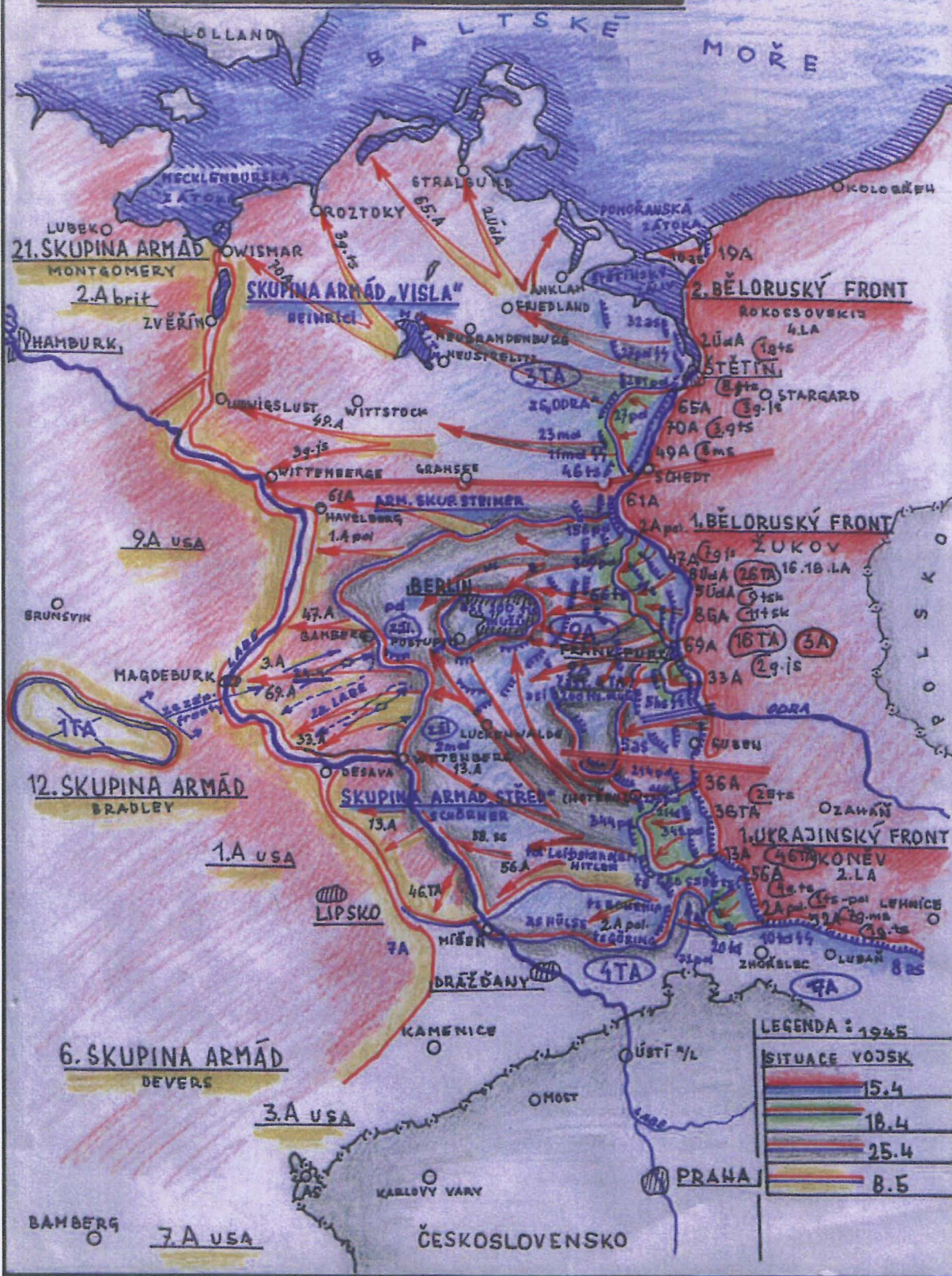
- 50 000 děl a minometů
- 8 000 tanků a samohybných děl
- 11 000 válečných letadel.....

Zcela nevídaná palebná a úderná síla! To vše na prostoru o šířce 310 km a hloubce cca 200 km.....

Berlínská operace sovětských vojsk se stala konečnou a svým rozsahem zcela nevídanou vítěznou válečnou operací druhé světové války.

8. května 1945 byla podepsána představiteli německého vrchního velení úplná a bezpodmínečná kapitulace nacistického Německa!

BERLÍNSKÁ OPERACE 16.4. - 8.5.1945.

15.

ČESKOSLOVENSKÁ
ARMÁDA
NA
VÝCHODNÍ FRONT�
1942 – 1945

Rozpad ČSR po historických událostech na podzim roku 1938¹⁰² byl svým způsobem předznamenáním vzniku 2. světové války. Byl ale i počátkem vzniku našeho boje o znovuzískání svobody a samostatnosti Československa.

V údobí 2. světové války (v letech 1939-1945) bylo těžiště našeho odbojového hnutí položeno do tří hlavních směrů.

- Odbojové hnutí na území státu – tj. na území ČSR
- Politicko vojenské úsilí organizované a realizované za podpory západních velmocí (Velké Británie, USA, a Francie) v zájmovém politicko vojenském prostoru západní Evropy¹⁰³
- Politicko vojenské úsilí organizované a realizované na území SSSR (následně na Východní frontě) se souhlasem a za pomoci politického a vojenského vedení SSSR

* * *

V této celé práci „Stalingrad – Berlín“ byla čtenáři předložena historie válečného vítězného tažení vojsk SSSR na Východní frontě z údobí od konce roku 1942 až do května 1945. Tohoto tažení se zúčastnila i vojska československé armády – byť jen na úrovni vedení taktických bojů – tedy v hodnotě taktických jednotek¹⁰⁴.

Působení československých vojska na Východní frontě bylo zahájeno nasazením 1. československého pěšího praporu dne 8. března 1943 do bojů u Sokolova (cca 30 km jižně od Charkova) v sestavě 3. tankové armády Voroněžského frontu. Československému praporu byl svěřen k obraně důležitý obranný úsek v prostoru Arťuchovka-Sokolovo-Mirgorod na řece Mža. Těžiště obrany byla položeno do osady Sokolovo. Obranné boje trvaly šest dní a v jejich průběhu byly odraženy všechny pokusy nacistických vojsk o překročení řeky Mža. Příslušníci československého praporu splnili svůj první bojový úkol beze zbytku. Řada z nich byla vyznamenána a nadporučík Otakar Jaroš – velitel 1. roty – byla jako první cizinec vyznamenán (in memoriam) nejvyšším sovětským vojenským vyznamenáním – titulem hrdina Sovětského svazu.

¹⁰² K rozpadu ČSR došlo v roce 1938 po tzv. Mnichovské konferenci evropských mocností – Velké Británie, Francie, Německa a Itálie. V té době byla od území ČSR násilně odtržena značná část příhraničního území ve prospěch Německa a Maďarska (z části i Polska). Toto smutné a kruté údobí dějin našeho tehdejšího státu bylo završeno 15. března 1939 okupací území Čech a Moravy vojsky nacistického Německa a vznikem tzv. Protektorátu Čechy a Moravy – jako součást tehdejší Velkoněmecké říše – a vytvořením „samostatného“ Slovenského štátu na území tehdejšího Slovenska.

¹⁰³ Nejvyšší uznání – v této části našeho odboje – patří československým letcům, kteří se významným způsobem aktivně podíleli na vítězství spojeneckých sil letectva Velké Británie nad letectvem nacistického Německa v letecké bitvě o Británii v roce 1940, stalo se tak v historickém údobí 2. světové války, kdy Velká Británie zůstala v době vedení války proti Německu zcela osamocena.

¹⁰⁴ Československá armáda působící na Východní frontě byla organizovaná, vyzbrojená a vycvičená v SSSR v městečku Buzuluk a to v hodnotě pěšího praporu. Tato jednotka byla postavena na základě dohody vlád SSSR a ČSR ze dne 18.7. 1941 a vojenské úmluvy ze dne 27.9. 1941. Dne 30.1. 1943 byl 1. československý samostatný pěší prapor odeslán z Buzuluku na frontu do prostoru Charkova. V dalším průběhu válečné činnosti byla tato naše jednotka reorganizována na brigádu a následně na armádní sbor – v jeho sestavě byla i tanková brigáda a později i podpůrné bojové letectvo a podpůrná vojska 2. československé paradesantní brigády.

Daň za vítězství však byla krutá – 112 padlých vojáků, 106 raněných a 30 vojáků zůstalo nezvěstných.

Ztráty nepřítele byly upřesněny na 400 padlých vojáků a z bojové techniky na 19 tanků a 60 obrněných vozidel.

1. československý samostatný polní prapor splnil svůj první bojový úkol se ctí. Jeho boj u Sokolova vešel do válečných dějin Československé armády.

* * *

Československý prapor byl v průběhu svého dalšího působení na Východní frontě reorganizován ke konci roku 1943 na 1. československou samostatnou brigádu v SSSR.

V tomto časovém údobí se fronta v zájmovém prostoru našich vojsk – odsunula od Charkova o cca 400 - 500 km západním směrem ke Kyjevu – k řece Dněpr, kde sovětská armáda získala na této řece významné strategické předmostí. V úporných bojích o jeho získání a udržení se 1. československá samostatná brigáda – která působila ve svazku 38. armády 1. Ukrajinského frontu – vyznamenala začátkem listopadu 1943 v bojích prostoru Ljutěž (severně od Kyjeva), a následně i v bojích u Bělaja Cerkev 4.1. 1944 (ve svazku 40. armády) a u Žaškova 6.1. 1944¹⁰⁵.

Ke konci roku 1944 se fronta posunula až k východním hranicím území ČSR. V této době byla vojska československé armády na Východní frontě reorganizována na 1. československý armádní sbor v SSSR, v jehož sestavě byla i 1. československá brigáda (v bojích působila na Ostravském směru).

V prostoru Dukelského průsmyku – v pohoří Karpat – došlo k bojům, ve kterých šlo již o přímé osvobození lidu a území naší vlasti.

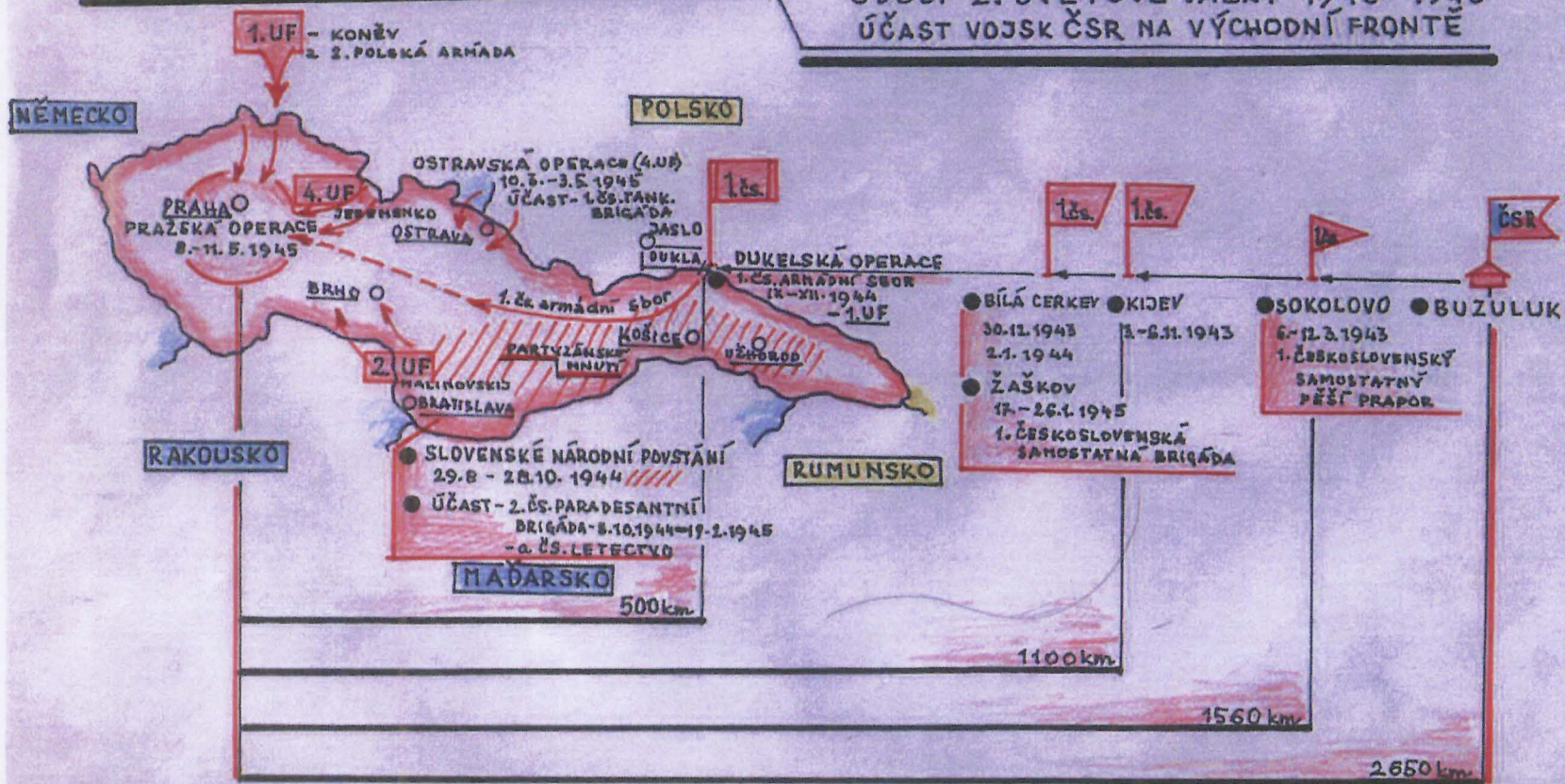
Tzv. Karpatsko-Dukelská operace se uskutečnila v době od 8. září do začátku prosince 1944. Provedla ji vojska 36. armády¹⁰⁶ 1. Ukrajinského frontu na směru Krosno – Dukla – Prešov. V sestavě těchto sovětských vojsk působila i vojska 1. československého armádního sboru, včetně 2. československé paradesantní brigády a podpůrného letectva. Po úporných, dlouhotrvajících bojích vstoupila dne 6. října 1944 v Dukelském průsmyku vojska 1. československého armádního sboru na území své vlasti. Bylo tak zahájeno postupné osvobozování našeho území vojsky SSSR i naší armády a to od východu až ku Praze. Stalo se tak i v rámci Slovenského národního povstání a následně povstání českého lidu v Praze v květnu 1945.

¹⁰⁵ Brigádě byl udělen řád Bohdana Chmelnického 1. stupně

¹⁰⁶ Generálplukovník Moskalenko

ČESKOSLOVENSKO 1938 -

ÚDOBÍ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY 1943-1945
ÚČAST VOJSK ČSR NA VÝCHODNÍ FRONTĚ

16.

ZÁVĚR

V předkládané práci o průběhu 2. světové války v Evropě – na tzv. „Východní frontě“ – je rozpracován uvedený přehled o vedení těch strategických válečných střetnutí, ve kterých se na této frontě rozhodlo o vítězství sovětské armády a o konečném osudu prohraného „východního“ tažení nacistických vojsk. Tato etapa 2. světové války byla sovětskými vojsky nastartována v roce 1943 bitvami u Stalingradu a u Kurska a byla ukončena 8. května 1945 Berlínskou operací.

Rok 1943 se na východní frontě stal pro tuto frontu historickým mezníkem pro průběh druhé světové války, mezníkem, který svým celkovým vojensko politickým významem přesahoval rámce východoevropského válčiště. V procesu těchto válečných strategických sražení – na Východní frontě – byla potvrzena úderná a palebná síla sovětských vojsk i jejich nevídaná manévrovací schopnost realizovaná v postupných útočných frontových operacích, které v konečném efektu přivodily porážku nacistických vojsk a jejich následnou bezpodmínečnou kapitulaci.

Válečné tažení sovětských vojsk v letech 1941 – 1945 bylo ve svém počátku charakterizováno – na vojensko politické úrovni vedení SSSR – jako vynucené vedení obranných bojů. V dalším průběhu války šlo od roku 1943 přechod k rozhodné útočné činnosti, ve které – ve spolupráci se spřátelenými armádami – bylo dosaženo vítězství nad vojsky nacistického Německa a jeho spojenců.

Z národního hlediska občanů SSSR dostal průběh celého válečného tažení vojsk SSSR charakter vedení tzv. „Velké vlastenecké války“.

Průběh války měl na Východní evropské frontě tato základní období:

- **I. období: červen 1941 – prosinec 1942**

V tomto období došlo ke zmaření německého zámyslu – tj. realizováním „bleskové války“ (plán Barbarossa) rozhodnout o celkovém vítězství nacistických vojsk a naplnit tím politické cíle světové moci. Je však třeba znovu opakovat, že zmaření uvedených nacistických cílů bylo v této etapě války zapláceno krutou daní na životech občanů SSSR a na majetku celého sovětského státu. A že se tak stalo v důsledku neuspokojivé připravenosti SSSR pro úspěšný vstup do války, že bojeschopnost sovětských vojsk k obraně státu v začátku války byla hrubě zanedbána.

Realizací plánu „Barbarossa“, tj. provedení německého strategického překvapivého úderu vedeného mohutnými silami celého prvního strategického sledu v hodnotě tří skupin armád působících na třech strategických směrech, bylo plnění naznačeného plánu německých válečných cílů zahájeno 22. června 1941. Přesto, že v roce 1941 německá vojska dosáhla určitých úspěchů a postupně plnila své bližší strategické cíle, nenaplnilo se původní očekávání – že se SSSR vojensky, ale i politicky zhroutí → *strategie bleskové války poprvé*

neuspěla! A neuspěla ani v další tzv. „letní“ strategické ofenzívě v roce 1942, vedené na jižním válečném směru Východní fronty. Jejím cílem bylo jednak prorazit sovětskou obranu vojensky, ekonomicky – ale i politicky – rozvrátit od jihu centrální část území SSSR (Moskevská oblast) a jednak proniknout na Kavkaz a dosáhnout tak ve svúj prospěch strategického zvratu ve válce.

- **II. OBDOBÍ: konec roku 1942 – rok 1943**

Cílem obrany sovětských vojsk – realizované koncem roku 1942 v bojích o město Stalingrad – bylo „nedopustit zde překročení řeky Volhy, vybudovat zde pevné předmostí a vytvořit tak podmínky pro realizování protiofenzivní činnosti“¹⁰⁷. Toto řešení nabízela koncentrace německých vojsk na „špici“ jejich úderného uskupení tj. 6. armády a část sil 4. tankové armády – v prostoru města Stalingrad – vojsk postupně „opotřebovávaných“.

Východně od Volhy byla hodnotná infrastruktura, což vytvořilo dobré podmínky, aby v tomto prostoru mohla být soustředěna mohutná úderná síla v sestavě tří frontů.

Stalingradská obkličovací operace byla uskutečněna v pásmu širokém 400 km(!) a byla provedena dvěma vstřícnými obkličovacími údery a to na hloubku 100 – 250 km(!). Svým charakterem šlo o největší a nejvýznamnější obkličovací operaci v dosavadních válečných dějinách!

V procesu východního válečného tažení je třeba porážku německých vojsk u Stalingradu považovat za počátek ztráty jejich strategické iniciativy.

O definitivní ztrátě strategické iniciativy rozhodla bitva u Kurska, tj. v bitvě, ve které byl dovršen základní přelom války na sovětsko – německé frontě. Toto vítězné tažení sovětských vojsk bylo v této etapě války završeno v roce 1943 dosud největší strategickou operací Orel – Kyjev uskutečněnou hodnotou 9-10 frontů, v šířce fronty cca 1200 km a na hloubku 400-500 km. V operacích druhé poloviny roku 1943 bylo rozdrčeno na 144(!) německých divizí, což vzalo Německu ve stávajících válečných podmínkách veškeré naděje na zvrát ve válce proti SSSR.

- **III. OBDOBÍ: rok 1944 – květen 1945**

V tomto závěrečném období války byly realizovány rozhodné útočné operace sovětských vojsk na třech hlavních strategických směrech východoevropského válčiště:

¹⁰⁷ Od časového údobí této válečné situace na Východní frontě u Stalingradu až po poslední bitvu na Východní frontě – tj. Berlínskou operaci – je obdobím, které se stalo předmětem této předkládané práce.

- **severní část fronty** – na které byly, ve směru podél Baltského moře – zahájeny útočné operace počátkem roku 1944

- **jižní část fronty** – kde hlavní útočné úsilí bylo orientováno na směr Budapešť - Vídeň

- **střední část fronty** – na které byl veden hlavní strategický směr válečného úsilí této války – tj.: Moskvy-Varšava-Berlín

Na tomto směru evropské fronty bylo v roce 1944 osvobozeno celé území SSSR a na tomto směru bylo 8. května 1945 zakončeno vítězné tažení sovětských vojsk a vojsk jejich spojenců „Berlínskou operací“

* * *

V závěrečném údobí 2. světové války (v letech 1944 – 1945) nelze přehlédnout tu skutečnost, že se stále důrazněji začaly projevovat (u obou vítězných válčících stran tj. SSSR a západní spojenci) mocenské politické strategické cíle. Tyto cíle měly z hlediska SSSR společného jmenovatele – získat trvalý politický vliv na územích (tím i ve státech) obsazených vojsky SSSR v prostoru střední Evropy a na Balkáně. Historie států Evropy po druhé světové válce tuto skutečnost v plném rozsahu potvrdila.

A pokud šlo o sovětskou válečnou útočnou strategii (tj. od roku 1943) – lze konstatovat, že byla založena na masovém použití jak živé síly, tak i bojových prostředků (často i za cenu neúměrných a zbytečně rizikových ztrát na živé síle). Podstatou této strategie však bylo obohacení vojenského umění o tzv. operační umění, které v prostorově i časově rozsáhlých bojích (operacích) vyplnilo na Východní frontě „mezeru“ mezi taktikou a strategií.

- Sovětská útočná strategie vycházela z masového použití sil i prostředků a v řadě případů i na rizikově neúměrných ztrátách na vlastní živé síle. Útočné operace byly realizovány na rozhodujících strategických směrech (a místech) s využitím soustředěné mohutné palebné síly dělostřelectva a se současným využitím velkých úderných uskupení tankových vojsk (za podpory bitevního letectva), které v průlomech fronty pronikaly do hloubky obrany nepřítele s následným obklíčováním, pronásledováním a ničením jeho sil. V této formě vedení boje měly rozhodující úlohu frontové útočné operace. To byl na Východní frontě od roku 1943 (po získání strategické iniciativy) základní charakter válečné činnosti.
- Ve stejném časovém údobí 2. světové války šlo – na Východní frontě – na německé straně o v celku dobře organizované obranné operace, které byly často vedeny i v boji v obklíčení a to až do samého „konce obranných bojů“. Nelze přehlédnout, že německé velení bylo schopné i v těchto složitých obranných bojích – realizovat mohutné protiúder, které často vážně ohrožovaly aktivitu sovětských vojsk (např. Kursk, Budapešť).

* * *

Je však smutnou skutečností, že ještě před koncem druhé světové války se začal projevovat mocenský zájem zainteresovaných velmocí (ale i aliancí) se zcela rozdílnými zájmy

- Politickými
- Ekonomickými
- Vojenskými

Tato skutečnost vyústila po ukončení druhé světové války od válečného spojení k poválečnému politickému, vojenskému i ekonomickému rozdělení Evropy a následně až ke vzniku vojenskopolitických, cíleně zcela rozdílných a nepřátelenských uskupení: NATO a Varšavské smlouvy. Došlo k sovětizaci „východní“ Evropy, došlo k politice „studené války“, došlo k „jaderné politice“...

...Byla to daň za druhou světovou válku?

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A ODBORNÉ LITERATURY

PRAMENY:

- *Ministerstvo národní obrany - Československá akademie věd –*
ČESKOSLOVENSKÝ VOJENSKÝ ATLAS – Vojenskohistorická
část (2. světová válka) (Naše vojsko, Praha 1965)

LITERATURA:

- *COLLINS Jr. James Lawton –*
VOJEVŮDCI TŘETÍ ŘÍŠE (Svojtka, Praha 2001)
- *CROSS Robin –*
CITADELA – BITVA U KURSKA (Votobia, Olomouc 1996)
- *FIDLER Jiří –*
OSVOBODITEL – život maršála sovětského svazu Ivana Stěpanoviče
Koněva (Jota, Brno 1997)
- *FIDLER Jiří –*
STALINOVI MARŠÁLOVÉ (Jota, Brno 1998)
- *KEEGAN John –*
KDO BYL KDO VE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE (Barrister-Principal,
Brno 2002)
- *MASSON Philippe –*
HISTORIE NĚMECKÉ ARMÁDY 1939 – 1945 (Naše vojsko, Praha
1995)
- *PIEKALKIEWICZ Janusz –*
OPERACE CITADELA (Mustang, Plzeň 1997)
- *PIEKALKIEWICZ Janusz –*
STALINGRAD (Mustang, Plzeň 1996)
- *SOKOLOVSKIJ Vasilij Danilovič –*
VOJENSKÁ STRATEGIE (Naše vojsko, Praha 1963)

- *SPAHR William* –
ŽUKOV – vzestup a pád velkého génia (Jota, Brno 1997)
- *SVOBODA Ludvík*
Z BUZULUKU DO PRAHY (Naše vojsko, Praha 1970)
- *ŠTĚMĚNKO Sergej Matvějevič* –
GENERÁLNÍ ŠTÁB ZA VÁLKY (Naše vojsko, Praha 1973)
- *ŠTĚPÁNEK Karel, SLÁDEČEK Milan* –
VOJENSKÁ STRATEGIE (MNO, redakce Impuls, 1993)

SBORNÍK:

- *Sborník článků odborných redaktorů časopisu COMMAND*
HITLEROVA ARMÁDA (Bonus Ave, Brno 1997)

- fotografie v této práci jsou použité s laskavým svolením fotoarchívu Vojenského historického archívu Praha

- mapové přílohy jsou majetkem autora, bez souhlasu autora je zakázáno používat mapové přílohy pro soukromé účely

